

Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14

Opetusministeriö • 2003

Undervisningsministeriet • 2003

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö

Meritullinkatu 10, Helsinki

PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>

Yliopistopaino, Helsinki 2003

ISBN 952-442-198-4 (nid.)

ISBN 952-442-500-9 (pdf)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14

Kuvailulehti

Julkaisija

Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä

31.3.2003

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Puheenjohtaja: Markku Linna, opetusministeriö Sihteerit: Veikko Kunnas, opetusministeriö Anne Luoto-Halvari, opetusministeriö Riitta Mattila, Helsingin yliopiston kirjasto		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispv 2.11.2001	Dnro 55/043/2001
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio (Arkiveringsprojektet för massmedia, promemoria)			
Julkaisun osat Muistio + liitteet			
Tiivistelmä <p>Muistio on hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uuden vapaakappalelain säätämiseksi. Laki korvaisi nykyisen vapaakappalelain ja elokuvien arkistoinnista annetun lain. Esityksen mukaan lakisäateisen arkistoinnin piiriin saatettaisiin jo nykyään arkistoitavien painotuotteiden, ääni- ja kuvatallenteiden ja elokuvien lisäksi myös muut tallenteet, kotimainen avoimissa tietoverkoissa olevat verkkojulkaisut sekä radio- ja televisio-ohjelmat.</p> <p>Lain tavoitteena on kansallisen kulttuurin tuotteiden kattava säilyttäminen tutkimuksen samoin kuin muidenkin tarvitsijoiden käyttöön. Elokuvien ja niihin liittyvän aineiston osalta lain tavoitteena on lisäksi elokuvan muodossa tallennetun kulttuuriomaisuuden säilyttäminen sekä elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistäminen.</p> <p>Painotuotteista tulisi niiden valmistajan luovuttaa Helsingin yliopiston kirjastolle pääsääntöisesti kuusi kappaletta, jotka jaetaan säilytettäväksi eräisiin yliopistokirjastoihin. Sanomalehdistä tulisi luovuttaa yksi kappale, pienpainatteista kaksi kappaletta ja tallenteista yksi kappale.</p> <p>Avoimissa tietoverkoissa vapaasti saatavilla olevan verkkoaineiston hakisi ja tallentaisi Helsingin yliopiston kirjasto. Verkkoaineiston julkaisijalla olisi velvollisuus mahdollistaa aineiston haku ja tallentaminen tai luovuttaa aineisto, jos aineiston ohjelmallinen haku ei olisi mahdollista.</p> <p>Televisio- ja radio-ohjelmat tallentaisi lähetyksestä Suomen elokuva-arkisto. Tämän lisäksi tietyt kotimaisen tuottajan valmistamat televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehtyjen ohjelmien alkuperäisaineistot tulisi tallettaa elokuva-arkistoon. Tällaisia olisivat ohjelmat, jotka perustuvat kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään käsikirjoitukseen tai jotka ovat näytelmiä tai dokumentaarisia teoksia. Arkistoinnista voisi tietyin edellytyksin vastata myös elokuvan tai muun aineiston tuottaja itse. Muilta osin kotimaisten elokuvien tallettaminen säilyisi nykyisen laajuisena.</p> <p>Sekä verkkoaineiston että televisio- ja radio-ohjelmien arkistointi edellyttäisi Helsingin yliopiston kirjaston ja Suomen elokuva-arkiston taloudellisten resurssien lisäämistä.</p> <p>Verkkoaineiston ja televisio- ja radio-ohjelmien osalta tavoitteena on arkistoida tutkimuksen tarpeiden ja muiden lain keskeisten tavoitteiden saavuttamisen kannalta edustava osuus julkaistavasta ja lähetettävästä aineistosta.</p> <p>Laki sisältäisi säännökset luovutettavaa aineistoa koskevista teknisistä vaatimuksista, teknisin suojakeinoin suojatusta aineistosta, aineistoa koskevien tietojen, ohjeiden ja välineiden luovuttamisesta, aineiston säilyttämisestä ja poistamisesta kokoelmista, luovutusvelvollisuutta koskevien helpotusten myöntämisestä sekä konkurssipesän luovutus- ja talletusvelvollisuudesta.</p> <p>Lakiin sisältyisivät myös säännökset luovutusvelvollisuuden valvonnasta ja eräiden luovutusta koskevien määräysten antamisesta, säännökset muutoksenhausta, rangaistussäännökset sekä valtuutus tarkempien säännösten ja määräysten antamiseksi. Laki sisältäisi lisäksi kiellon hävittää ennen lain voimaantuloa lähetettyjen televisio- ja radio-ohjelmien alkuperäisaineistoja, ennen kuin niitä on tarjottu Suomen elokuva-arkistolle.</p> <p>Tekijänoikeuslain mukaan suojatun aineiston käytöstä vapaakappalekirjastoissa ja Suomen elokuva-arkistossa säädettäisiin tekijänoikeuslainsäädännössä. Tätä koskevat säännösluonnokset samoin kuin luonnos vapaakappalelain nojalla annettavaksi asetukseksi on sisällytetty mietintöön.</p>			
Avainsanat (asiasanat) elektroninen aineisto, elokuva, elokuva-arkisto, Helsingin yliopiston kirjasto, kuvatallenne, painotuote, radio- ja televisio-ohjelma, tekijänoikeus, tekninen suojakeino, vapaakappale, vapaakappalekirjasto, verkkoaineisto, äänital- lenne			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-198-4 (nid.) 952-442-500-9 (pdf)
Kokonaissivumäärä 98	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare

Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum

31.3.2003

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Ordförande: Markku Linna, undervisningsministeriet Sekreterare: Veikko Kunnas, undervisningsministeriet Anne Luoto-Halvari, undervisningsministeriet Riitta Mattila, Helsingfors universitetsbibliotek	Typ av publikation Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättandet av organet 2.11.2001	Dnr 55/043/2001	
Publikation (även den finska titeln) Arkiveringsprojektet för massmedia, promemoria (Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio)			
Publikationens delar promemoria samt bilagor			
Sammandrag <p>Promemorian utgör i form av en regeringsproposition ett förslag till ny lag om friexemplar. Lagen skall ersätta den nuvarande lagen om friexemplar samt lagen om filmarkivering. Enligt förslaget skall den lagstadgade arkiveringen förutom tryckalster, ljud- och bildupptagningar och filmer, som redan för närvarande skall arkiveras, omfatta även andra upptagningar, inhemska publicationer i öppna datanät samt radio- och televisionsprogram.</p> <p>Syftet med lagen är att nationella kulturprodukter skall bevaras på ett heltäckande sätt för forskning, liksom även för andra behov. I fråga om filmer och därtill anknutet material syftar lagen dessutom till att kulturegendom som dokumenterats i filmform skall bevaras och till att filmkännedom och filmforskning främjas.</p> <p>Tryckalster skall av framställaren överlämnas till Helsingfors universitetsbibliotek i regel sex exemplar, som distribueras för bevaring i vissa universitetsbibliotek. Tidningar skall överlämnas i ett exemplar, småtryck i två exemplar och upptagningar i ett exemplar.</p> <p>Sådant material som är fritt tillgängligt i öppna datanät söks och lagras av Helsingfors universitetsbibliotek. Den som publicerar nätmaterial skall åläggas att möjliggöra sökning och lagring av materialet eller överlåta materialet, om detta inte står att finnas med ett sökprogram.</p> <p>Television- och radioprogram tas under sändningen upp av Finlands filmarkiv. Dessutom skall vissa originalmaterial som av inhemsk producent producerats för program som gjorts för sändning i television eller radio, deponeras i filmarkivet. Sådant material är program som grundar sig på ett litterärt verk, musikverk eller ett sådana manusskript som förutsätter särskild bakgrundsforskning eller som är skådespel eller dokumentärer. Under vissa förutsättningar kunde filmproducenter och andra producenter själv ansvara för arkivering. I övrigt bibehålls deponeringen av inhemska filmer i nuvarande omfattning.</p> <p>Arkiveringen både av nätmaterial och av television- och radioprogram kräver ökade ekonomiska resurser i Helsingfors universitetsbibliotek och Finlands filmarkiv.</p> <p>När det gäller nätmaterial och television- och radioprogram är målet att beakta forskningens behov och att uppfylla de centrala målsättningarna i lagen och därför arkivera en representativ del av materialet.</p> <p>Lagen föreslås även innehålla bestämmelser om tekniska krav på det material som skall överlåtas, om material som skyddas med tekniska skyddsåtgärder, om överlåtande av information, om anvisningar och hjälpmedel som gäller materialet, om bevarande av material och om att avlägsna material från samlingarna, om beviljande dispens och undantag samt om konkursbons överlåtelse- och deponeringsskyldighet.</p> <p>Lagförslaget omfattar även bestämmelser om övervakningen av överlåtelseskyldigheten och om utfärdande av vissa bestämmelser som gäller överlåtelse, bestämmelser om ändringssökande, straffbestämmelser samt ett bemyndigande om hur närmare bestämmelser utfärdas. Vidare innehåller förslaget ett förbud att förstöra originalmaterial för sådana television- och radioprogram som sänts före lagens ikraftträdande, innan detta material har erbjudits Finlands filmarkiv.</p> <p>Regleringen av hur material som är skyddat enligt upphovsrättslagen får användas i friexemplarsbibliotek och Finlands filmarkiv skall ingå i lagstiftningen om upphovsrätt. Utkast till bestämmelser om detta liksom till förordning med stöd av lagen om friexemplar ingår i promemorian.</p>			
Nyckelord arkivering, film, Finlands filmarkiv, friexemplar, friexemplarsbibliotek, Helsingfors universitetsbibliotek, inhemsk publiceringsverksamhet, ljud- och bildupptagningar, radioprogram, televisionsprogram, tryckalster, öppna datanät			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2003:14		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-198-4 (nid.) 952-442-500-9 (pdf)
Sidoantal 98	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher

Ministry of Education

Date of publication

31.3.2003

Authors (If a committee: name, chair, secretary) Chair: Markku Linna, Ministry of Education Secretaries: Veikko Kunnas, Ministry of Education Anne Luoto-Halvari, Ministry of Education Riitta Mattila, Helsinki University Library		Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
		Contracted by Ministry of Education	
		Committee appointed on 2.11.2001	Dno 55/043/2001
Name of publication Committee on Legal Deposit			
Parts			
Abstract <p>The report is written in the form of a draft government bill for a new Legal Deposit Act, which would repeal the current Legal Deposit Act and the Act on the Archiving of Films. Under the proposed act, legal deposit would cover not only traditional printed publications, audio and audiovisual recordings and films but also other recordings, electronic publications of Finnish origin available on open networks, and radio and television programmes.</p> <p>The aim is to preserve comprehensively cultural products for the use of researchers and other potential users. In regard of films and related materials, the aim is to safeguard heritage recorded in cinematic form and to promote research into films and knowledge about Finnish film.</p> <p>The producer of printed materials should primarily have to present the Helsinki University Library with six copies, which would be distributed to certain university libraries for preserving. The legal deposit for newspapers would be one copy, for ephemeral printed materials two copies and for recordings one copy.</p> <p>The electronic materials freely accessible on open networks would be retrieved and stored by the Helsinki University Library. The publisher of web materials would be obliged to enable such retrieval and saving or in certain cases to submit the material to the Library.</p> <p>Television and radio programmes would be recorded from the transmission by the Finnish Film Archive. In addition, the original materials of certain programmes made by domestic producers for broadcasts on television or radio should be deposited at the Film Archive. These would include programmes based on literary or musical works, manuscripts requiring special background research, plays and documentary works. The responsibility for storing of these works could, on certain conditions, also be assigned to the producer. Otherwise, films would be stored in the present extent.</p> <p>The inclusion of electronic network materials and television and radio programmes within the legal deposit system would entail increases in the resources of the Helsinki University Library and the Finnish Film Archive.</p> <p>The aim concerning network materials and television and radio programmes would be to preserve a representative sample of published and transmitted materials in terms of research needs and other purposes determined in the Act.</p> <p>The Act would contain provisions about the technical requirements of the materials; procedures concerning materials protected by technical means; information to be submitted with the materials; the storage of materials and their removal from collections; certain concessions to the legal deposit duty; and the duties of the administrators of bankrupt estates with regard to legal deposit.</p> <p>The Act would provide for the supervision of legal deposit and the issuing of certain instructions concerning legal deposit; appeals; sanctions; and the enactment of further provisions and directives. The Act would also prohibit the destruction of original television and radio programmes broadcast before the Act comes into force unless they have been offered to the Finnish Film Archive for storage.</p> <p>Provisions concerning the use of legal deposit material protected by copyright in the legal deposit libraries and at the Finnish Film Archive would be enacted in the Copyright Act. The report contains draft provisions to this effect, as well as a draft Legal Deposit Decree.</p>			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2003:14		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-198-4 (nid.) 952-442-500-9 (pdf)
Number of pages 98	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 2.11.2001 ministeriön korkeakoulu- ja tiedeosaston ja kulttuuri-osaston yhteisen projektiryhmän, jonka tehtävänä on

1. ohjata ja tukea radio- ja televisio-aineiston arkistointikysymystä selvittävän selvitysmiehen työtä, sekä tehdä tarvittavat rajaukset ja linjaukset selvitystyön sisällöksi;
2. laatia edellä mainitun selvityksen pohjalta radio- ja televisio-ohjelmien pitkäaikaissäilytystä koskevat säädökset; sekä
3. Vapaakappalelaki 2000 -työryhmän ehdotuksen pohjalta ja siinä omaksuttuja periaatelinjauksia noudattaen laatia ehdotus lainsäädännöksi, joka kattaa myös radio- ja televisio-aineiston arkistoinnin.

Projektiryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin kansliapäällikkö Markku Linna opetusministeriöstä ja jäseniksi ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm Jyväskylän yliopiston kirjastosta (1.12.2001 lähtien Helsingin yliopiston kirjastosta), korkeakouluneuvos Juhani Hakkarainen ja opetusneuvos Annu Jylhä-Pyykönen opetusministeriöstä, professori Ullamaija Kivikuru Svenska social- och kommunalhögskolanista, johtaja Jukka Liedes opetusministeriöstä, johtaja Valtteri Niiranen Viestinnän keskusliitosta, erikoissuunnittelija Leena Pärssinen Helsingin yliopiston kirjastosta ja arkistopäällikkö Lasse Vihonen Yleisradiosta. Projektiryhmän pysyväksi asiantuntijaksi kutsuttiin kehittämispäällikkö Juha Hakala Helsingin yliopiston kirjastosta.

Radio- ja televisioaineiston arkistointia koskevan selvityksen laatijaksi opetusministeriö asetti yhteyspäällikkö Richard Creutzin Yleisradio Oy:sta. Projektiryhmän sihteereinä toimivat erikoissuunnittelija Riitta Mattila Helsingin yliopiston kirjastosta ja ylitarkastaja Anne Luoto-Halvari opetusministeriöstä.

Projektiryhmä otti nimekseen Joukkoviestinnän arkistointiprojektin ohjausryhmä.

Projektiryhmän tuli saada työnsä päätökseen 30.4.2002 mennessä. Opetusministeriö jatkoi 2.4.2002 ryhmän määräaikaa 31.10.2002 saakka. Samalla opetusministeriö kutsui yhteyspäällikkö Richard Creutzin ryhmän pysyväksi asiantuntijaksi.

Opetusministeriö pidensi 8.10.2002 ryhmän määräaikaa uudelleen 31.3.2003 saakka ja täydensi sen toimeksiantoa siten, että projektiryhmän ehdotusten tuli kattaa myös elokuvien arkistointia koskevien säännösten uudistaminen. Tavoitteena tuli olla yksi yhtenäinen laki, joka kattaa joukkoviestinnän arkistoinnin koko laajuudessaan ja jonka puitteissa erityyppisten aineistojen säilytysvastuut jaetaan tarkoituksenmukaisella tavalla kysymykseen tulevien eri organisaatioiden kesken. Radio- ja tv-arkistoinnin osalta projektiryhmän tuli vielä selvittää ja tehdä ehdotus kyseisten aineistojen pitkäaikaissäilytyksestä vastaavasta organisaatiosta.

Samalla opetusministeriö täydensi projektiryhmän kokoonpanoa siten, että ryhmän jäseneksi määrättiin johtaja Matti Lukkarila Suomen elokuva-arkistosta ja sihteeriksi kulttuuriasianneuvos Veikko Kunnas opetusministeriöstä.

Projektiryhmään ovat osallistuneet asiantuntijoina lisäksi apulaisjohtaja Mikko Kuutti ja erikoissuunnittelija Henry Bacon Suomen elokuva-arkistosta sekä vanhempi hallitussihteeriksi Jorma Waldén opetusministeriöstä, joka on kantanut päävastuun hallituksen esityksen muotoon laaditun projektiryhmän ehdotuksen laatimisesta.

Projektiryhmä toteaa, että sen esitys merkitsee erityisesti Suomen elokuva-arkiston osalta arkiston tehtävien ja toimialan olennaista laajentamista. Tämän vuoksi samanaikaisesti vapaakappalelain käsittelyn yhteydessä tulee tehdä tarvittavat muutokset myös Suomen elokuva-arkistoa koskevaan lakiin ja asetukseen ja mahdollisesti myös Helsingin yliopiston kirjaston koskeviin vastaaviin säädöksiin. Näiltä osin projektiryhmä ei kuitenkaan ole valmistellut yksityiskohtaisia esityksiä.

Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä jättää kunnioittavasti muistionsa opetusministeriölle.

Helsingissä 31 päivänä maaliskuuta 2003

Markku Linna

Kai Ekholm

Juhani Hakkarainen

Annu Jylhä-Pyykönen

Ullamajja Kivikuru

Jukka Liedes

Matti Lukkarila

Valtteri Niiranen

Leena Pärssinen

Lasse Vihonen

Richard Creutz

Veikko Kunnas

Anne Luoto-Halvari

Riitta Mattila

Esityksen pääasiallinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi vapaakappalelaki, joka korvaa nykyisen vapaakappalelain ja elokuvien arkistoinnista annetun lain. Esityksen mukaan lakisääteisen arkistoinnin piiriin saatettaisiin painotuotteiden, ääni- ja kuvatallenteiden ja elokuvien lisäksi myös muut tallenteet, avoimissa tietoverkoissa olevat kotimaiset verkkojulkaisut sekä radio- ja televisio-ohjelmat. Ehdotetuilla säännöksillä ei olisi vaikutusta painotuotteiden tai ääni- ja kuvatallenteiden luovuttamiseen eikä elokuvan tallettamiseen.

Lain tavoitteena on kansallisen kulttuurin tuotteiden kattava säilyttäminen tutkimuksen samoin kuin muidenkin tarvitsijoiden käyttöön. Elokuvien ja niihin liittyvän aineiston osalta lain tavoitteena on lisäksi elokuvan muodossa tallennetun kulttuuriomaisuuden säilyttäminen sekä elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistäminen.

Painotuotteista tulisi niiden valmistajan luovuttaa Helsingin yliopiston kirjastolle pääsääntöisesti kuusi kappaletta, jotka jaetaan säilytettäväksi eräisiin yliopistokirjastoihin. Sanomalehdistä tulisi luovuttaa yksi kappale, pienpainatteista kaksi kappaletta ja tallenteista yksi kappale.

Avoimissa tietoverkoissa vapaasti saatavilla olevan verkkoaineiston hakisi ja tallentaisi Helsingin yliopiston kirjasto. Verkkoaineiston julkaisijalla olisi velvollisuus mahdollistaa aineiston haku ja tallentaminen tai luovuttaa aineisto, jos aineiston ohjelmallinen haku ei olisi mahdollista.

Televisio- ja radio-ohjelmat tallentaisi lähetyksestä Suomen elokuva-arkisto. Tämän lisäksi kotimaisen tuottajan valmistamat televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehdyt ohjelmat, jotka ovat näytelmäteoksia tai dokumentaarisia teoksia tai jotka perustuvat kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään käsikirjoitukseen, tulisi tallettaa Suomen elokuva-arkistoon. Muiden kuin yksinomaan televisiota

varten tehtyjen kotimaisten tuottajien valmistamien elokuvien alkuperäisaineistot tulisi tallettaa Suomen elokuva-arkistoon. Pysyvästi elokuva-arkistolle säilytettäväksi tulisi lisäksi luovuttaa elokuvan esityskopio samoin kuin kappaleet elokuvaan liittyvistä oheisaineistoista. Sen sijaan, että aineisto talletettaisiin Suomen elokuva-arkistoon, arkistoinnista voisi tietyin edellytyksin vastata myös elokuvan tai muun aineiston tuottaja itse.

Verkkoaineiston ja televisio- ja radio-ohjelmien osalta tavoitteena on arkistoida tutkimuksen tarpeiden ja muiden lain keskeisten tavoitteiden saavuttamisen kannalta edustava osuus julkaistavasta ja lähetettävästä aineistosta.

Laki sisältäisi säännökset luovutettavaa aineistoa koskevista teknisistä vaatimuksista, teknisin suojakeinoin suojatusta aineistosta, aineistoa koskevien tietojen, ohjeiden ja välineiden luovuttamisesta, aineiston säilyttämisestä ja poistamisesta kokoelmista, luovutusvelvollisuutta koskevien helpotusten myöntämisestä sekä konkurssipesän luovutus- ja talutusvelvollisuudesta.

Lakiin sisältyisivät myös säännökset luovutusvelvollisuuden valvonnasta ja eräiden luovutusta koskevien määräysten antamisesta, säännökset muutoksenhausta, rangaistus-säännökset sekä valtuutus tarkempien säännösten ja määräysten antamiseksi. Laki sisältäisi lisäksi kiellon hävittää ennen lain voimaantuloa lähetettyjen televisio- ja radio-ohjelmien alkuperäisaineistoja, ennen kuin niitä on tarjottu Suomen elokuva-arkistolle.

Tekijänoikeuslain mukaan suojatun aineiston käytöstä vapaakappalekirjastoissa ja Suomen elokuva-arkistossa säädettäisiin tekijänoikeuslainsäädännössä.

Samaan aikaan tämän hallituksen esityksen kanssa on tarkoitus antaa hallituksen esitys Euroopan Neuvoston elokuvaperinnön suojelemisesta tehdyn yleissopimuksen ja siihen liittyvän audiovisuaalisen perinnön suojelua koskevan pöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi yleissopimuksen ja pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaatamisesta.

Sisältö

Yleisperustelut	13
1 Johdanto	13
2 Nykytila	15
2.1 Joukkoviestintä suomessa	15
2.1.1 Painatetuotanto	15
2.1.2 Äänitteet	16
2.1.3 Sähköinen julkaisutoiminta	17
2.1.4 Radio	18
2.1.5 Televisio	18
2.1.6 Elokuva	19
2.1.7 Joukkoviestinnän tuotteiden kulutus suomessa	21
2.1.8 Median tutkimus ja aineistojen käyttö	21
2.2 Lainsäädäntö ja käytäntö	22
2.2.1 Vapaakappalelaki	22
2.2.2 Laki elokuvien arkistoinnista	24
2.2.3 Radio- ja televisioaineiston arkistointi	26
2.2.4 Muu esitykseen vaikuttava lainsäädäntö	26
2.2.4.1 Tekijänoikeuslainsäädäntö	26
2.2.4.2 Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä	29
2.2.4.3 Televisio- ja radiotoimintaa koskeva lainsäädäntö	30
2.2.4.4 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta	31
2.2.4.5 Arkistolainsäädäntö	31
2.3 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	32
2.3.1 Ruotsi	32
2.3.2 Norja	33
2.3.3 Tanska	34
2.3.4 Islanti	34
2.3.5 Ranska	35
2.3.6 Iso-Britannia	35
2.3.7 Kansainväliset järjestöt	36
2.3.7.1 Euroopan unioni	36
2.3.7.2 Euroopan neuvosto	37
2.3.7.3 Unesco	37
2.3.7.4 Muu kansainvälinen yhteistyö	38
2.4 Nykytilan arviointi	39
2.4.1 Joukkoviestinnän tekninen kehitys ja sen vaikutukset	39
2.4.2 Kehittämistarpeet	40
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	42
4 Esityksen vaikutukset	45
4.1 Taloudelliset vaikutukset	45
4.1.1 Julkistaloudelliset vaikutukset	45
4.1.2 Vaikutukset aineiston luovuttajille	47
4.2 Organisaatio ja henkilöstövaikutukset	49

<u>Yksityiskohtaiset perustelut</u>	50
1 Lakiehdotuksen perustelut	50
2 Tarkemmat säännökset ja määräykset	76
3 Voimaantulo	77
4 Säättämisjärjestys	79
<u>Lakiehdotus</u>	83
Vapaakappalelaki	83
<u>Asetusluonnos</u>	95
Vapaakappaleasetus	95
<u>Luonnos</u>	98
Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta	98

Yleisperustelut

1 Johdanto

Kansallisen henkisen kulttuuriperinnön säilyttäminen on lainsäädännöllisesti järjestetty vapaakappalelailla (420/1980), lailla elokuvien arkistoinnista (576/1984) ja arkistolailla (831/1994). Vapaakappalelaki säätelee painotuotteiden sekä ääni- ja kuvatallenteiden luovuttamista ja säilyttämistä. Se koskee lähtökohtaisesti sellaista aineistoa, jota levitetään suurina kappalemäärinä yleisön saataville. Lain nojalla painotuotteet on luovutettava maksuttomina vapaakappaleina Helsingin yliopiston kirjastolle pääsääntöisesti kuutena kappaleena ja ääni- ja kuvatallenteet kahtena kappaleena. Vapaakappaleet sijoitetaan Helsingin yliopiston kirjaston ohella pääsääntöisesti eräisiin yliopistokirjastoihin, joissa ne ovat ensisijaisesti tutkijoiden mutta myös muiden tarvitsijoiden käytössä.

Laki elokuvien arkistoinnista sääntelee kotimaassa tuotetun liikkuvaa kuvaa sisältävän aineiston tallettamista. Lain tarkoituksena on elokuvan muodossa tallennetun kulttuurimaisuuden säilyttäminen sekä elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistäminen. Lain edellyttämistä viranomaistehtävistä huolehtii Suomen elokuva-arkisto.

Arkistolainsäädäntö koskee ensisijaisesti julkishallinnon tuotaman asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttämistä. Voimassa oleva arkistolaki kattaa myös muun kuin perinteisessä paperiasiakirjan muodossa olevan julkishallinnon tuottaman informaation. Asiakirjallisen aineiston pysyvistä säilyttämisestä vastaa viime kädessä arkistolaitos eli Kansallisarkisto ja maakunta-arkistot.

Henkisen kulttuuriperinnön tallentamista ja säilyttämistä koskevassa lainsäädännössä on selkeitä kehittämistarpeita. Lainsäädäntö on yhtäältä jäänyt jälkeen suhteessa viestinnän tekniseen kehitykseen ja toisaalta siinä on eräitä aukkoja, joiden vuoksi keskeisiä ja yhteiskunnallisesti merkittäviä osia kulttuuriperinnöstä jää säilytysjärjestelmien ulkopuolelle. Perinteisten painateaineistojen ohien ovat tulleet uudet elektroniset julkaisumuodot ja verkkojulkaisut, joiden rinnalla painateaineistojen merkitys viestinnän välineenä on suhteellisesti, joskaan ei absoluuttisesti, vähentynyt. Lainsäädännön tarkoituksena on turvaamiseksi on tämän vuoksi välttämätöntä, että myös nämä uudet julkaisumuodot otetaan järjestelmällisen, julkisesti ylläpidetyn tallennus- ja säilytysjärjestelmän piiriin. Ellei näin menetellä, yhä kasvava osa kansallisen kulttuurin tuotteista jäisi tulevaisuudessa harjoitettavan tutkimuksen ulottumattomiin. Myös kansallisen kulttuuriperinnön yleisistä säilyttämisnäkökohdista katsoen tämä olisi selvä puute.

Kulttuuriperinnön säilyttämisen kannalta merkittävimpiä puutteita on radio- ja televisioaineistojen arkistoinnin kohdalla. Elokuviin arkistointilainsäädäntö turvaa periaatteessa kotimaisten televisio-ohjelmien säilymistä ja käyttöön saamisessa on kuitenkin vakavia puutteita. Radio-ohjelmat sen sijaan ovat kokonaan julkisen tallennusjärjestelmän ulkopuolella.

Viestinnän tekninen kehitys on uusien julkaisumuotojen syntymisen ohella johtanut siihen, että viestinnän välineet lähentyvät toisiaan eikä niiden välille voida vetää sellaisia selviä rajoja, joiden pohjalle kulttuuriperinnön nykyiset tallennusjärjestelmät ja niiden pohjana oleva lainsäädäntö perustuvat. Tallenne saattaa sisältää niin sanallista ja kuvallista informaatiota, ääntä kuin liikkuvaa kuvaakin. Sama koskee myös tietoverkkojen kautta välitettävää aineistoa. Televisio- ja radiolähetystyksiä samoin kuin elokuvia välitetään myös tietoverkoissa.

Viestinnän sisältöjen kansallinen tallentaminen ja niiden pitkäaikaissäilytyksen järjestäminen mahdollisimman kattavasti on tarpeen ensisijassa tieteellisen tutkimuksen tulevaisuuden tarpeita varten. Tarpeet näiden aineistojen käyttöön ovat kuitenkin hyvin monipuoliset eivätkä rajoitu yksinomaan tutkijoihin. Tavoitteena on kuitenkin oltava se, ettei julkinen tallennusjärjestelmä missään oloissa muodostu kilpailevaksi kanavaksi viestinnän kaupallisten markkinoiden kanssa.

Hallituksen esityksen tavoitteena on koota ja täydentää lainsäädäntöä siten, että viestinnän osalta kansallisen kulttuuriperinnön tallentaminen ja säilyttäminen säänneltäisiin kattavasti ja tasapainoisesti yhdessä laissa, jonka puitteissa erityyppisten aineistojen luovutus- ja tallettamisvelvollisuudet sekä säilyttämisvelvollisuudet voidaan tarkoituksenmukaisella tavalla osoittaa eri viranomaisille, Helsingin yliopiston kirjastolle, eräille muille yliopistokirjastoille sekä Suomen elokuva-arkistolle.

2 Nykytila

2.1 Joukkoviestintä Suomessa

2.1.1 Painatetuotanto

Suomessa julkaistaan kirjoja ja lehtiä kansainvälisesti katsoen varsin runsaasti. Kaupallisessa levityksessä olevan kirjallisuuden lisäksi graafisen teollisuuden tuotteita ovat mm. mainospainotuotteet sekä erilaisten yhteisöjen toimintaan liittyvät, usein pienimuotoiset ja vähälevikkiset painatteet.

Tekninen kehitys on monin tavoin vaikuttanut julkaisutoimintaan. Elektronisesti toteutettu julkaisuprosessi on tehostanut julkaisun valmistamista käsikirjoituksesta valmiiseen painotuotteeseen ja mahdollistanut ns. tarvepainatuksen ja -julkaisemisen: julkaisuja voidaan tuottaa kulloinkin tarvittava kappalemäärä ja samasta tietokannasta voidaan asiakaille tuottaa sisällöltään erilaisia personoituja julkaisuja.

Sähköinen media ei ainakaan toistaiseksi ole vähentänyt painotuotteiden määrää. Pikemminkin digitaalitekniikan mahdollistama pienten painosten edullinen tuottaminen on madaltanut julkaisukynnystä ja lisännyt vähälevikkisen kirjallisuuden julkaisemista. Omakustanteiden määrä on kasvanut, ja erilaisten seurojen, yhdistysten, tutkimuslaitosten sekä korkeakoulujen julkaisutoiminta on vilkastunut. Myös päätoimisten kustantajien määrä on kasvanut, kun suurten yritysten rinnalle on tullut pieniä, johonkin tiettyyn kirjallisuuden lajiin erikoistuneita kustantajia. Suuntaus on nähtävissä ISBN-järjestelmään liittyneiden kustantajien määrässä: 1980-luvulla uusia kustantajatunnuksia jaettiin vuosittain noin 50, 1990-luvulta lähtien 200–300. Kustannustoiminnan pirstaloituminen on havaittavissa myös lehdistössä: tietyille yleisölle kohdennettuja erikoislehtiä sekä pienten yhdistysten vähälevikkisiä pienlehtiä ilmestyy yhä enemmän. Toisaalta on havaittavissa myös selvää keskittymistä, kun suuret lehtiketjut hallitsevat laajalevikkisten sanoma- ja aikakauslehtien kustantamista.

Kotimaista painatetuotantoa koskevat tilastoluvut perustuvat Helsingin yliopiston kirjaston lakisääteisinä vapaakappaleina kirjapainoista saamaan aineistoon. Tuotannon kokonaismäärät ovat 1980-luvulta lähtien merkittävästi kasvaneet, mutta viime vuosina kasvu on tasaantunut. Vuositilastot sisältävät kirjojen, lehtien, karttojen ja nuottijulkaisujen ohella mainospainotuotteet sekä muita ensisijaisesti lyhytaikaiseen käyttöön tarkoitettuja painatteita, kuten esitteitä, aikatauluja, ohjelmia, puhelinluetteloita, näyttelyluetteloita ja mui-

ta vastaavia. Koska kirjapainot ovat nykyisen vuonna 1981 voimaan tulleen vapaakappalelain aikana toimittaneet painamansa aineiston varsin kattavasti, tilastoluvut kuvannevat melko hyvin todellisuutta. Tosin tilastot todennäköisesti kattavat vain osittain omakustanteet ja muut vähälevikkiset julkaisut, joita ei valmisteta kirjapainoissa vaan julkaisijoiden omilla laitteilla.

Kirjatilastot, jotka karttuvat vuosittain noin 12 000 nimekkeellä, sisältävät kaupallisesa levityksessä olevien kirjojen ohella viranomaisten, kuntien, yhdistysten, seurojen, oppilaitosten ym. yhteisöjen julkaisut. Sanomalehtiä julkaistaan vuosittain noin 200 nimekettä, ja kun lukuun lisätään myös ilmaisjakelulehdet, luku kohoaa 350 nimekkeeseen. Aikakauslehtien vuosittainen nimekemäärä, noin 5 000 nimekettä, kattaa myös vähälevikkiset pienten yhdistysten ja järjestöjen lehdet. Karttoja painetaan vuosittain noin 1 000 nimekettä ja nuottijulkaisuja muutama sata. Edellä mainittuja mainospainotuotteita sekä muita pienimuotoisia painatteita tuotetaan vuosittain noin 70 000 kappaletta. Nykyisin painotuotteiden vuosittainen kokonaisuus on noin 90 000 nimekettä, ja kun lukuun lisätään myös sanoma- ja aikakauslehtien yksittäiset numerot, luku kohoaa lähes 200 000 painatteeseen.

2.1.2 Äänitteet

Kotimaisilla äänitteillä on keskeinen asema Suomen äänitemarkkinoilla. Äänitteistä valtaosa on musiikkiäänitteitä. Niiden tuotanto on osittain varsin kansainvälistä, sillä ylikansalliset ääniteyhtiöt hallitsevat suurta osaa myös kotimaisesta äänitetuotannosta. Suomessa toimii kuitenkin edelleen myös suuri joukko pieniä kotimaisia tuottajia.

Tämän päivän musiikkiäänitteet ovat suurelta osin CD-levyjä, joiden tuotanto Suomessa aloitettiin 1980-luvun puolivälissä. Musiikkia tuotetaan yhä myös C-kaseteilla. Sen sijaan vinyylilevyjä julkaistaan lähinnä muutaman alakulttuurin piirissä ja niiden valmistus on pääosin siirtynyt Suomen ulkopuolelle. Musiikin jakelumuotoina CD-levyjen rinnalle ovat nousemassa Internetissä levitettävät, useimmiten MP3-muotoiset musiikkitiedostot. Musiikkia julkaistaan myös videonauhoilla sekä enenevässä määrin DVD-levyillä, jotka sisältävät sekä ääntä että liikkuvaa kuvaa. Tulevaisuuden musiikkikustanteissa kuvan ja äänen suhde onkin aikaisempaa tiiviimpi uusien tallennus- ja levitystekniikoiden ansiosta. Internet on myös valtaamassa nykyistä enemmän alaa kaikenlaisen musiikin julkaisemisessa ja levityksessä.

Puheäänitteet julkaistaan C-kasetteina (esimerkiksi äänilehdet, kielikasetit ja hengellistä materiaalia sisältävät kasetit) sekä nykyisin yhä enemmän myös CD-levyinä. Äänikirjoja julkaistaan sekä C-kasetteina että CD-levyinä.

Äänitteiden tilastoluvut perustuvat Helsingin yliopiston kirjaston vapaakappaleina valmistajilta saamaan aineistoon. Nykyisin äänitteitä julkaistaan vuosittain vajaat 3 000 nimekettä, joista valtaosa eli noin 2 000 nimekettä on CD-musiikkiäänitteitä. Puheäänitteitä, joista enemmistö on C-kasetteja, tuotetaan vuosittain noin 700 nimekettä. Näistä vajaa 100 on äänilehtiä. Lukuihin eivät sisälly verkossa julkaistava aineisto eivätkä videoille tai DVD-levyille taltioitu musiikki.

2.1.3 Sähköinen julkaisuautoiminta

Perinteisten julkaisujen rinnalle ovat tulleet sähköiset julkaisut, joille on tyypillistä useiden viestintämuotojen – tekstin, äänen ja kuvan, myös liikkuvan kuvan – lomittuminen toisiinsa. Osa aineistosta on käytettävissä fyysisinä tallenteina esimerkiksi CD-ROM-levyinä, valtaosa kuitenkin tietoverkkojen välityksellä.

CD-ROM-levyillä julkaistaan sekä viihde- ja tietokirjallisuutta että laajoja tietokantoja. Levyjen julkaiseminen on kuitenkin viime vuosina vähentynyt (v. 2001 152 julkaisua, v. 2002 124 julkaisua), mikä johtunee paljolti aineiston siirtymisestä verkkoon. DVD-levyt ovat suuren tallennuskapasiteettinsa ansiosta vakiinnuttaneet asemansa erityisesti elokuvien julkaisualustana.

Avoin tietoverkko on väylä hyvin monenlaisiin aineistoihin henkilökohtaisista kotisivuista aina valtaviin tietokantoihin. Internetin käyttö on Suomessa nopeasti yleistynyt, ja suurella osalla kotimaisia organisaatioita on jo omat niiden toimintaa, palveluja ja tuotteita esittelevät WWW-sivunsa. Internetissä perinteisen julkaisun käsite hämärtyy: tiheästi päivittyvistä, toisiinsa linkittyvistä ja monin tavoin vuorovaikutteisista verkkosivustoista on usein vaikea rajata selkeitä itsenäisiä julkaisuiksi katsottavia kokonaisuuksia.

Verkkolehdet ovat tyypillistä Internetin aineistoa: lähes kaikilla painetuilla sanoma- ja aikakauslehdillä on omat verkkoversionsa tai kotisivunsa. Painetun lehden rinnakkaisversioiksi tulkittavia lehtiä on Helsingin yliopiston kirjaston ylläpitämässä verkkolehdistiluetelossa noin 500 nimekettä. Yhä enemmän julkaistaan myös pelkästään sähköisessä muodossa olevia lehtiä. Niitä on nykyisellään jo lähes 200 nimekettä. Varsinaisten verkkolehden lisäksi Internetissä on tarjolla myös joidenkin suurten sanomalehtien arkistotietokantoja, jotka on avattu yleisön maksulliseen käyttöön.

Myös kaupallisten kustantajien sähkökirjat eli eKirjat ovat tehneet tuloaan markkinoille jo vuosia. Useilla suomalaisilla kustantajilla on tällä saralla omia hankkeitaan, mutta tekniset ongelmat ovat hidastaneet kehitystä. Toistaiseksi sähkökirjat luetaan tietokoneen päätteeltä. Tulevaisuudessa vaihtoehtoina ovat digitaaliset julkaisualustat, joille kirjojen sisältö voidaan ladata lukemista varten. Kotimaisilla kustantajilla on verkossa tarjolla muitakin digitaalisen verkkoympäristön ja linkkiteknikan varassa toimivia maksullisia palveluja kuten monenlaisia oppimateriaaleja toimintaympäristöineen.

Vaikka sähkökirjan kaupalliset sovellutukset ovat vasta tulossa, on tieteellisten ja julkishallinnollisten yhteisöjen ja oppilaitosten sähköisiä julkaisuja tietoverkossa jo runsaasti. Usein ne kuitenkin ovat vielä vastaavien painettujen tuotteiden rinnakkaisversioita. Erityisesti yliopistoissa ja korkeakouluissa on elektroninen julkaiseminen kehittymässä nopeasti.

Internetissä kohtaavat kaikki median muodot. Painettuihin kirjoihin ja lehtiin verrattavien aineistojen ohella tietoverkossa on yleisön saatavilla erilaisia kuva-aineistoja, kuten taidenäyttelyjä ja karttatietokantoja, ääniaineistoja ja esimerkiksi liikkuvaa kuvaa elokuvien ja televisio-ohjelmien muodossa. Musiikkiteollisuutta ja musiikin tuotantoa on Internetin tulo viime vuosina muokannut merkittävästi, sillä sekä laillinen että laitton musiikin jakelu on siirtymässä yhä enemmän tietoverkkoon. Käytännössä kuka tahansa voi saattaa omaa tai muualta kopioitua musiikkia yleisön saataville omilla sivuillaan tai muissa verkkopalveluissa. Myös levy-yhtiöt ovat tuottaneet tietoverkkoon omia maksullisia palvelujaan. Muun muassa tästä syystä fyysisten äänitteiden tuotanto todennäköisesti vähenee.

2.1.4 Radio

Radiotoimintaa harjoittavat Suomessa Yleisradio Oy sekä paikalliset ja kaupalliset radiot. Yleisradio on julkisen palvelun yhtiö, jonka tulee toiminnassaan muun muassa tukea ja välittää kotimaista kulttuuria, tarjota monipuolista tietoa yhteiskunnallisista kysymyksistä erityisryhmille ja kannustaa opiskeluun. Yleisradion on ohjelmatoiminnassaan kohdeltava tasapuolisesti kotimaisia kieliryhmiä.

Tammikuussa 2003 toteutuneen kanavaudistuksen myötä Yleisradiolla on kolme suomenkielistä ja kaksi ruotsinkielistä valtakunnallista analogista radiokanavaa. Yleisradiolla on myös 20 suomenkielistä maakuntaradiota, viisi ruotsinkielistä alueradiota sekä opintoradioita. Digitaalisia lähetyksiä varten Yleisradiolla on kolme digitaalista kanavaa. Lisäksi Yleisradio lähettää ulkomaille suunnattuja ohjelmia.

Sähköisen median alalla suurimmat rakenteelliset muutokset ovat tapahtuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Ensimmäiset yksityiset radioasemat aloittivat lähetykset vuonna 1985. Alun kokeiluvaiheen jälkeen asemia perustettiin nopeaan tahtiin, ja tällä hetkellä Suomen Radioiden Liittoon kuuluvia paikallisradioita on 71. Lisäksi liiton ulkopuolella on 11 asemaa ja Ahvenanmaalla kolme asemaa.

Yksityinen radiotoiminta voidaan jakaa paikalliseen, osavaltakunnalliseen ja valtakunnalliseen. Valtakunnallista toimintaa harjoittaa yksi kaupallinen radio, vuonna 1997 aloittanut Radio Nova. Ketjuradioiksi kutsuttu toiminta voi olla joko valtakunnallista tai osavaltakunnallista: samat mainokset tai musiikki voidaan kohdistaa laajemmalle alueelle ja ainoastaan juonnot vaihtelevat.

Radiolähetysten volyyymi on nykyään mittava. Vuonna 2002 ohjelmaa lähetettiin yhteensä yli 840 000 tuntia. Tästä Yleisradion osuus oli yli 200 000 tuntia ja kaupallisten radioasemien osuus 620 000 tuntia. Yleisradion alueellisten lähetysten tuntimäärät ovat viisinkertaistuneet 1980-luvun puolivälistä lähes 1 000 viikkotuntiin.

2.1.5 Televisio

Televisiotoimintaa harjoittavat yhtiöt voidaan jaotella valtakunnallisiin julkisiin ja valtakunnallisiin kaupallisiin toimijoihin, paikallisiin toimijoihin sekä kaapeli- ja satelliittilähetystoiminnan harjoittajiin. Vuonna 1999 hallitus myönsi toimiluvat kymmeneksi vuodeksi viidelle digitaaliselle julkisen palvelun kanavalle ja kahdeksalle kaupalliselle kanavalle. Digitaalisten televisiolähetysten merkitys on tällä hetkellä vielä varsin vähäinen.

Julkista ei-kaupallista ohjelmatoimintaa harjoittaa Yleisradio Oy, jolla on kaksi analogista ja viisi digitaalista televisiokanavaa. Digitaaliset lähetykset käynnistyivät syksyllä 2001. Uusia digitaalisia kanavia ovat YLE Teema, YLE 24 ja YLE FST peruskanavien YLE TV1:n ja YLE TV2:n digitaalisten versioiden rinnalla.

Valtakunnallista kaupallista televisiotoimintaa harjoittavat MTV3 ja Oy Ruutunelonen Ab (Nelonen), joiden valtakunnalliset analogiset toimiluvat ovat voimassa vuoden 2006 loppuun ja digitaaliset toimiluvat elokuun 2010 loppuun. Lisäksi Suomessa on muutamia paikallisia kaupallista televisiotoimintaa toimiluvalla harjoittavia yhtiöitä.

Kaapelitelevisiotoiminta alkoi 1970-luvun alussa Pohjanmaalla, jossa perustettiin yhteisantenniverkkoja Ruotsin televisiokanavien katselua varten. Vuonna 1987 annettu laki kaapelilähetystoiminnassa korvattiin vuoden 1999 alussa voimaan tulleella lailla televisio- ja radiotoiminnasta (744/1998). Uuden lain mukaan kaapelitelevisiotoimintaan ei enää

vaadita toimilupaa. Toiminnasta on ainoastaan tehtävä ilmoitus Viestintävirastolle ennen toiminnan aloittamista.

Kaapelitelevisiotoiminnan harjoittajien pääasiallinen toimintamuoto on sekä ilmaisten että maksullisten analogisten ja digitaalisten maanpäällisten lähetysten ja satelliittilähetysten edelleen jakelu. Kaapelitelevisioyritykset välittävät myös valtakunnallisia televisio- ja radio-ohjelmia sekä maksullisia radiokanavia. Oma ohjelmatoiminta oli alussa keskeisellä sijalla, mutta tällä hetkellä se on hyvin marginaalista. Oma ohjelmatoimintaa harjoittavia maksuttomia kanavia ovat esimerkiksi SUBTV (Alma Media Oy) ja Moon TV.

Suomessa on tällä hetkellä runsaat 1 000 000 kaapelitelevisioliittymää. Kaapelitelevisio-operaattoreita on noin 50, joista suurimmat ovat Helsinki Televisio ja Sonera Oyj.

Kaikki Yleisradion kanavat sekä MTV3 ja Nelonen lähetetään myös digitaalisesti. Täysin digitaalisia kanavia Yleisradiolla on kolme (YLE 24, YLE Teema ja FST), MTV3:lla yksi (SUBTV) ja Nelosella yksi, jolla ei vielä ole ohjelmatarjontaa. Merkittävä digitaalikanava on myös Suomen Urheilutelevisio Oy:n Urheilukanava, joka kansainvälisten urheilutapahtumien lisäksi välittää kotimaisia ohjelmia.

Yleisradio, MTV3 ja Nelonen lähettivät ohjelmia vuonna 2002 yhteensä lähes 27 000 tuntia, josta kotimaisen aineiston osuus oli noin 14 000 tuntia eli 53 %. Kotimaisten ensilähetysten osuus lähetysten kokonaismäärästä oli noin 9 000 tuntia eli 33 %. Kotimaisten ensilähetysten suhteellisen alhainen osuus johtuu siitä, että samoja ohjelmia on esitetty sekä digitaalisella että analogisella kanavalla.

Yleisradion osuus kaikista lähetyksistä vuonna 2002 oli 18 000 tuntia, josta kotimaisia ensilähetyksiä oli 6 400 tuntia. MTV3 ja Nelonen lähettivät ohjelmaa vuonna 2002 yhteensä lähes 9 000 tuntia, josta kotimaista ohjelmaa oli noin 3 200 tuntia. MTV3:n ja Nelosen kotimaisesta ohjelmasta 68 % (2 165 tuntia) oli tuotettu alihankintana. Urheilukanava, SUBTV ja MoonTV eivät sisälly lukuihin.

2.1.6 Elokuva

Elokuvan jakeluketju muodostuu elokuvien tuottajista, levittäjistä ja elokuvateattereista. Pitkällä aikavälillä perinteisen filmille tallennetun elokuvan ohella digitaalinen jakelu- ja esitystekniikka valtaavat alaa. Elokuvien teatterijakelua täydentävät televisioesitykset, videokasetit sekä viime aikoina yleistyneet digitaaliset kuvalevyt eli DVD-levyt. Myös video-on-demand-palveluista voi lähivuosina kehittyä merkittävä jakelutie.

Suomessa elokuva-alan muutoksiin ovat ratkaisevasti vaikuttaneet elämäntapojen ja yhteiskunnan rakenteellisten muutosten ohella ensin television ja myöhemmin videon yleistyminen sekä televisiokanavien määrän kasvu.

Elokuvien esittämisessä ja levityksessä edellisten vuosikymmenten muutokset ovat jatkuneet osittain viime vuosiin asti. Elokuvateattereiden verkko ja ohjelmisto on supistunut samaan aikaan, kun valtakunnallisten televisiokanavien elokuvatarjonta on moninkertaistunut. Elokuvateattereiden katsojamäärät ovat kuitenkin nousussa. Vuonna 2002 elokuvateattereissa kävi 7,7 miljoonaa katsojaa, joista 1,3 miljoonaa oli kotimaisen elokuvan katsojia. Suomen väkilukuun suhteutettuna elokuvissa kävijöiden määrä on kansainvälisesti hyvällä tasolla. Sen sijaan Suomessa käydään selvästi harvemmin elokuvissa kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa. Suomessa vuosittaiset elokuvissa käynnit asukasta kohden ovat vaihdelleet yhden ja puolentoista katsojan välillä, kun EU-maiden keskiarvo on yli kaksi käyntiä vuodessa.

Elokuvateattereissa esitettyjen elokuvien määrä väheni voimakkaasti 1980- ja 1990-luvulla. Vuonna 2001 teatterilevityksessä oli 385 elokuvaa. Määrä on noin neljänneksen pienempi 1980-luvun alkuun verrattuna. Samaan aikaan elokuvien kokonaiskatselu lisääntyi voimakkaasti, kun elokuvateatterien rinnalle tuli useita uusia kotikatseluvaihtoehtoja. DVD-levitys on kasvanut erittäin nopeasti myös Suomessa ja ylittää videokasettien liikevaihdon parin kolmen vuoden kuluessa. Yleiset kirjastot harjoittavat tämän lisäksi pienimuotoista video-ohjelmien lainausta.

Elokuvateattereiden kehityksessä leimallisin piirre on ollut useita elokuvateatterisaleja sisältävien multiplex-teattereiden rakentaminen vuodesta 1998 alkaen. Valtaosa maan 230 elokuvateatterista on kuitenkin edelleen yhden valkokankaan pienyrityksien liiketoimintaa. Kymmenen suurimman paikkakunnan osuus teattereiden liikevaihdosta on kuitenkin noin 70 %. Pienemmillä paikkakunnilla elokuvateatteri on enemmän kansainvälisten ja kotimaisten kulttuuripalvelujen tarjoaja kuin liiketaloudellisesti kannattava yksikkö.

Elokuvajakelun digitaalinen kehitys on teatterille valtava ja tämän hetken asiantuntija-arvioiden mukaan taloudellisesti kannattamaton investointi. Myös digitaalitekniikan nopea uusiutuminen ja yhteisten standardien puuttuminen hidastavat kehitystä. Arviot maailmanlaajuisesta digitalisoitumisesta vaihtelevat viidestä kolmeen kymmeneen vuoteen. Analogiset ja digitaaliset järjestelmät tulevat todennäköisesti varsin kauan olemaan käytössä rinnakkain. Viimeisenä digitalisoituvat pienet teatterit.

Elokuvien teatterilevitys perustuu pitkälle Hollywoodin elokuvastudioiden paikallisten tytäryhtiöiden toimintaan. Amerikkalaisten elokuvien osuus Suomen katsojaluvuista on vaihdellut 60 %:sta 80 %:iin viime vuosikymmeninä. Ensi-illoista ainakin joka toinen on suurten studioiden tuotanto. Amerikkalaisten elokuvastudioiden tytäryhtiöiden maahan tuontia täydentävät ja monipuolistavat kymmenkunta riippumatonta maahantuojaa, jotka tuovat maahan noin kolmasosan elokuvista.

Suomeen tuodaan nykyisin vuosittain 170–190 ensi-iltaelokuvaa. Myös ensi-iltojen määrä vähentyi 1980-luvun jälkeen videon vaikutuksesta mutta on kääntynyt multiplexien suuren ohjelmistotarpeen vuoksi uudelleen nousuun vuonna 1999. Levitysyhtiöt eivät pääsääntöisesti omista elokuvateattereita. Kansainväliset levitysyhtiöt ovat levittäneet aktiivisesti suomalaisia elokuvia 1990-luvun lopulta lähtien.

Suomen elokuvatuotanto on monen muun pienen eurooppalaisen maan tapaan julkisen tuen varassa. Pienet kieli- ja kotimarkkinat ja maailmanlaajuisen levityksen kova kilpailu ovat olleet tuotannon reunaehdot. Kotimaisen elokuvan pääasiallisia rahoittajia ovat Suomen elokuväsäätiö, televisiokanavat ja elokuvan tuottajat. Täydentäviä rahoitusinstrumentteja ovat kansainväliset tukioorganisaatiot, kuten Euroopan neuvoston Eurimages-rahasto ja Pohjoismaainen elokuva- ja televisiorahasto. Lisäksi elokuvien esitysoikeuksia myydään kansainvälisille tuotanto- tai levitysyhtiöille. Suomalaiset elokuvatuotannot ovat kansainvälisessä ja Pohjoismaisessa vertailussa pieniä. Suomessa on jo usean vuoden ajan tuotettu vuosittain keskimäärin 10 pitkän elokuvan ensi-iltaa teatterilevitykseen.

Pitkien elokuvien ohella Suomessa tuotetaan sekä televisioelokuvia että lyhyt- ja dokumenttielokuvia pääasiassa televisiossa esitettäväksi. Vuosittain tuotetaan 10–15 lyhyttä tai pitkää dokumenttielokuvaa ja noin 50 lyhytelokuvaa, joihin kuuluvat sekä fiktiiviset elokuvat että animaatiot.

2.1.7 Joukkoviestinnän tuotteiden kulutus Suomessa

Suomalainen kotitalous käyttää joukkoviestinnän tuotteisiin keskimäärin lähes 4,5 % kulumenoistaan, mikä on kansainvälisesti hyvin korkea luku. Parhaiten suomalaisen tavoittavat televisio, sanomalehti ja radio, joita seuraa päivittäin yhdeksän kymmenestä suomalaisesta. Keskivertosuomalainen viihtyy median äärellä yli yhdeksän tuntia. Suuri osa tästä ajasta on niin sanottua tapettivastaanottoa, jolloin henkilö on median ulottuvilla mutta hänen huomionsa on toisaalla. Vasta erityinen syy, kuten radiossa tai televisiossa lähetettävä uutislähetys tai mielimusiikki, aktivoi kuulijan tai katsojan. Television katselussa ja radion kuuntelussa suomalaiset ovat eurooppalaista keskitasoa. Lukemisessa suomalaiset ovat sen sijaan maailman kärkeä. Erityisen paljon suomalaiset lukevat sanomalehtiä (48 minuuttia päivässä), kun taas aikakauslehtien ja kirjojen lukeminen on enemmän kasautuvaa.

Tyypillistä suomalaiselle mediakulutukselle on monipuolisuus: suomalaiset eivät lue pelkästään lehtiä tai käytä pelkästään sähköisiä viestimiä. Toisin kuin useimmissa muissa maissa suomalaiset nuoret lukevat lehtiä lähes yhtä paljon kuin aikaisemminkin. Nuoret käyttävät konventionaalisia välineitä, kuten sanomalehtiä, radiota ja televisiota, jonkin verran vähemmän kuin vanhemmat ikäryhmät. Kirjoja (etupäässä oppikirjoja), äänitteitä, videoita ja Internetiä nuoret käyttävät taas enemmän kuin vanhemmat ikäryhmät. Tutkimuksissa on myös todettu, että nuoret ovat suhteessa vähemmän kiinnostuneita uutis- ja ajankohtaisaineistoista sekä sisältöjen kotimaisuudesta. Sen sijaan nuoret kuuntelevat musiikkia tuntuvasti enemmän kuin vanhemmat.

2.1.8 Median tutkimus ja aineistojen käyttö

Viestinnällisen kulttuuriperinnön tallentamisen yhtenä keskeisimmistä tavoitteista on tieteellisen tutkimuksen tarpeiden palveleminen. Tämän ohella tavoitteena on esimerkiksi elokuvien arkistointilainsäädännön osalta muitakin kulttuuripoliittisia, esimerkiksi elokuvan tuntemuksen lisäämiseen tähtääviä tavoitteita. Vapaakappalejärjestelmä puolestaan turvaa lisäksi laajemminkin kansalaisten tiedontarpeiden tyydyttämistä, koska sen kautta varmistetaan esimerkiksi se, että kansallinen painatetuotanto kokonaisuudessaan on saatavissa tiedon tarvisijoiden käyttöön viime kädessä vapaakappalekirjastoista.

Tärkeimpiä joukkoviestintäaineistoja käyttäviä tieteenaloja on varsinaisen viestinnän tutkimus. Sen piirissä tuotetaan Suomessa vuosittain noin 400 laajempaa tutkimusta ja alun toista sataa pro gradu -tutkielmaa. Näiden tutkimusten skaala on hyvin laaja ulottuen informaatioyhteiskunnan pohdiskeluista journalistisiin tai kulttuuritutkimuksen otteella laadittuihin sisältöjen tarkasteluihin, joiden kohteena on useimmiten viihde. Mediasisältöjen tarkasteluissa dominoi hyvin tuntuvasti sanomalehtien tutkimus. Tähän on vaikuttanut erityisesti se, että sanomalehtien saatavuus tutkimuskäyttöön on tuntuvasti parempi kuin televisio-ohjelmien ja erityisen paljon parempi kuin radio-ohjelmien.

Varsinaisten mediatutkijoiden ja elokuvatutkijoiden lisäksi joukkoviestintäaineistoja käyttävät tutkimusaineistona tai -kohteena monet muutkin tutkijaryhmät, esimerkiksi historian tutkijat, valtiotieteilijät, sosiologit, kasvatustieteilijät, taidehistorioitsijat, taloustieteilijät, oikeustieteilijät, kirjallisuustieteilijät ja kielentutkijat. Lisäksi aineistoista ovat viime aikoina kiinnostuneet myös luonnontieteen ja tekniikan tutkijat, joista jälkimmäisiä kiinnostavat erityisesti muutokset median tuotannossa ja jakelussa, edellisiä taas esimerkiksi muutokset luontoon kohdistuneissa arvoissa ja niiden perusteella tehdyissä median työtavoissa ja aineiston valinnoissa. Voidaan arvioida, että varsinaisen viestinnän tutki-

muksen ulkopuolella syntyy yhteensä suunnilleen saman verran tutkimuksia kuin viestinnän tutkimuksessa.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että joukkoviestintäaineistojen tallentaminen on välttämätön tutkimustyön edellytys hyvin monien eri tieteenalojen ja erittäin laajan tutkijajoukon näkökulmasta. Aineistojen saatavuus tutkimuskäyttöön vaihtelee kuitenkin aineistotyyteittäin. Painatetuotannon osalta aineistot ovat kohtuullisen hyvin tutkijoiden ulottuvilla, koska vapaakappalejärjestelmässä painotuotteet arkistoidaan useaan kirjastoon eri puolilla Suomea. Audiovisuaalisen aineiston saatavuus tutkimuskäyttöön vaihtelee aineistotyyteittäin. Musiikkiäänitteet arkistoidaan vapaakappaleina, ja niiden saatavuutta tutkimuskäyttöön on viime vuosina tehostettu mm. kattavamman luetteloinnin avulla.

Myös elokuva-aineistojen arkistointi on lakisääteistä, ja elokuvat ovatkin erittäin hyvin tutkijoiden käytettävissä. Suomen elokuva-arkiston palvelut ovat tutkijoiden, elokuvantekijöiden, lehdistön ja myös yksityisten ihmisten käytettävissä. Tärkeimpiä asiakkaita ovat elokuvien tekijät ja elokuvayhtiöt sekä elokuvaa ja sen tekijöitä esittelevät festivaalit ja järjestöt. Tutkijapalvelun pääasiallisina asiakkaina ovat korkeakoulujen ja taideteollisten oppilaitosten opiskelijat. Maksullista tieto- ja aineistopalvelua annetaan esimerkiksi museoille, kaupallisille yrityksille, aatteellisille järjestöille, kunnille ja yksityisille henkilöille.

Radio- ja televisio-ohjelmiin kohdistuvan tutkimuksen osalta tilanne on tällä hetkellä vaikea. Arkistoaineistoja ei ole olemassa tai ne eivät ole yhteismitallisia. Vain Yleisradiolla on tutkijapalvelua, joka vasta viime vuosina on eriytynyt Yleisradion televisioarkistossa omaksi palvelumuodoksi. Tutkijapalvelun syntyyn on vaikuttanut kansallisen audiovisuaalisen keskuksen puuttuminen, ja palvelun asiakkaat ovatkin pääasiassa Yleisradion ulkopuolisia tutkijoita. Muiden sähköisten välineiden arkistoihin, sikäli kuin sellaisia on olemassa, ulkopuolisia tutkijoita ei päästetä käytännössä lainkaan.

Jatkuessaan tällainen tilanne johtaa vakaviin vääristymiin tutkimuksen suuntautumisessa. Esimerkiksi pohjoismaisen viestinnän tutkimuksen dokumentaatiokeskus Nordicom tilastojen mukaan epäsuhta painoviestinnän ja sähköisen viestinnän tutkimuksen välillä on Pohjoismaissa suurin Suomessa ja vähäisin Ruotsissa, jossa radio- ja tv-arkistoinnilla on pitkät perinteet.

2.2 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.2.1 Vapaakappalelaki

Suomessa on ollut virallinen vapaakappalejärjestelmä jo vuodesta 1707, jolloin Turun Akatemian kirjastolle tuli luovuttaa vapaakappaleet kaikista Ruotsin kirjapainoissa painetuista tuotteista. Maamme itsenäistyttyä säädökset sisällytettiin painovapauslakiin vuodelta 1919. Luovutettavien vapaakappaleiden määrä nousi tällöin yhdestä viiteen.

Nykyisin vapaakappaletoimintaa säätelevät vapaakappalelaki (420/1980) ja sen nojalla annettu vapaakappaleasetus (774/1980). Laki koskee lähtökohtaisesti sellaista aineistoa, jota levitetään suurina kappalemäärinä yleisön saataville. Lain mukaan painotuotteen sekä ääni- ja kuvatalleenteen valmistaja on velvollinen luovuttamaan valmistamiaan tuotteita Helsingin yliopiston kirjastolle maksuttomina vapaakappaleina. Lainsäädännön tavoitteina ovat kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyttäminen, luetteloiminen, tilastoiminen ja niiden saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön. Osa aineistosta kuuluu myös

arkistolain piiriin. On kuitenkin ilmeistä, että vapaakappalekirjastojen kautta tämän aineiston käytettävyys lisääntyy tarkemman rekisteröinnin ja väljempien käyttöehtojen ansiosta.

Laki kattaa painotuotteet varsin laajasti kirjoista ja lehdistä aina mainospainotuotteisiin ja vähälevikkisiin esitteisiin ja opaskirjasiin. Ääni- ja kuvatallenteita ovat mm. C-kasetit, CD-levyt ja videokasetit sekä piirtoheitinkalvot ja mikrofilmit. Painotuotteita luovutetaan lain mukaan kuusi kappaletta, sanomalehtiä sekä ääni- ja kuvatallenteita kaksi kappaletta. Vapaakappaleina luovutetaan myös laissa tarkoitettujen tuotteiden yhdistelmät, joita levitetään yhtenä kokonaisuutena. Tällaisia ovat esimerkiksi niin sanotut opetuspaketit. Samoin tulee luovuttaa ulkomailla valmistetut tuotteet, jotka on pääasiassa tarkoitettu levitettäväksi Suomessa.

Painotuotteet sijoitetaan Helsingin yliopiston kirjastoon, Turun yliopiston kirjastoon, Jyväskylän yliopiston kirjastoon, Oulun yliopiston kirjastoon ja Åbo Akademin kirjastoon sekä Eduskunnan kirjastoon. Vapaakappaleet, joita Eduskunnan kirjasto ei liitä kokoelmiinsa, sijoitetaan Joensuun yliopiston kirjastoon. Sanomalehtiä luovutetaan vain kaksi kappaletta, joista toinen sijoitetaan Helsingin yliopiston kirjastoon sekä toinen vaihtoehtoisesti joko Turun yliopiston kirjastoon (suomenkieliset) tai Åbo Akademin kirjastoon (ruotsin- ja muunkieliset). Ääni- ja kuvatallenteet sijoitetaan Helsingin yliopiston kirjastoon ja Jyväskylän yliopiston kirjastoon. Videokasetit ja muut elokuvatallenteet luovutetaan Suomen elokuva-arkistolle säilytettäväksi.

Vapaakappalelaissa on säädetty eräitä poikkeuksia luovutusvelvollisuudesta joko sillä perusteella, että kyseinen aineisto on informaatioisällöltään hyvin vähäistä, sen jakelu on rajoitettua tai luovutus muusta syystä on kohtuutonta. Vapaakappalelaki sisältää myös rangaistussäännökset luovutusvelvollisuuden rikkomisen varalta.

Vapaakappalelain mukaan luovutetun aineiston saattamisesta yleisön käyttöön on voimassa se, mitä tekijänoikeuslaissa (404/1961) ja tekijänoikeusasetuksessa (574/1995) on säädetty. Lisäksi noudatetaan soveltuvin osin lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999). Vapaakappalelain nojalla annettu vapaakappaleasetus sisältää yksityiskohtaisia säännöksiä vapaakappaleiden luovutusmenettelystä, salassa pidettävien tuotteiden säilyttämisestä sekä perusteista ja menettelystä, joilla voidaan myöntää helpotuksia luovutusvelvollisuuteen.

Vapaakappaleina luovutetaan vuosittain kaikkiaan noin 900 000 yksikköä painotuotteita, mukaan lukien lehtien yksittäiset numerot, sekä ääni- ja kuvatallenteita. Näistä Helsingin yliopiston kirjastoon jää lähes 200 000 yksikköä. Muihin vapaakappalekirjastoihin aineistoa kertyy jonkin verran vähemmän, koska ääni- ja kuvatallenteita ja sanomalehtiä luovutetaan vain kaksi kappaletta.

Kirjapainot ja muut vapaakappaleaineiston valmistajat toimittavat sekä painatteet että ääni- ja kuvatallenteet suoraan Helsingin yliopiston kirjastoon, jossa aineisto lajitellaan ja josta muihin vapaakappalekirjastoihin ja Suomen elokuva-arkistoon sijoitettava aineisto lähetetään edelleen. Helsingin yliopiston kirjasto myös valvoo lain noudattamista ja huolehtii sekä puuttuvien julkaisujen että kokonaisten kirjapainolähetysten perinnästä. Vapaakappaleet tulee nykyisen lain nojalla lähettää neljännesvuosittain, mutta käytännössä erityisesti suuret kirjapainot lähettävät tuotteensa huomattavasti useammin, esimerkiksi keran kuukaudessa tai jopa viikoittain.

Helsingin yliopiston kirjastoon sijoitettavat vapaakappaleet muodostavat kirjaston muista kokoelmista erillisen kansalliskokoelman. Aineisto lajitellaan julkaisutyypeittäin ja arkistoidaan suljettuihin kirjavarastoihin. Kirjat, lehdet, sarjajulkaisut, kartat, nuotit ja ääni- ja kuvatallenteet luetteloidaan kansallisbibliografiatietokantaan Fennicaan tai musiikin yhteisluettelotietokantaan Violaan. Fennicaan kirjatut bibliografiset tiedot ovat vapaassa

verkkokäytössä, ja niitä voi hyödyntää koko kirja-ala, niin kirjastot, kustantajat kuin kirja-kaupatkin. Tavoitteena on ylläpitää tietokantaa mahdollisimman ajantasaisena, joten keskeisin kirjallisuus luetteloidaankin tietokantaan jo parin viikon sisällä sen ilmestymisestä. Tämän mahdollistavat suurten kirjapainojen lakisääteistä tiheämmät kirjalähetykset ja yhteistyö kustantajien kanssa.

Muissa vapaakappalekirjastoissa aineistojen järjestämistavat vaihtelevat. Turun yliopiston kirjastossa, Jyväskylän yliopiston kirjastossa ja Åbo Akademin kirjastossa on erillinen kotimaisen aineiston kokoelma, kun taas Oulun yliopiston kirjasto, Joensuun yliopiston kirjasto ja Eduskunnan kirjasto sijoittavat aineistot muiden kokoelmiensa joukkoon.

Vapaakappalekirjastojen veloitteena on saattaa kotimainen aineisto tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön. Kansalliskirjastossa vapaakappaleita voi aineiston pitkäaikaiskäilytyksen turvaamiseksi käyttää vain kirjaston lukusaleissa. Kauno- ja viihdekirjallisuuden sekä mikrokuvatun aineiston alkuperäiskappaleiden käyttö on mahdollista vain erikoisperustein. Aineiston saatavuutta ja kokoelmien säilyvyyttä palvelevat alkuperäisestä aineistosta valmistettavat mikrofilmit ja digitaaliset versiot. Vapaakappalekokoelmaan kohdistuvaa kuormitusta vähennetään lisäksi hankkimalla kirjaston avokokoelmiin ostoina runsaasti rinnakkaisia käyttökappaleita, joita annetaan myös kotilainoiksi.

Muissa vapaakappalekirjastoissa aineiston käyttö on vapaampaa kuin kansalliskirjastossa, ja ne antavat kotimaista aineistoansa myös kaukolainaksi. Joissakin kirjastoissa vapaakappalekokoelmien käytettävyyttä rajoittaa kuitenkin se, ettei kaikkia aineistoryhmiä ole resurssien puutteessa voitu järjestää yleisön saataville.

Nykyinen vapaakappalelaki ei kata CD-ROM-levyjen kaltaisia elektronisia tallenteita eikä vapaassa tietoverkossa yleisön saatavilla olevia aineistoja. Helsingin yliopiston kirjastoon on kuitenkin saatu varsin kattavasti CD-ROM-levyjä sekä suoraan levyjen valmistajilta että niiden kustantajilta. Levyt on arkistoitu ja luetteloitu kansallisbibliografian Fennica-tietokantaan, mutta tekijänoikeudellisista syistä ne eivät ole asiakaskäytössä.

Myös Internetissä vapaasti saatavilla olevaa verkkoaineistoa on arkistoitu. Tämän mahdollistaa kansainvälisenä yhteistyönä kehitetty automaattinen keruuhjelmisto, jonka toteutuksessa Helsingin yliopiston kirjaston yhteistyökumppanina on Tieteen tietotekniikan keskus CSC. Ohjelmiston avulla verkosta haravoidaan vapaasti käytettäviä suomalaisia WWW-sivustoja. Haravaohjelmalla kerätään aineistoa palvelimilta, joiden maatunnus on .fi. lisäksi kerätään suomalaisten organisaatioiden sivuja myös niiltä palvelimilta, jotka eivät käytä maatunnusta vaan joiden domain on esimerkiksi .com, .net tai .org. Haravointikierroksia tehdään tulevaisuudessa kaksi kertaa vuodessa; keskeisiltä palvelimilta aineistoa voidaan hakea useamminkin. Ensimmäinen laaja keruukierros toteutettiin vuonna 2002 ja sen tuloksena arkistossa on lähes 12 miljoonaa tiedostoa kymmenissä eri tiedostoformaateissa. Arkistoidun verkkoaineiston käsittelyä ja hakumahdollisuuksia kehitetään parhailaan pohjoismaisena yhteistyönä.

2.2.2 Laki elokuvien arkistoinnista

Laki elokuvien arkistoinnista (576/1984) sääntelee kotimaassa tuotetun liikkuvaa kuvaa sisältävän aineiston tallettamista. Lain tarkoituksena on elokuvan muodossa tallennetun kulttuuriomaisuuden säilyttäminen sekä elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistäminen.

Laki kattaa varsinaisen elokuvatuotannon, muun liikkuvaa kuvaa sisältävän aineiston ja periaatteessa myös kotimaista tuotantoa olevan televisiota varten tuotetun aineiston.

Laki sisältää lähinnä kahdenlaisia velvoitteita: alkuperäisaineiston tuhoamiskiellon sekä alkuperäisaineiston ja elokuvan kopioiden luovutusvelvollisuuden. Lain mukaan kotimaisen tuottajan valmistaman elokuvan alkuperäisaineistoa ja siihen liittyvää ääniteaineistoa ei saa tuhota ennen kuin Suomen elokuva-arkistolle on tarjottu mahdollisuus ottaa tämä aineisto säilytettäväkseen. Alkuperäisaineiston omistajan on talletettava aineisto laissa säädettyssä ajassa elokuva-arkistoon tai arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään muuhun säilytystilaan. Elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin sisältyvä elokuvan alkuperäisaineiston tuhoamiskielto koskee periaatteessa myös kotimaisesti tuotettuja ja tallenteella olevia televisio-ohjelmia muttei suoria lähetyksiä eikä ulkomaisen tuottajan valmistamia ohjelmia.

Elokuvan talletusvelvollisuus on säädetty koskemaan elokuvan omistajaa. Lain mukaan kotimaisen tuottajan valmistaman, muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn elokuvan alkuperäisaineiston omistajan on viiden vuoden kuluessa elokuvan tarkastamisesta talletettava alkuperäisaineisto ja siihen liittyvä ääniaineisto arkistoon tai muuhun arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään säilytystilaan.

Lisäksi on muun kuin televisiota varten tehdyn kotimaisen elokuvan tuottajan luovutettava arkistolle pysyvästi säilytettäväksi alkuperäisaineistoa vastaavassa teknisessä muodossa oleva esityskelpoinen kopio elokuvasta ja kopio sen mainos- ja muusta tiedotusaineistosta kolmen vuoden kuluessa elokuvan tarkastuksesta tai, jollei elokuvaa ole tarkastettava, sen valmistumisesta. Jos elokuvasta on vain yksi esityskelpoinen kopio, ei luovutusvelvollisuutta ole.

Kotimainen tuottaja on myös velvollinen luovuttamaan Suomen elokuva-arkistolle korvauksetta kaksi tallennetta, jos elokuvasta on valmistettu vähintään 50 tallennetta. Tällä elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin sisältyvällä säännöksellä vapaakappalelain elokuvia sisältäviä tallenteita koskeva luovutusvelvollisuus siirrettiin mainittuun lakiin perustuvaksi.

Liikkuvaa kuvaa välittävät yleisölle elokuvateattereiden lisäksi myös valtakunnalliset, paikalliset ja kaapelitelevisiokanavat. Kanavien kotimaista ohjelmatuotantoa koskee vuodesta 1984 lähtien hukkaamiskielto, mikäli aineistoa ei ole ensin tarjottu Suomen elokuva-arkistolle säilytettäväksi.

Lain edellyttämistä tehtävistä huolehtii Suomen elokuva-arkisto, jonka tehtävänä on elokuva-arkistosta annetun asetuksen (228/1997) 1 §:n mukaan hankkia, entistää ja säilyttää elokuvia ja elokuvaan liittyvää aineistoa, harjoittaa ja tukea elokuvan tutkimusta, edistää elokuvataiteen tuntemusta sekä harjoittaa taiteellisesti, historiallisesti tai muutoin merkittävien elokuvien esitystoimintaa. Aineiston pitkäaikaissäilyttämisen turvaaminen on olennainen osa Suomen elokuva-arkiston toimintaa. Elokuva-arkisto konservoi, restauroi ja kopioi uudelleen aineistoa järjestelmällisesti. Arkiston filmimateriaalia säilytetään pääosin Espoon Otaniemen automaattisesti ilmastoidussa yli 2 000 neliömetrin kallioluolalattossa, jonne rakennetuissa päätearkistotiloissa on säilytykseen soveltuvat olosuhteet erilaisia materiaaleja varten.

Suomen elokuva-arkiston kokoelmissa on filmiaineistoa 24 000 kotimaisesta elokuvasta. Kotimaisia esityskopioita on 28 800. Filmi- ja videokokoelmat sisältävät kaikkiaan 212 573 arkistoitua kohdetta.

Elokuvien tallettamisen yhteydessä arkistolle luovutetaan myös niihin liittyviä oheisaineistoja kuten mainoskuvia ja julisteita. Suomen elokuva-arkiston kokoelmissa on noin 500 000 ulkomaista valokuvaa ja saman verran kotimaisia valokuvia. Julisteita on 1 900 kotimaisesta ja 21 000 ulkomaisesta elokuvasta.

2.2.3 Radio- ja televisioaineiston arkistointi

Radiovastuuasetuksen (621/1971) mukaan radioalan toimijat (Yleisradio, paikallisradiot ja kaupalliset radiokanavat) joutuvat tallentamaan kaikki radiolähetyksensä ääninauhoille ja säilyttämään nämä nauhat kolme kuukautta lähetysten jälkeen. Käytännössä radioyhtiöt tallentavat ohjelmat suoraan lähetyksestä ns. referenssinauhoille, joiden tekninen laatu on yleensä vaatimaton. Muuta radio-ohjelmia koskevaa tallettamisvelvollisuutta ei ole.

Yleisradion osalta lakisääteinen tallennus hoidetaan Pasilan radiotalon kytkentäkeskukseen sijoitetun erikoisnauhurin avulla. Äänitys tapahtuu analogisesti. Osa Yleisradion lähetyksistä nauhoitetaan lisäksi pysyvästi käytettäväksi uusintoina tai uusien ohjelmien tausta-aineistoina. Vuonna 1979 hyväksytyjen arkistointiperiaatteiden lähtökohtana on ajatus, että lähetetystä ohjelmistosta säilytetään pysyvästi lähinnä vain sellaiset ohjelmat, joita voidaan käyttää myöhemmin. Käytännössä valtakunnallisista radiolähetyksistä säilytetään pysyvästi kaikki suomen- ja ruotsinkieliset pääuutislähetykset ja suomenkieliset ajankohtaisohjelmat. Muuta aineistoa arkistoidaan valikoiden tai vain näytteinä, mikä on alle 10 % vuotuisista lähetyksistä. Yleisradion alueohjelmien arkistointi on nykyisin kunkin maakuntaradion omalla vastuulla. Maakuntaradiot eivät kuitenkaan arkistoi ohjelmiaan systemaattisesti, joten tilanne on käytännössä varsin kirjava.

Yleisradio on parhaillaan ottamassa käyttöön radio-ohjelmien digitaalista arkistointijärjestelmää.

Paikallisten ja kaupallisten radioiden harjoittama radio-ohjelmien arkistointi on vajaavaista. Ohjelmia ei talleteta pysyvästi eikä referenssinauhoja säilytetä, vaan ne käytetään uudestaan.

Televisioaineiston arkistointia sääntelee laki elokuvien arkistoinnista. Televisioyhtiöt eivät saa hävittää kotimaista aineistoansa ennen kuin sitä on tarjottu säilytettäväksi Suomen elokuva-arkistolle. Elokuva-arkisto voi sopimuksella hyväksyä, että aineisto arkistoidaan muualle, mikäli säilytystila vastaa vaadittavia teknisiä kriteereitä.

Yleisradio solmi vuonna 1985 sopimuksen elokuva-arkiston kanssa aineiston arkistoinnista Yleisradion omiin tiloihin. Tällä hetkellä Yleisradio arkistoi pysyvästi koko kotimaisen tuotannon, pohjoismaisen yhteistuotannon sekä ulkomaisen tuotannon, johon Yleisradio on osallistunut ja johon sillä on oikeudet.

MTV3 ja Nelonen eivät arkistoi itse muita kuin omatuotantoiset ohjelmansa. Alihankintoina esitetyt kotimaiset ohjelmat palautetaan tuotantoyhtiöille. Osa MTV3:n vanhoista ohjelmista oheisaineistoinen on talletettu Suomen elokuva-arkistoon. Omatuotantoiset ohjelmat ovat pääasiallisesti uutis- ja ajankohtaisohjelmia.

Radiovastuuasetus ja radiovastuulaki tulevat kumottaviksi, kun laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä tulee voimaan myöhemmin vuonna 2003.

2.2.4 Muu esitykseen vaikuttava lainsäädäntö

2.2.4.1 Tekijänoikeuslainsäädäntö

Voimassa oleva tekijänoikeuslaki (404/1961) ja tekijänoikeusasetus (574/1995) sisältävät säännöksiä, joiden mukaan myös vapaakappalekirjastoilla on oikeus toimintaansa varten valmistaa kappaleita teoksesta. Elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin sisältyvät lisäksi säännökset, joiden mukaan elokuva-arkistolla on oikeus valmistaa kappaleita julkisesti esitettävään kotimaiseen elokuvaan sekä sen mainos- ja muuhun tiedotusaineistoon sisälty-

västä teoksesta. Mainitun lain mukaan elokuva-arkisto saa lisäksi käyttää tätä aineistoa tutkimukseen ja korkeakoulutasoiseen elokuvaopetukseen.

Uuden vapaakappalelain kattaman aineiston käyttö edellyttää muutoksia tekijänoikeuslainsäädäntöön. Tarvittavat muutokset sisältyivät lokakuussa 2002 annettuun tekijänoikeuslain muuttamista koskevaan hallituksen esitykseen (HE 177/2002 vp). Mainittu hallituksen esitys sisälsi ehdotukset tekijänoikeuslain muutoksiksi, jotka aiheutuvat pääasiassa tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksia koskevasta direktiivistä 2001/29/EY. Ehdotukseen sisältyi myös muutoksia, jotka liittyvät kiinteästi direktiivin kattamaan asia-alueeseen mutta joita direktiivi ei edellytä. Tällaisia muutosehdotuksia olivat muun muassa vapaakappalelain uudistukseen liittyvät ehdotukset.

Edellä mainittua hallituksen esitystä vastaava uusi esitys pyritään antamaan uudelle eduskunnalle keväällä 2003. Tässä yhteydessä säännösehdoiksi tehdään muutokset, jotka aiheutuvat televisio- ja radio-ohjelmien arkistointia koskevasta vapaakappalelain säännöksistä sekä elokuvien arkistointia koskevan lain yhdistämisestä vapaakappalelakiin.

Tekijänoikeuslainsäädännön muutosten valmistelun yhteydessä keväällä 2002 opetusministeriö teetti asiantuntijaselvityksen arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa tapahtuvaan teosten ja muun suojatun aineiston käyttöön liittyvistä kysymyksistä. Selvityksen johtopäätöksiin ja toimenpide-ehdotuksiin sisältyi tärkeitä näkökohtia, jotka tulivat esille laitosten ja oikeudenhaltijajärjestöjen edustajien kanssa käydyissä keskusteluissa ja jotka on otettu huomioon säännösehdoitusten laadinnassa.

Vuoden 2002 lakiehdotuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että aineistojen tiettyjen käyttötapojen tulee olla täyden ja korvauksettoman tekijänoikeuden rajoituksen piirissä. Lähtökohta on, että nykyiset reprograafisiin menetelmiin rajoittuvat kappaleen valmistamismahdollisuudet säilytetään mukaan lukien valokopion antaminen lainauksen sijasta. Digitaalisen kappaleen antaminen asiakkaalle voidaan mahdollistaa sopimuslisenssillä.

Digitaalisista käyttötavoista arkistoja, kirjastoja ja museoita koskevan rajoituksen piiriin ehdotetaan kuuluvaksi digitointi turvakopiointitarkoituksessa, digitointi säilytystarkoitukseen liittyvässä konservointi-, konvertointi- ja yhteentoimivuustarkoituksessa, digitointi ja muu kappaleiden valmistaminen kokoelmanhallinnan tarkoituksiin sekä omiin kokoelmiin sisältyvien aineistojen valvottu välittäminen yleisölle laitoksen tiloissa tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 3 kohdan n alakohdan mukaisin ehdoin.

Kaiken vapaaksi säädettävän käytön ylittävästä tai ehdoiltaan siitä poikkeavasta kappaleen valmistamisesta ja yleisölle välittämisestä ehdotetaan säädettäväksi aineistojen laajan käytön mahdollistavilla sopimuslisensseillä.

Nykyiset tekijänoikeusasetuksen 3—6 § ehdotetaan kumottaviksi ja arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa tapahtuvasta kappaleen valmistamisesta ja yleisölle välittämisestä ehdotetaan säädettäväksi tekijänoikeuslain 16 ja 16 a—16 e §:ssä. Laissa säädettävien tekijänoikeuden rajoitusten piiriin kuuluvat laitokset ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella. Tällaisella lainsäädäntöratkaisulla kyetään parhaiten ottamaan huomioon muutokset laitoksentässä ja laitosten tarpeissa.

Tekijänoikeuslain uudistus ehdotetaan lakiteknisesti toteutettavaksi siten, että kaikille laitoksille yhteiset säännökset säädettäisiin omissa pykälissään ja erityisesti vapaakappalekirjastoja koskevat säännökset sijoitettaisiin omaksi pykäläksi. Suomen elokuva-arkistoa koskevat säännökset sijoitettaisiin omaan pykälään.

Tekijänoikeuslain 16 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi vapaasta ja kaikilla tekniikoilla tapahtuvasta kappaleen valmistamisesta laitoksen kokoelmissa olevan aineiston säilyttämiseksi, kunnostamiseksi, kokoelman ylläpidon edellyttämää laitoksen sisäistä käyttöä varten

ja puuttuvan osan täydentämiseksi. Pykälän säännökset koskisivat kaikkia kirjastoja, arkistoja ja museoita.

Lain 16 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi kappaleen valmistamisesta lainattavaksi vahingoittumiselle alttiista teoksesta, kappaleen valmistamisesta valokopioimalla annettavaksi lainaajalle kokonaisten teosten asemesta sekä laitoksen kokoelmiin kuuluvan aineiston välittämisestä laitoksen tiloissa tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten. Käsite "laitoksen tiloissa" ehdotetaan määriteltäväksi siten, että laitoksena pidettäisiin organisatorista, hallinnollista ja/tai omistuksellista yhtenäistä kokonaisuutta, jolla voi olla myös useampia erillään sijaitsevia toimipisteitä.

Tekijänoikeuslain 16 b §:ään ehdotetaan säännökset sallitusta teosten käytöstä kirjastossa tai muussa laitoksessa, jolle nyt puheena olevan lain mukaan on luovutettava teoksen kappale tai joka lain mukaan kerää teoksia tietoverkosta (jäljempänä vapaakappalekirjasto).

Ehdotettavan 16 b §:n mukaan teoksen kappaleen valmistaminen ja teoksen välittäminen yleisölle voisi tapahtua 16 ja 16 a §:n mukaisesti. Myös kappaleen valmistaminen avoimessa tietoverkossa yleisön saataviin saatetuista teoksista olisi mahdollista. Kappaleen saisi valmistaa myös silloin, jos aineiston hankkiminen kokoelmaa varten on tarpeellista mutta aineistoa ei ole saatavilla kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta. Lisäksi vapaakappalekirjasto saisi välittää tietyin ehdoin kokoelmissaan olevia teoksia myös sellaiseen muuhun kirjastoon tai laitokseen, johon vapaakappalekirjasto lain mukaan sijoittaa aineiston laitoksen kokoelmiin liitettäväksi. Myös tällaisessa laitoksessa saataisiin käyttää aineistoa 16 ja 16 a §:n mukaisesti.

Säännöksessä sallittaisiin myös vapaakappalekirjaston kokoelmissa olevan teoksen välittäminen Suomen elokuva-arkiston tiloissa tähän tarkoitukseen varatuilla laitteilla.

Teosten käyttämisestä Suomen elokuva-arkistossa ehdotetaan säädettäväksi tekijänoikeuslain 16 c §:ssä. Ehdotettava 16 c § mahdollistaisi elokuvan ja siihen liittyvän muun aineiston käytön elokuva-arkistossa nykyisessä laajuudessa. Tallennettaviin ja talletettaviin televisio- ja radio-ohjelmiin sisältyviä teoksia voitaisiin käyttää vastaavalla tavalla, esimerkiksi tutkimukseen ja korkeakoulutason elokuvaopetukseen. Pykälässä sallittaisiin myös kappaleen valmistaminen 16 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Televisio- ja radio-ohjelmien arkistointi mahdollistettaisiin sallimalla kappaleen valmistaminen televisiossa tai radiossa lähettämällä yleisön saataviin saatetuista teoksista. Lisäksi pykälässä sallittaisiin tallenteella olevan elokuvan ja tallennetun televisio- ja radio-ohjelman välittäminen elokuva-arkiston tiloissa ja myös vapaakappalekirjaston ja muiden vapaakappalelaissa tarkoitettujen kirjastojen tiloissa tähän tarkoitukseen varatuilla päätteillä.

Lain 16 d §:ään ehdotetaan sopimuslisenssisäännöksiä vapaaksi säädettävän käytön ylittävistä tai ehdoiltaan siitä poikkeavasta kappaleen valmistamisesta ja yleisölle välittämisestä, toisin sanoen muusta kappaleen valmistamisesta ja yleisölle välittämisestä kuin mitä 16, 16 a, 16 b ja 16 c §:ssä on säädetty.

Lain 16 e §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkempia määräyksiä kappaleen valmistamisesta ja valmistettujen kappaleiden käyttämisestä niissä tapauksissa, joissa kappaleen valmistaminen ja käyttö ei perustu sopimuslissenssiin.

2.2.4.2 Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä

Eduskunta hyväksyi 17 päivänä helmikuuta 2003 lain sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä perustuslakivaliokunnan 11 päivänä helmikuuta 2003 antaman mietinnön (PeVM 14/2002 vp) pohjalta. Samassa yhteydessä hyväksyttiin muutoksia myös eräisiin muihin lakeihin hallituksen esityksen 54/2002 vp pohjalta. Hallituksen esityksen mukaan uusi laki ja muihin lakeihin tehtävät muutokset ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä kumotaan 4 päivänä tammi-kuuta 1919 annettu painovapauslaki (1/1919) ja 12 päivänä maaliskuuta 1971 annettu radiovastuulaki (219/1971) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetaan perustuslain sananvapaussäännöksessä edellytetyt tarkempia säännöksiä perustuslaissa turvatuun sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Säännöksiä sovelletaan kaikkiin joukkoviestinnän muotoihin viestien tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. Lailla korvataan nykyinen painovapauslaki ja radiovastuulaki.

Yksityishenkilöiden ylläpitämiä sähköisen viestintäverkon kotisivuja uusi sääntely koskee vain osittain. Tällaisiin kotisivuihin sovelletaan vain sellaisia lain säännöksiä, joilla tarvittaessa voidaan turvata rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun toteuttaminen tai joilla voidaan nopeasti estää sisällöltään selvästi lainvastaisen aineiston edelleen levittäminen. Lakia sovelletaan niin ikään vain osittain sellaiseen toimintaan, jossa joukkoviestintään sinänsä osallistuva luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö huolehtii pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistuksesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta.

Säännölliseksi tarkoitettu julkaisutoiminta on sääntelykohteena erotettu yhtäältä yksittäisistä viesteistä ja toisaalta ohjelmista. Aikakautinen julkaisu on lain 2 §:ssä määritelty julkaisuksi, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Verkkojulkaisulla taas tarkoitetaan julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti.

Julkaisutoiminnan harjoittajan eli julkaisijan on lain 5 §:n mukaan huolehdittava siitä, että yksittäisessä julkaisussa, aikakautisessa julkaisussa ja verkkojulkaisussa on tieto julkaisijasta sekä tallennemuotoisten julkaisujen kohdalla myös valmistamisvuodesta. Säännöllisesti ilmestyville julkaisuille samoin kuin ohjelmille tulee lain 4 §:n mukaan määrätä vastaava toimittaja. Vastaavaa toimittajaa koskeva tieto on sisällytettävä asianomaiseen julkaisuun. Ohjelmien osalta vastaavasta toimittajasta tulee tiedottaa ohjelmatoiminnassa. Jokaisella on oikeus saada tieto asianomaisen julkaisun tai ohjelman vastaavasta toimittajasta.

Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan on 6 §:n mukaan huolehdittava siitä, että jokainen ohjelma ja verkkojulkaisu tallennetaan, jollei ohjelman teknisen toteutuksen perusteella ole selvää, ettei sen lähettämisessä voida syyllistyä viestin sisältöön perustuvaan rikokseen. Tallennetta on säilytettävä vähintään 21 päivää siitä, kun ohjelma on lähetetty tai verkkojulkaisu toimitettu yleisön saataville.

Lain 3 luku sisältää säännökset vastine- ja oikaisuoikeudesta. Vastineoikeus perustuu objektiivisiin perustein arvioitavaan loukkaukokemukseen. Yksityisellä henkilöllä, jolla on perusteltu syy katsoa aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai niihin rinnastet-

tavassa, toistuvasti lähetettävässä ohjelmassa esitetyn viestin loukkaavan itseään, on 8 §:n mukaan oikeus saada vastine julkaistuksi samassa julkaisussa tai ohjelmassa.

Oikaisuoikeutta koskevan 9 §:n mukaan yksityisen henkilön lisäksi myös yhteisöllä, säätiöllä ja viranomaisella on oikeus saada aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa esitetty itseään tai toimintaansa koskeva virheellinen tieto oikaistuksi samassa julkaisussa tai asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa. Laki sisältää myös säännökset vastine- ja oikaisuvaatimuksen esittämisestä, vastaavan toimittajan velvollisuudesta ilmoittaa vaatimuksen hylkäämisestä sekä vaatimuksen esittäjän oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi.

Laki sisältää myös säännöksen uudesta pakkokeinosta, verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksestä. Siinä tuomioistuin voi määrätä julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän keskeyttämään julkaistun verkkoviestin pitämisen yleisön saatavilla. Määräys raukeaa, jollei syytetä määräyksen kohteena olevan viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta nosteta tai vaatimusta menettämisseuraamuksen tuomitsemisesta esitetä taikka kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta nosteta kolmen kuukauden kuluessa määräyksen antamisesta.

Uudessa laissa oikeusministeriölle nykyisin kuuluva painokannevalta on siirretty valtakunnansyyttäjälle, joka päättää syytteen nostamisesta kaikista julkaistun viestin sisältöön perustuvista virallisen syytteen alaisista rikoksista. Valtakunnansyyttäjän toimivaltaan kuuluu myös päättää syytteen nostamisesta tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta.

Samassa yhteydessä Eduskunta hyväksyi muun muassa lait, joilla oikeudenkäymiskaa-ren ja esitutkintalain sisältämät anonyymien ilmaisun ja tietolähteen suoja koskevat säännökset uudistetaan sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain periaatteiden mukaisiksi.

2.2.4.3 Televisio- ja radiotoimintaa koskeva lainsäädäntö

Televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) tarkoituksena on televisio- ja radiotoiminnan harjoittamisen edistäminen. Televisio- tai radiotoiminnan harjoittaminen vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä edellyttää valtioneuvoston toimilupaa eli ohjelmistolupaa. Muunlaisesta lähetystoiminnasta riittää ilmoitus Viestintävirastolle. Yleisradio Oy ei tarvitse toimilupaa.

Lain 3 luku sisältää ohjelmistoa koskevia säännöksiä. Muun muassa eurooppalaisille ohjelmille ja riippumattomien tuottajien ohjelmille on lain mukaan varattava tietty osuus. Lasten kehitykselle haitallisia ohjelmia saa lähettää vain tiettyyn aikaan vuorokaudesta. Lakiin sisältyy myös mainontaa, teleostoslähetyksiä ja sponsorointia koskevia säännöksiä sekä säännökset ohjauksesta ja valvonnasta.

Eurooppalaisen ohjelman määrittely on sijoitettu televisio- ja radiotoiminnasta annettuun asetukseen (14/1999).

Radiolaki (1015/2001) sisältää säännökset radiolaitteista, niiden markkinoille saattamisesta, kaupan pitämisestä, hallussapidosta ja käytöstä sekä radiotaajuuksien käytön suunnittelusta ja niiden osoittamisesta eri käyttötarkoituksiin.

Radiovastuulaki (219/1971) säädetään yleisradiotoiminnan sisältöön liittyvistä vastuukysymyksistä. Radiovastuulaki kumotaan lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä.

Radiovastuuasetuksessa (621/1971) säädetään lähetyksen tallentamisesta ja säilyttämisestä ohjelmaan mahdollisesti sisältyvien rikosten tutkintaa varten. Radiovastuuasetuksen mukaan yhtiön on huolehdittava siitä, että jokainen lähetetty ohjelma tallennetaan ääninauhalle. Tallennettua ohjelmaa ei saa hävittää ennen kuin vähintään kolme kuukautta on kulunut ohjelman lähettämisestä. Radiovastuuasetuksen mukaiset säännökset on sisällytetty lakiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä.

2.2.4.4 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta

Lailla viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) uudistettiin viranomaisten asiakirjojen julkisuutta koskeva lainsäädäntö kokonaisuudessaan. Lain tavoitteena on muun muassa lisätä viranomaisten toiminnan avoimuutta ja parantaa mahdollisuuksia saada tietoja viranomaisten käsittelyssä olevista asioista. Lain soveltamisalan piirissä ovat julkista tehtävää hoitavat riippumatta siitä, ovatko ne organisoitu viranomaisiksi.

Laissa tarkoitetaan asiakirjalla kirjallisen ja kuvallisen esityksen lisäksi sellaista käytönsä vuoksi yhteen kuuluviksi tarkoitetuista merkeistä muodostuvaa tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa viestiä, joka on saatavissa selville vain automaattisen tietojenkäsittelyn tai äänen- ja kuvantoistolaitteiden taikka muiden apuvälineiden avulla. Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut taikka joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. Lain 5 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaan viranomaisen sisäistä koulutusta, tiedonhakua tai muuta niihin verrattavaa sisäistä käyttöä varten hankittuja asiakirjoja ei kuitenkaan pidetä viranomaisen asiakirjoina.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta sisältää säännökset asiakirjan julkiseksi tulemisesta, oikeudesta saada tieto asiakirjasta, tiedon antamisesta asiakirjasta, viranomaisen velvollisuuksista tiedonsaannin ja hyvän tiedonhallintatavan edistämiseksi, salassapitovelvollisuuksista sekä salassapidosta poikkeamisesta ja sen lakkaamisesta.

Vapaakappalelain mukaisesti luovutettavaan aineistoon sisältyy joukko tuotteita, jotka alkuperänsä puolesta ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisia viranomaisen asiakirjoja. Näitä ovat esimerkiksi eräät painetut valtion- ja kunnallishallinnon asiakirjat. Tällaisten vapaakappaleiden julkisuuteen ja salassapitoon nähden noudatetaan myös vapaakappalekirjastoissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lain säännöksiä. Muuhun vapaakappaleaineistoon julkisuussäännöksiä ei kuitenkaan ole sovellettava, vaikkakin vapaakappaleina kirjastoihin tulevat tuotteet muodollisesti täyttäisivätkin julkisuuslaissa mainitut asiakirjalle ja viranomaisen asiakirjalle asetetut tunnusmerkit. Vapaakappaleaineisto on pääsääntöisesti luettava kuuluvaksi lain 5 §:n 3 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun aineistoon.

2.2.4.5 Arkistolainsäädäntö

Arkistolaki (831/1994) säätelee ensisijaisesti julkishallinnon tuottaman asiakirjojen muodossa olevan kulttuuriperinnön säilyttämistä. Laki koskee eräin poikkeuksin valtion ja kuntien viranomaisia ja liikelaitoksia, ortodoksista kirkkokuntaa sekä niin sanottua välillistä valtionhallintoa, siltä osin kuin viimeainitulle kertyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa tarkoitettuja asiakirjoja. Laki sisältää säännökset viranomaisten arkistointia ohjaavasta ja valvovasta arkistolaitoksesta (kansallisarkisto ja maakunta-arkistot), arkistotoimen järjestämisestä arkistoja muodostavissa viranomaisissa sekä asia-

kirjojen laatimisesta, säilyttämisestä ja pysyvästä säilyttämisestä samoin kuin siirtämisestä arkistolaitoksen säilytettäväksi. Lisäksi laissa on säännökset merkittävien yksityisten arkistojen ja asiakirjojen lunastamisesta eräissä tapauksissa.

Arkistolaissa tarkoitetaan asiakirjalla kirjallista tai kuvallista esitystä taikka sellaista sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla aikaansaattua esitystä, joka on luettavissa, kuunneltavissa tai muuten ymmärrettävissä teknisin apuvälinein. Lain mukaan arkistonmuodostajan arkistoon kuuluvat asiakirjat, jotka ovat saapuneet sille sen tehtävien johdosta tai syntyneet arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä.

Arkistolain yleisiä tavoitteita tukee laki yksityisluontoisten arkistojen valtionavusta (998/1974), jonka nojalla eräille keskeisille yksityisille arkistoille myönnetään valtionavustusta niiden toimintaa varten.

Arkistolainsäädäntö koskee eräin osin samoja aineistoja kuin vapaakappalelaki. Esi-merkiksi sellaiset arkistolaissa tarkoitettujen arkistonmuodostajien asiakirjat, jotka ovat samalla myös vapaakappalelaissa tarkoitettuja painotuotteita, luovutetaan ja säilytetään vapaakappalelain mukaisesti. Näiden asiakirjojen säilyttäminen tapahtuu samanaikaisesti myös arkistolainsäädännön mukaisessa järjestyksessä.

2.3 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Suomen vapaakappalelainsäädäntöä peruspiirteiltään vastaava järjestelmä sekä lakisäätien elokuvien arkistointi ovat voimassa useimmissa länsimaisen kulttuurin maissa. Järjestelmät poikkeavat kuitenkin huomattavasti toisistaan niin kattavuudeltaan, luovutettavien tai talletettavien kappaleiden lukumäärän osalta kuin käytännön toteutustavoiltaan. Kaikkien Pohjoismaiden lainsäädäntö on pitkälti samansuuntainen. Eräissä maissa on saman lain alaisuuteen kytketty painotuotteiden lisäksi myös radio- ja televisioaineiston ja elokuva-aineiston talletusjärjestelmä, toisissa ne on järjestetty erillislainsäädännöllä. Uusimpana kehityspiirteenä on vapaakappalelainsäädännön ulottaminen myös uuteen sähköiseen julkaisuutuotantoon.

2.3.1 Ruotsi

Ruotsin vapaakappalelaki uudistettiin vuonna 1993, mutta se ei toistaiseksi kata verkkojulkaisuja. Luovutusvelvollinen on ensisijaisesti tuotteen valmistaja. Painotuotteita ja ATK-tallenteita luovutetaan kutakin seitsemän kappaletta ja ne sijoitetaan seitsemään vapaakappalekirjastoon.

Statens ljud- och bildarkiv (SLBA) on Ruotsin äänen ja liikkuvan kuvan kansallisarkisto. Arkisto vastaa vapaakappalelain mukaisesti pakolliseen luovutukseen perustuvasta radio-, televisio-, elokuva-, video-, äänite- ja multimediatallenteiden arkistoinnista. Radio- ja televisioaineistoista tallennetaan sekä kotimainen että ulkomainen valtakunnallinen aineisto kokonaisuudessaan. Ulkomaisen aineiston säilyttämistä on perusteltu sillä, että aineisto on tekstitetty ruotsiksi. Paikallisia ohjelmia säilytetään vain otantana.

SLBA ottaa elokuva-aineistot vastaan yksinomaan elektronisessa muodossa ja kopioi ne videolle. Varsinainen elokuva-arkisto toimii Svensk filminstitutin osana. Elokuvien arkistointivelvoitetta ei ole säädetty laissa vaan se on sisällytetty elokuvan julkisen tuotan-

totuen ehtoihin. Elokvainstituutin arkiston pääasiallisena tehtävänä on tallentaa ja säilyttää Ruotsissa tehdyt ja Ruotsissa esitetyt pitkät näytelmäelokuvat.

Lain uudistamiseksi valmistui selvitys vuonna 1998, mutta uudistus on viivästynyt. Viivästyksen on vaikuttanut tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksia koskevan EU-direktiivin edellyttämien muutosten toteuttaminen osana tekijänoikeuslainsäädäntöä. Selvityksessä ehdotetaan, että elektronisia tallenteita luovutettaisiin nykyisen seitsemän kappaaleen sijasta kahdeksan ja että myös verkkoaineistot sisällytettäisiin lakiin. Lähtökohtana olisi verkkoaineiston arkistointi automaattisesti ohjelmallisen keruun avulla. Käyttörajoituksin varustetun aineiston keruuta varten julkaisijan täytyisi kuitenkin viranomaisen pyynnöstä luovuttaa keräämisen mahdollistavat tiedot. Koska tietokantoja ei voida ohjelmallisesti kerätä ja niiden arkistointi on järkevää vain valikoiden, selvityksessä ehdotetaan niiden luovuttamista viranomaisen pyynnöstä. Selvityksessä ehdotetaan, että elektronisen julkaisut annettaisiin tutkimuskäyttöön.

Vaikka Ruotsissa ei vielä ole uutta vapaakappalelakia, Kungliga biblioteket on aloittanut tietoverkossa vapaasti saatavilla olevan aineiston ohjelmallisen haun ja arkistoinnin.

2.3.2 Norja

Norjassa tuli jo vuonna 1990 voimaan vapaakappalelaki, johon on sisällytetty laajasti kaikki aineistotyypit. Lakiteksti on kirjoitettu varsin yleisellä tasolla, ja tarkemmat säännökset ja ohjeet annetaan erikseen. Laki kattaa painotuotteiden lisäksi audiovisuaalisen aineiston, äänitteet, elokuvat sekä radio- ja televisio-ohjelmat. Painatteita luovuttaa sekä valmistaja että kustantaja yhteensä seitsemän kappaletta, ja muita monennettuja tallenteita toimitetaan kaksi kappaletta kutakin.

Norjan kansalliskirjaston Mo i Ranan yksikkö perustettiin 1989 toteuttamaan vapaakappalelain määrittelemiä tehtäviä. Kansalliskirjaston osana yksikkö vastaa perinteisen vapaakappaleluovutuksen lisäksi äänen ja kuvan arkistoinnista ja sen tehtävänä on kerätä ja saattaa käyttöön lain mukaan luovutettu audiovisuaalinen materiaali sekä vanhempi kulttuurihistoriallisesti arvokas materiaali. Tähän aineistoon kuuluvat laajasti elokuvat ja videot, valokuvat, yleisradiolähetykset, musiikki sekä äänitteet. Kirjaston yhteydessä on myös mediayksikkö, elokuvalaboratorio sekä filmiin erikoistunut yksikkö.

Norsk Filminstitutin osana toimii lisäksi toinen elokuva-arkisto. Arkistointivelvoite perustuu niin ikään vapaakappalelakiin, jonka mukaan Norsk Filminstitut on lain mukaan luovutettavien elokuvien ja videoiden tallettajaorganisaatio. Lain mukaan Norjassa kaikki julkisesti esitetyt elokuvat sekä videot on talletettava lakisääteisesti arkistoon. Pitkän elokuvan osalta tallettamisvelvoite koskee elokuvan tuottajaa, videoiden osalta jakelijaa. Instituutti saattaa elokuva-aineistoa julkisesti saataville, kirjasto puolestaan ei.

Kansalliskirjaston Mo i Ranan yksikkö ja Filminstitutin arkisto toimivat yhteistyössä, ja esimerkiksi pääosa vanhoista nitraattifilmeistä on sijoitettu Mo i Ranaan, vaikka työnjako laitosten välillä ei olekaan täysin selvä.

Elektronisten aineistojen osalta Norja on edelläkävijämaa, sillä laki kattaa sekä verkkojulkaisut että elektroniset tallenteet kuten CD-ROM-levyt. Elektronisia tallenteita luovutetaan kaksi kappaletta. Verkkojulkaisut ja tietokannat luovutetaan kansalliskirjaston pyynnöstä.

Laki mahdollistaa vapaasti käytettävissä olevan verkkoaineiston ohjelmallisen haun, ja kansalliskirjasto on jo kertaalleen hakenut aineiston arkistointia varten norjalaisilta palvelimilta. Muuta verkkoaineistoa kuten verkkokirjoja ja -sarjoja on sovittujen valintakriteeri-

en mukaisesti pyydetty ja saatu julkaisijoilta. Parhailaan on meneillään kolmivuotinen projekti, jossa selvitetään muun muassa tietokantojen arkistointiin liittyviä ongelmia.

2.3.3 Tanska

Tanskassa vuonna 1998 voimaan tullut uusi laki kattaa painatteiden lisäksi äänitteet, videot sekä elektroniset julkaisut tallenteina ja verkkojulkaisuina. Vapaakappaleaineistoa ovat vain itsenäisen staattisen kokonaisuuden muodostamat dokumentit, jolloin verkkojulkaisuista lain ulkopuolelle rajautuvat dynaamiset jatkuvasti päivittyvät verkkoaineistot. Painatteita ja muita tallenteita luovutetaan kaksi kappaletta. Verkkojulkaisujen luovutus perustuu julkaisijan velvollisuuteen ilmoittaa julkaisuistaan kansalliskirjastolle sekä velvollisuuteen antaa arkistointia varten tarvittavat tiedot. Kansalliskirjasto noutaa aineistot julkaisijan palvelimelta.

Digitaalisessa muodossa olevaa aineistoa annetaan vain yksityisten henkilöiden käyttöön tähän tarkoitukseen varatuilla laitteilla. Muu aineisto on kansalaisten käytettävissä ottaen huomioon tekijänoikeuslain rajoitukset.

Elokuvien arkistoinnista ja arkistoinnisvelvoitteesta säädetään erikseen Tanskan elokuvalaissa vuodelta 1997. Laissa määritellään Tanskan elokuvainstituutin yhdeksi tehtäväksi vastata tanskalaisen elokuvakulttuurin säilyttämisestä. Arkisto kerää, säilyttää, restauroi ja välittää laajasti elokuvaan ja videoihin liittyvää materiaalia. Laki ei koske televisiossa lähetettyjä elokuvia. Pääsääntöisesti elokuvan tuottajalla on velvollisuus tallettaa elokuva ja siihen liittyvä materiaali, jos elokuva on esitetty julkisesti Tanskassa. Mikäli elokuvan tuottamiseen on myönnetty saman lain mukaisesti julkista tukea, on aineisto talletettava ilman lisäkustannuksia. Laki valtuuttaa kulttuuriministeriön antamaan elokuvien ja videoiden arkistoinnista tarkempia ohjeita.

Radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi on hoidettu vapaaehtoisin sopimuksin.

2.3.4 Islanti

Islannin vanha vapaakappalelaki vuodelta 1977 kattoi painotuotteet, joita luovutettiin neljä kappaletta kutakin, sekä äänitteet, joita luovutettiin kolme kappaletta kutakin. Uusi laki hyväksyttiin maaliskuussa 2002 ja se tuli voimaan 1.1.2003. Elektronisia tallenteita luovutetaan sen mukaan kolme kappaletta arkistoitavaksi Islannin kahteen vapaakappalekirjastoon. Sen sijaan verkkoaaineistot arkistoidaan vain kansalliskirjastoon. Julkaisijan tulee taata kansalliskirjastolle pääsy avoimessa tietoverkossa olevaan aineistoon luovuttamalla kirjastolle aineiston käyttöön tarvittava tunnussana ja muut tarpeelliset tiedot. Luovutusvelvollisuus on täytetty, kun kirjastolle on tehty mahdolliseksi saada käyttöönsä tarvitsemansa kappale julkaisusta. Tarvittaessa julkaisijan tulee luovuttaa aineiston käyttökuntoon saattamiseen tarvittavat tekniset tiedot. Luovutusvelvollisuus koskee tietokoneohjelmia vain siinä tapauksessa, että tietokoneohjelma sisältyy sellaiseen julkaisuun, jota luovutusvelvollisuus koskee.

Radio- ja televisio-ohjelmat sekä elokuvat ja videot talletetaan elokuva-arkistoon siten, että yksi kopio videoista arkistoidaan myös kansalliskirjaston audiovisuaaliseen osastoon. Islannin elokuva-arkisto on vuoden 2003 alusta lähtien ollut uuden elokuva-lain mukaisesti itsenäinen organisaatio.

2.3.5 Ranska

Ranskan uudistettu vapaakappalelaki vuodelta 1992 kattaa perinteisten painotuotteiden lisäksi myös äänitteet, elokuvat ja videot, radio- ja televisioaineistot sekä elektroniset tallenteet. Painotuotteita luovutetaan 1–5 kappaletta, äänitallenteita, elektronisia tallenteita sekä videoita kaksi kappaletta ja elokuvia yksi kappale.

Elektronisten tallenteiden osalta on laissa erikseen mainittu, että laki kattaa myös tallenteina julkaistut ohjelmat ja tietokannat. Verkkoaineistoja ei arkistoida vapaakappaleina, mutta myös niiden sisällyttämistä lakiin selvitetään vuonna 1998 perustetussa työryhmässä.

Ranskalaista alkuperää olevien radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi aloitettiin vuonna 1995. Julkisten kanavien lähetysten lisäksi tallennetaan sopimuksen mukaan myös kaupallisia ohjelmia. Tähän mennessä on luetteloitu, säilytetty ja kopioitu yhteensä noin 70 000 tuntia. Tietokanta on tutkijoitten, yliopistojen, professoreiden, opiskelijoiden ja kirjailijoiden käytössä ja sitä voi käyttää Internetin kautta.

Ranskassa eri aineistojen arkistointivelvoite on hajautettu siten, että painotuotteet, äänitteet ja elektroniset tallenteet arkistoidaan kansalliskirjastoon, elokuvat kansalliseen filmitakeskukseen (Le Centre National de la Cinématographie) ja äänitteet ja radio- ja televisioaineistot audiovisuaalisen aineiston keskukseseen (L'Institut National de l'Audiovisuel, INA).

2.3.6 Iso-Britannia

Isossa-Britanniassa vapaakappalesäännökset sisältyvät tekijänoikeuslakiin vuodelta 1911 (Copyright Act 1911 & Irish Copyright Act 1963). Laki kattaa vain painotuotteet, joita arkistoidaan kuuteen vapaakappalekirjastoon. Kustantajien tulee lähettää julkaisunsa British Libraryyn kuukauden kuluessa julkaisun ilmestymisestä. Muihin vapaakappalekirjastoihin julkaisut tulee toimittaa vain kirjastojen pyynnöstä.

Äänitteitä on kerätty vapaaehtoisina luovutuksina, ja niiden arkistoinnista huolehtii The British Library National Sound Archive.

British Film Institute (BFI) vastaa elokuvien ja televisioaineistojen säilyttämisestä. BFI tallettaa, säilyttää ja restauroi elokuvia ja televisio-ohjelmia, jotka ovat vaikuttaneet brittien elämään elokuvan alkuajoista lähtien. Kokoelmat sisältävät 275 000 elokuvaa vuodesta 1894 lähtien ja 210 000 televisio-ohjelmaa. BFI kartuttaa kokoelmiaan pääasiallisesti saamallaan lahjoituksilla tai, kun on kysymys itsenäisistä televisioyhtiöistä, suoraan heidän rahoituksensa avulla. Tekijänoikeus sallii aineiston tallettamisen ja käytön tutkimusta varten siinä organisaatiossa, jolle oikeudet on myönnetty.

Isossa-Britanniassa on parhaillaan vireillä lainuudistustyö, jonka tavoitteena on lain ulottaminen sähköisessä muodossa oleviin julkaisuihin, niin elektronisiin tallenteisiin kuin verkkojulkaisuihinkin. Lainvalmistelua on edeltänyt pitkään jatkunut yhteistyö kustantajien kanssa: jo vuonna 2000 aloitettiin vapaaehtoisuuteen perustuva elektronisten julkaisujen luovutuskäytäntö.

2.3.7 Kansainväliset järjestöt

2.3.7.1 Euroopan Unioni

Euroopan unionin piirissä on tehty asiantuntijaselvityksiä erityisesti elektronisten aineistojen arkistoinnin ja hakujärjestelmien kehittämiseksi sekä laadittu eräitä suosituksia, joista ensimmäiset julkaistiin jo vuonna 1996. Suositukset koskivat arkistoitavan aineiston valintakriteerejä, luettelointia sekä pitkäaikaissäilytyksen periaatteita. Keskeisenä periaatteena on kaikkien aineistotyyppien käsitteleminen samalla tavalla julkaisujen tallennemuodosta riippumatta. Käytännön toteutuksessa on kuitenkin otettava huomioon erilaisten julkaisutyyppien arkistointiin ja käyttöön liittyvät erityisvaatimukset.

Euroopan Unionin neuvosto hyväksyi kesäkuussa vuonna 2002 päätöslauselman (9206/02) digitaalisessa muodossa olevan kulttuuriperinnön säilyttämiseksi. Päätöslauselmassa korostetaan jäsenvaltioiden muistiorganisaatioiden, kuten arkistojen, kirjastojen ja museoiden jatkuvan yhteistyön merkitystä yhteisten standardien ja menettelytapojen luomiseksi sekä hyvien käytäntöjen ja ammatillisen tietotaidon vaihtamisessa. Päätöslauselma kehottaa komissiota yhdessä jäsenvaltioiden kanssa arvioimaan tilannetta ja raportoimaan asian etenemisestä neuvostolle säännöllisesti sekä tarvittaessa laatimaan digitaalisen sisällön säilyttämistä koskevan toimintasuunnitelman. Päätöslauselma tukee vuonna 2000 aloitettua jäsenvaltioiden ja komission välistä kulttuuriperinnön digitalisointiin liittyvää yhteistyötä. Digitaalisen sisällön pitkäaikaissäilytys määriteltiin yhdeksi painopistealueeksi komission asettaman jäsenvaltioiden digitointitoimien koordinoitua seuraavan ohjausryhmän tavoitteissa vuonna 2001.

Keskustelu kulttuurisisällöistä tietoyhteiskunnassa liittyy Lissabonin Eurooppa-neuvoston päätelmiin ja eEurope-toimintasuunnitelman toimeenpanoon. eEurope-toimintasuunnitelman keskeisiä kulttuurialan toimenpide-ehdotuksia ovat eContent-ohjelman käynnistäminen ja jäsenvaltioiden digitalisointiohjelmien koordinoitujärjestelmän kehittäminen. eContent-ohjelma perustettiin neuvoston 22.12.2000 tekemällä päätöksellä.

Kulttuuriperinnön digitalisoinnin koordinoitua on viety eteenpäin Ranskan, Ruotsin ja Belgian puheenjohtajuuskausilla komission ja jäsenvaltioiden välisenä tiiviinä yhteistyönä. Aiheeseen liittyvissä asiantuntijakokouksissa on kehitelty välineitä kansallisen ja yhteisön tason toimien koordinoitua tehostamiseksi ja hyvien käytäntöjen edistämiseksi ns. Lundin periaatteiden (4.4.2001) mukaisesti.

Lundin periaatteita edistämään ja toteuttamaan Euroopan tasolla on lokakuussa 2001 luotu Italian vetämänä MINERVA-hanke (Ministerial Network for Valorising Activities in Digitisation), jota rahoitetaan EU:n tutkimuksen ja kehityksen viidennen puiteohjelman IST-ohjelmasta (Information Society Technologies Programme).

Jäsenvaltioiden digitointitoimien koordinoitua kehittämistä vastaa joulukuussa 2001 perustettu kansallisista edustajista koostuva ohjausryhmä (National Representatives Group, NRG).

Elokuvan osalta Euroopan Unionin neuvoston vuonna 2000 tekemän päätöslauselman (2000/C 193/01) mukaisesti eurooppalainen elokuvaperintö mahdollistaa tämän päivän ja erityisesti tulevien sukupolvien kansalaisille luokse pääsyn eräiseen viimeisen sadan vuoden ajan merkittävimmistä taiteellisen ilmaisun muodoista. Päätöslauselman mukaan elokuva tallentaa ainutlaatuisella tavalla Euroopan elämää, tapoja, historiaa ja maantiedettä. Päätöslauselmassa kehoitetaan jäsenvaltioita yhteistyöhön mm. tutkimuksen, entistämisen ja säilyttämisen, hyvien käytäntöjen sekä tietokantojen luomiseksi ja kehittämiseksi.

Euroopan Unionin komissio antoi Euroopan parlamentille ja neuvostolle vuonna 2001 elokuviin ja audiovisuaalisiin teoksiin liittyvän tiedonannon (Bryssel 26.9.2001, COM

(2001) 534 lopullinen). Tiedonannon elokuvaperinnön suojelua ja audiovisuaalisten teosten käyttöä koskevassa jaksossa komissio pitää tärkeänä audiovisuaalisen perinnön suojelua ja siihen kuuluvan audiovisuaalisen materiaalin, erityisesti elokuvien, tallettamista. Asian valmisteluun liittyneen kuulemisen yhteydessä ei löytynyt yksimielisyyttä siitä, tulisiko komission sääntely ulottaa koskemaan elokuvien tallennusvelvoitetta tai vapaaehtoisia tallettamista, tai televisio-ohjelmien arkistointia. Komissio valmistelee tilanneanalyysia, jonka avulla selvitetään jäsenmaiden lainsäädäntöjä ja arkistointijärjestelmiä. Komissio haluaa edistää myös audiovisuaalisen perinnön vaalimisen hyviä toimintatapoja.

2.3.7.2 Euroopan neuvosto

Elokuva ja elokuvaperinnön suojelu ovat myös Euroopan neuvoston toiminnan piirissä. Neuvoston suositus elokuvaperinteen konservoinniksi tehtiin vuonna 1985, ja vuonna 1996 Euroopan neuvoston kulttuuriministerit nostivat elokuvaperinteen säilyttämisen yhdeksi neuvoston elokuvapolitiikan tärkeäksi kohteeksi. Yhteiset toimet audiovisuaalisen perinnön säilyttämiseksi kohdistuvat eurooppalaisen elokuvaperinteen mahdollisimman laajaan säilyttämiseen, tulevia teoksia koskeviin tiukkoihin määräyksiin sekä uuden teknologian käyttöön elokuvien konservoinnissa.

Euroopan neuvosto avasi vuonna 2001 allekirjoitettavaksi eurooppalaisen yleissopimuksen audiovisuaalisen perinnön suojelemiseksi. Sopimukseen liittyy televisioarkistointia koskeva lisäpöytäkirja. Toisin kuin Suomessa ei valtaosalla Euroopan neuvoston jäsenmaista ole lakisääteistä elokuvien arkistointijärjestelmää. Sopimukseen liittyvät maat sitoutuvat järjestämään lakisääteisen ja vapaaehtoisuuteen perustuvan kansallisen elokuvien arkistoinnin. Koska sopimuksen tarkoitus on suojella audiovisuaalista perintöä mahdollisimman laajasti käsitettynä, siihen liittyy loogisesti myös televisio arkistointia koskeva lisäpöytäkirja. Pöytäkirjan allekirjoittaminen edellyttää, että sopimuspuolet sitoutuvat järjestämään televisioarkistoinnin. Suomi valmistelee liittymistä sopimukseen ja sen lisäpöytäkirjaan.

2.3.7.3 Unesco

Unescon vapaakappalesäädöksiä koskevien suositusten mukaan kunkin maan kansallisen velvoitteena on oman maansa julkaisutuotannon pysyvä säilyttäminen tutkimuksen tarpeisiin. Suositukset uudistettiin vuonna 2000 koskemaan kaikkia aineistotyyppisiä niiden ulkoisesta olomuodosta riippumatta. Arkistointi tulee ulottaa niin painotuotteisiin, äänitteisiin, radio- ja televisio-ohjelmiin kuin elektronisiin aineistoihinkin, olivat ne sitten yleisön saataville jaettavia CD-ROM-levyjä tai vain tietoverkkojen kautta käytettävää aineistoa. Vapaakappalesäädösten tulee olla luonteeltaan neutraaleja ilman mitään laadullisia, moraalisia, poliittisia, kirjallisia tai taiteellisia arviointeja tai kannanottoja. Arkistoinnin ulkopuolelle voidaan kuitenkin rajata tilapäisluontoista ja sisällöltään vähäistä aineistoa, jonka kattava tallentaminen edellyttäisi suhteellisen suurta resursointia aineiston tutkimukselliseen arvoon nähden. Kaikkien tietokantojen ja dynaamisten verkkoaineistojen täydellinen arkistointi ei liioin ole mahdollista, joten joidenkin aineistoryhmien kohdalla on tyydyttävä eri tavoin määriteltyihin otoksiin. Arkistoidun aineiston tulee olla yleisön käytettävissä, mutta elektronisten aineistojen samanaikaisten käyttäjien määrää tulee väärinkäytösten ehkäisemiseksi rajoittaa.

Unescon piirissä on valmisteilla digitaalisen perinnön suojeluun tähtäävä instrumentti, joka määritteli digitaalisen perinnön, säilytettävän materiaalin kriteerit, suojelun tarkoi-

tuksen sekä teknisen ja oikeudellisen perustan sekä vaatimukset kansainväliselle yhteistyölle.

Unesco teki vuonna 1980 suosituksen audiovisuaalisen perinnön suojelemiseksi ja säilyttämiseksi. Tällaisena liikkuvien kuvien perintönä suositukseen piiriin kuuluvat elokuvat, televisio-ohjelmat sekä videot. Suosituksen lähtökohtana on elokuvien keskeisen merkityksen tunnustaminen osana kansojen kulttuuri-identiteettiä, historiaa ja kulttuuriperintöä. Samalla kun tämän perinnön merkitys on jatkuvasti lisääntynyt, on se eri syistä herkästi vahingoittuvaa ja häviölle altista. Suosituksessa ilmaistaan tarpeellisiksi katsottavat lain-säädännölliset ja muut tarvittavat toimenpiteet, joihin jäsenmaiden tulisi ryhtyä elokuvaperintönsä suojelemiseksi ja hoitamiseksi. Suosituksen periaatteiden mukaisesti jäsenmaiden tulisi katsoa kansallinen audiovisuaalinen tuotantonsa erottamattomaksi osaksi kansallista kulttuuriperintönsä ja varmistaa tämän perinnön säilyminen.

2.3.7.4 Muu kansainvälinen yhteistyö

Monikansallinen NEDLIB-projekti (Networked European Deposit Library) kehitti vuosina 1998–2000 kansalliskirjastojen menetelmiä ja välineitä elektronisten julkaisujen arkistointia varten. Suomalaisten osuutena oli verkkoaineistojen ohjelmallisen keruun kehittämistyö, joka toteutettiin osana opetusministeriön Suomi tietoyhteiskunnaksi -ohjelmaan kuuluvaa EVA-yhteistyöhanketta (Elektronisen verkkoaineiston hankinta ja arkistointi). Hankkeessa selvitettiin verkkojulkaisujen hankinta-, rekisteröinti- ja arkistointimenetelmiä.

Euroopan kansalliskirjastojen johtajien sekä Euroopan kustantajien liiton neuvottelujen tuloksena julkaistiin vuonna 2000 kansalliskirjastojen ja kustantajien yhteiset suositukset elektronisten julkaisujen arkistoinniksi. Suositusten tavoitteena on luoda suuntaviivat, joiden avulla kustantajat voivat kansalliskirjaston kanssa sopia julkaisujensa pitkäaikais-säilytyksestä kansalliskirjastoon. Useissa maissa onkin toteutettu kustantajien vapaaehtoiseen luovutukseen perustuva verkkojulkaisujen arkistointi kansalliskirjastoon. Yhteispuhjoismaisen NWA-hankkeen (Nordic Web Archive) tavoitteena taas on kotimaisten verkkojulkaisujen arkiston ja sen hakutietokannan rakentaminen.

Kansainvälinen elokuva-arkistojen liitto (The International Federation of Film Archives, FIAF) on perustettu vuonna 1938. FIAF on maailman johtavien elokuva-arkistojen yhteisö, jonka tarkoitus on turvata elokuvan säilyttäminen ja esittäminen. Jäsenistöön kuuluu yli 120 arkistoa yli 65 maasta. Suomen elokuva-arkisto hyväksyttiin FIAF:n jäsenarkistoksi 1958. FIAF valvoo ja opastaa elokuvien asiallista kansallista arkistointia eettisen koodinsa ja sääntöjensä kautta sekä toimii myös etujärjestönä neuvotteluissa tuottajien ja oikeuksien omistajien kanssa.

Kansainvälinen televisioarkistojen liitto FIAT/IFTA (The International Federation of Television Archives) perustettiin vuonna 1977. Järjestöön kuuluu 180 jäsenorganisaatiota yli 70 maasta. FIAT/IFTA yhdistää julkisten ja kaupallisten tv-yhtiöiden arkistoja, audiovisuaalisia arkistoja sekä alan teknisiä yhteisöjä. Järjestö edistää televisio-, multimedia- ja audiovisuaalisten arkistojen sekä kirjastojen keskinäistä yhteistyötä liikkuvan kuvan ja ääniteaineistojen sekä niiden oheisaineistojen keräämisessä, säilyttämisessä ja käyttämisessä. Yleisradio ja MTV3 ovat FIAT:n jäseniä.

2.4 Nykytilan arviointi

2.4.1 Joukkoviestinnän tekninen kehitys ja sen vaikutukset

Digitalisoituminen ja tietokoneistuminen ovat muuttaneet julkaisemisen, kustantamisen ja joukkoviestinnän toimintamalleja. Nykyään lähes kaikki joukkoviestinnän tuotteet valmistetaan sähköisesti ja useassa tapauksessa myös tuotteen jakelu ja käyttö on mahdollista digitaalisesti. Tämä tekninen kehitys vaikuttaa joukkoviestinnän tuotteiden käyttöön ja niiden vapaakappalelain mukaiseen arkistointiin. Jotta julkaistu kulttuuriperintö saataisiin kattavasti talteen, sen arkistointia koskevan lainsäädännön täytyy kattaa kaikki julkaisut riippumatta niiden teknisestä toteutuksesta.

Elektroninen julkaiseminen on 1980-luvun alusta kasvanut jatkuvasti, aluksi musiikkitalienteina ja sittemmin CD-ROM-levyinä. Erityisen nopean muutoksen aloitti vasta World Wide Web -palvelun käyttöönotto 1990-luvun puolivälissä, koska se tarjosi tehokkaan jakelutien ja helpon käyttöliittymän periaatteessa kaikkeen julkaistuun aineistoon. Sähköinen julkaiseminen perustuu toistaiseksi eritoten pelien, musiikin ja elokuvan osalta teknisiin tallenteisiin. Kun tietoturvaan liittyvät ongelmat saadaan ratkaistuksi, verkkojaketu yleistyy näidenkin aineistojen osalta.

Verkkojulkaisemisen tekniikat ovat muuttuneet staattisista verkkosivuista yhä enemmän dynaamisten ja tietokantoihin pohjautuvien sivustojen suuntaan. Myös ns. personoidut web-palvelut ovat lisääntyneet sitten 1990-luvun puolivälin. 2000-luvun alusta myös Internetissä yleisön saatavilla olevan kaupallisen aineiston määrä on kasvanut hyvin nopeasti, mutta elektroninen julkaiseminen ei ole kuitenkaan vielä vakiintunut toimiala. Kustantajien strategiat saattavat uusiutua jonkin teknisen innovaation ansiosta hyvin nopeasti.

Elektroninen julkaiseminen jakautuu moniin osa-alueisiin, joissa käytetään erilaisia tekniikoita ja jotka ovat erilaisissa vaiheissa liiketoiminnan kehittyneisyyden osalta. Pitkälle kehittynyt osa-alue ovat tieteelliset lehdet, joiden osalta muutos perinteisestä julkaisutoiminnasta sähköiseen on ollut hyvin nopea. Sen jälkeen kun tieteellisten kausijulkaisujen verkon kautta tehtävään jakeluun kehitettiin 1990-luvun lopulla toimiva liikeidea – konsortioiden kanssa solmitut lisenssit, suuret kansainväliset kustantajat ovat aloittaneet lehtiensä verkkojakelun. Tieteelliset kirjat julkaistaan ulkomaillakin edelleen pääosin painettuna, mutta on todennäköistä, että myös tieteelliset kirjat julkaistaan ennen pitkää pääosin elektronisessa muodossa. Tämä edellyttää sekä teknologisia että juridisia innovaatioita.

Musiikin kustantaminen on parhaillaan voimakkaassa murrosvaiheessa. Kuluttajien tyytymättömyys 1980-luvun puolivälissä hallitsevaksi nousseeseen CD-julkaisemiseen on kasvanut; musiikkikappaleet haluttaisiin ostaa yksittäin verkosta. Musiikkiteollisuus ei ole tähän halukas, koska aineiston tehokas suojaaminen on osoittautunut vaikeaksi. Erityisesti kevyen musiikin luvaton jakelu verkossa on paisunut ongelmaksi, jonka vakavuudesta eri osapuolilla on erilainen käsitys. Jakelun estämiseksi teollisuus on ryhtynyt käyttämään uusissa CD-julkaisuissa kopiosuojausta, mikä on toisinaan aiheuttanut luvallisillekin käyttäjille vaikeuksia.

Elokuvien kotikäytössä ollaan siirtymässä videokasetista DVD-levyyn, joka on edeltäjänsä huomattavasti teknisesti kehittyneempi tallennusväline ja joka mahdollistaa erilaisia lisäarvopalveluita. Kun elokuvien tuotantoprosessi on digitalisoitumassa, tietokoneiden ja tietoverkkojen kapasiteetti on jatkanut nopeaa kasvuaan ja liikkuvan kuvan verkkojake-

luun on kehitetty toimivia formaatteja, myös tietoverkossa on nykyään yleisön saatavilla hyvälaatuista liikkuvaa kuvaa.

Myös radion ja television lähetystoiminta perustuu jo nyt osin digitaaliseen tekniikkaan. Television osalta tavoitteena on, että jo lähivuosina digitaaliset lähetykset tulevat korvaamaan analogisen tv-lähetystoiminnan. Digitaalisuuden myötä televisio-ohjelmien katselun rinnalle on tulossa myös lisäpalveluita. Radion kohdalla tilanne on epäselvempi. Radion digitaalinen lähetystekniikka ei ole vielä kovin yleistynyt, ja varsinkin paikallisradiot lähettävät ohjelmansa analogisella lähetystekniikalla.

Aineistojen jakelu digitaalisessa muodossa mahdollistaa myös sen, että yhteen tuotteeseen kuten CD- tai DVD-levyyn voi sisältyä erityyppisiä aineistoja. DVD-levy voi sisältää esimerkiksi elokuvan alkuperäisen käsikirjoituksen, ja CD-levyyn voidaan sisällyttää multimediaa.

2.4.2 Kehittämistarpeet

Voimassaolevan vapaakappalelain kehittämistarve on ollut esillä jo 1980-luvun lopulta lähtien. Kehittämistarpeet liittyvät toisaalta perinteisiin painotuotteisiin, toisaalta erityisesti uusilla tekniikoilla tuotettaviin ja levitettäviin aineistoihin. Perinteisten painotuotteiden osalta vapaakappalekirjastoilla on tarvetta eräin osin vähentää aineiston kertymistä. Kirjastoihin kertyy tällä hetkellä aineistoa, jonka säilyttämistä useana kappaleena ei voida pitää tarpeellisena, ja toisaalta aineistoryhmiä, joiden asianmukaiseen käsittelyyn kirjastoilla ei ole voimavaroja. Joukkoviestinnän volyymin laajentuessa voimakkaasti on aineiston pysyvässä säilyttämisessä tarpeen yleisestikin pyrkiä nykyistä suurempaan valikoivuuteen.

Uusien elektronisten julkaisumuotojen laajetessa perinteisen painateaineiston merkitys viestinnän välineenä vähenee suhteellisesti, joskaan ei välttämättä absoluuttisesti. Tämän vuoksi on lainsäädännön tarkoituksena saavuttamisen kannalta välttämätöntä, että myös nämä uudet julkaisumuodot otettaisiin systemaattisen, julkisen vallan ylläpitämisen tallennus- ja säilytysjärjestelmän piiriin. Muussa tapauksessa yhä kasvava osa joukkoviestinnästä jää tulevaisuudessa harjoitettavan tieteellisen tutkimuksen ulottumattomiin. Tämä olisi selvä puute myös kansallisen kulttuuriperinnön yleisistä säilyttämisenäkökohdista katsoen.

Kansallisen kulttuuriperinnön kannalta merkittävimmät puutteet koskevat tällä hetkellä radio- ja televisio-aineistojen arkistointia. Elokuvien arkistointilainsäädäntö turvaa periaatteessa kotimaisten televisio-ohjelmien tallettamisen, joskin senkin osalta käytännössä on merkittäviä ongelmia aineistojen käyttöön saamisessa. Sen sijaan radio-ohjelmat ovat kokonaan julkisen tallennusjärjestelmän ulkopuolella. Tältä osin Suomen tilanne on selvästi huonompi kuin useimmissa meihin verrattavissa maissa. Tämä vaikeuttaa myös tieteellistä tutkimusta. Asiaan on kiinnitetty toistuvasti huomiota ja se todettiin keskeiseksi ratkaisuaan odottavaksi kysymykseksi muun muassa Suomen arkistotoimen tilaa koskevassa kansainvälisessä arvioinnissa vuonna 1996. Erityisesti tätä ongelmaa korostaa se, että arkistoinnin puutteet kohdistuvat suurimpina nimenomaan yhteiskunnallisilta vaikutuksiltaan merkittävimpiin joukkotiedotuksen kanaviin, radioon ja televisioon.

Viestinnän eri muotojen konvergoituessa joukkoviestinnän eri muotojen rajat hämärtyvät ja vähin erin jopa häviävät. Jo tällä hetkellä mutta etenkin tulevaisuudessa yhä laajenevassa määrin käy mahdottomaksi erottaa selkeästi toisistaan eri joukkoviestinnän muotoja. Sama tekninen väline voi sisältää niin tekstiä, ääntä, kuvaa kuin liikkuvaa kuvaakin. Radio- ja televisio-ohjelmia voidaan jaella langattomasti yhtä hyvin kuin tietoverkoissa. Tästä syystä on tarkoituksenmukaista pyrkiä joukkoviestinnän arkistoinnin osalta mahdoli-

simman kattavaan yhtenäiseen sääntelyjärjestelmään, jonka puitteissa voidaan välttää toisaalta se, että syntyy päällekkäisiä arkistointijärjestelmiä, ja toisaalta se, että eri arkistointijärjestelmien välille syntyy aukkoja.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Uuden vapaakappalelain tavoitteena on turvata kattavasti kansallisen henkisen perinnön säilyttäminen keskeisten joukkoviestinnän alueiden osalta. Vapaakappalejärjestelmän ja elokuvien arkistointia koskevan lainsäädännön avulla on jo nykyiselläänkin turvattu perinteisten painotuotteiden, ääni- ja kuvataallenteiden sekä elokuvan pysyvä säilyttäminen. Esityksellä laajennettaisiin kulttuuriperinnön julkinen arkistointijärjestelmä koskemaan myös sähköistä julkaisuutoimintaa sen eri muodoissa samoin kuin radio- ja televisio-ohjelmia. Talletus- ja arkistointijärjestelmän piiriin tulisivat niin tallenteina levitettävät elektroniset julkaisut ja tietoverkkojen kautta yleisön käytettäväksi asetetut julkaisut kuin kotimainen radio- ja televisio-ohjelmistokin. Perinteisen painetun vapaakappaleaineiston osalta esitys merkitsisi eräitä kevennyksiä nykyiseen luovutusvelvollisuuteen nähden.

Esityksellä pyritään ensisijaisesti turvaamaan tulevaisuudessa harjoitettavan tieteellisen tutkimuksen toimintaedellytyksiä siten, että viestinnän eri osa-alueiden sisällöt olisivat mahdollisimman täydellisesti ja edustavasti tutkijoiden käytettävissä. Näiden aineistokoelmien järjestelmällinen säilyttäminen on tarpeen myös koulutuksellisista ja kulttuuripoliittisista syistä. Muutoin kuin lainsäädäntöteitse ei näiden tarpeiden kannalta riittävän kattavaa henkisen kulttuuriperinnön säilyttämisjärjestelmää ole mahdollista saada aikaan.

Esitys kokoa lisäksi yhteen henkisen kulttuuriperinnön säilyttämistä koskevaa lainsäädäntöä, joka tällä hetkellä koostuu erillisistä laeista, vapaakappalelaista ja elokuvien arkistointilaista. Uutena elementtinä esitykseen sisältyvät säännökset radio- ja televisio-ohjelmien arkistoinnista. Tavoitteena on koko viestinnän kentän kattava lainsäädäntö, jonka puitteissa erityyppisten aineistojen säilyttämistä ja käyttöön asettamista koskevat tehtävät voidaan joustavasti, päällekkäisyyksiä välttäen ja aukottomasti osoittaa kussakin tapauksessa tarkoituksenmukaisimmalle viranomaiselle. Samalla tavoitteena on myös lainsäädäntö, joka mahdollisimman hyvin ottaisi huomioon viestinnän nopean teknisen kehityksen ja voisi mukautua sen kulloinkin asettamiin uusiin vaatimuksiin.

Painotuotteiden osalta esitys vastaa pääosin nykyistä käytäntöä. Painotuotteista olisi niiden valmistaja velvollinen luovuttamaan Helsingin yliopiston kirjastolle kuusi kappaletta korvauksettomina vapaakappaleina. Pienpainatteista luovutettaisiin kuitenkin vain kaksi ja sanomalehdistä yksi kappale. Kuutena kappaleena luovutettavista tuotteista sijoitettai-

siin kappaleet Helsingin, Turun, Jyväskylän, Oulun ja Joensuun yliopiston kirjastoon sekä Åbo Akademin kirjastoon. Pienpainatteen sijoitettaisiin Helsingin ja Turun yliopiston kirjastoon.

Yksinomaan kansallisen kulttuurin tuotteiden pysyvän arkistoinnin kannalta ei aineiston sijoittaminen kuuteen vapaakappalekirjastoon olisi välttämättä tarpeen. Vapaakappalejärjestelmä on kuitenkin ainoa keino luoda kattavat kotimaisen aineiston kokoelmat. Tavanomaisia hankintakanavia käyttäen ei esimerkiksi olisi mahdollista saada kirjastojen kokoelmiin ei-kaupallista ns. harmaata kirjallisuutta, joka on merkittävää tutkimuksen lähdemateriaalia vapaakappalekirjastoissa eri puolilla Suomea. Vapaakappalekirjastojen lukumäärä ja aineistojen sijainti tulisi säilymään pääosin ennallaan. Esityksen mukaan Eduskunnan kirjastolle nykyisin kuuluva painotuotteita koskeva vapaakappaleoikeus kuitenkin siirtyisi kokonaisuudessaan Joensuun yliopistolle.

Teknisin laittein käytettävistä ääntä, kuvaa tai merkkejä sisältävistä tallenteista, jotka on tarkoitettu julkaistaviksi, luovutettaisiin Helsingin yliopiston kirjastolle yksi kappale. Sellaiset tallenteet, jotka sisältävät elokuvan, sijoitettaisiin kuitenkin Suomen elokuvaarkistoon.

Esityksen merkittävimpiä uudistuksia on ääni- ja kuvatallenteiden lisäksi myös muiden elektronisessa muodossa olevien aineistojen sisällyttäminen lain piiriin. Laki kattaisi sekä tallenteet kuten CD-ROM- ja DVD-levyt että verkkojulkaisut, joilla tarkoitetaan tietoverkkojen välityksellä yleisön saataviin saatettavia aineistoja. Osa verkkojulkaisuista on perinteiseen kirjaan rinnastettavia staattisia dokumentteja, joiden arkistointi vapaakappalekokoelmiin on johdonmukaista. Suuri osa verkkoaineistoista on kuitenkin dynaamisia, jatkuvasti päivittyviä dokumentteja, joiden kaikkia versioita ei ole mahdollista arkistoida. Tietokoneohjelmat jäisivät pääsääntöisesti lain ulkopuolelle; sen sijaan suuri osa tietoverkossa ja tallenteina ilmestyvistä peleistä olisi vapaakappaleina luovutettavaa aineistoa.

Esitykseen ei ole kirjattu yksityiskohtaisesti sitä, miten laajasti ja kattavasti erilaisia verkkoaineistoja kerättäisiin, ei myöskään tarkkoja säännöksiä luovutuskäytännöistä. Tarkoitus on järjestää verkkoaineiston luovutus mahdollisimman helpoksi ja yksinkertaiseksi sekä luovuttajille että vastaanottajalle. Käytännössä erilaiset aineistot edellyttävät erilaisia luovutus- ja arkistointimenetelmiä. Suurin osa verkkojulkaisuista on toistaiseksi vapaasti käytettävissä, lähivuosina kasvava osa aineistosta edellyttää käyttöoikeuksia. Vapaan aineiston keruu ja tallentaminen on nykyisin mahdollista hoitaa automaattisesti keruuohjelmien avulla. Keruu voidaan ohjelmallisesti hoitaa varsin kattavasti. Tämän vuoksi esityksen pääsääntönä on, että Helsingin yliopiston kirjasto tai sen puolesta toimiva taho kerää verkossa vapaasti saatavilla olevat aineistot. Tapauksissa, joissa aineiston automaattinen kerääminen Helsingin yliopiston kirjaston toimesta ei teknisesti ole mahdollista, verkkojulkaisijan tulisi ensisijaisesti antaa kirjaston käyttöön tarvittavat keinot julkaisun hakemiseksi tai luovuttaa kyseinen aineisto.

Tarkoitus on, että lain nojalla Helsingin yliopiston kirjastoon koottu sähköinen aineisto olisi käytettävissä myös muissa vapaakappalekirjastoissa suojattujen tietoliikenneyhteyksien kautta ja tarkoin kontrolloiduissa olosuhteissa. Sähköisten aineistojen käyttö poikkeaa suuresti perinteisen painetun vapaakappaleaineiston käytöstä, koska sähköisiä aineistoja on helppo muokata ja kopioida eikä niiden kirjastokäyttö ole mahdollista painettujen julkaisujen tavoin. Sähköinen vapaakappaleaineisto on tallennettava siten, että dokumenttien autenttisuus voidaan tarpeen tullen todeta ja että niiden muokkaus ja laitton kopiointi estetään.

Vapaakappalejärjestelmällä ei korvata aineistojen kaupallisia markkinoita eikä sen päämääränä ole sähköisten aineistojen saattaminen yleisön saataviin. Helsingin yliopiston

kirjastossa verkkoaineisto tulitisiin tallentamaan arkistopalvelimelle aineiston pitkäaikais-säilytyksen turvaamiseksi. Asiakkailta tulisi olemaan vapaakappalekirjastoissa tarkoitusta varten varatuilla työasemilla aineiston katselu- ja kuuntelumahdollisuus sekä kontrolloitu tulostusmahdollisuus. Arkistokokoelman käyttö olisi tarkoin rajattu paikallisiin työase-miin. Jos vapaakappaleena saatu elektroninen julkaisu halutaan normaaliin yleisökäyttöön, siitä hankitaan tavanomaisia hankintakanavia käyttäen kappale, joka on asiakkaiden käy-tettävissä oikeudenhaltijoiden kanssa tehtyjen sopimusten mukaisesti.

Televisio- ja radio-ohjelmien arkistoinnista huolehtisi esityksen mukaan Suomen elo-kuva-arkisto. Esityksen mukaan elokuva-arkisto itse tallentaisi kotimaisista radio- ja tele-visio-ohjelmista sellaisen edustavan osuuden, joka antaa tieteellisen tutkimuksen, ohjelmi-en muun dokumentaarisen merkityksen ja kulttuurihistoriallisen arvon näkökulmasta riit-tävän ja monipuolisen kuvan suomalaisista radio- ja televisio-ohjelmista eri aikoina.

Esitys sisältää myös elokuvien arkistointia koskevat säännösehdotukset. Sisällöltään ne vastaavat pääosin voimassa olevia elokuvien arkistoinnista annetussa laissa olevia sään-nöksiä. Talletusvelvollisuus ehdotetaan kuitenkin laajennettavaksi koskemaan myös tietty-jä kotimaisen tuottajan valmistamia televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehtyjä ohjelmia. Talletettaviin ohjelmiin kuuluisivat ohjelmat, jotka perustuvat kirjalliseen teok-seen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään käsikirjoitukseen. Myös näytelmäteokset ja dokumentaariset teokset kuuluisivat talletusvelvollisuuden piiriin. Tal-letusvelvollinen olisi mainitun alkuperäisaineiston omistaja, yleensä tuottaja.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

4.1.1 Julkistaloudelliset vaikutukset

Elektronisten vapaakappaleiden eli tallenteiden ja verkkoaineistojen luovutuksesta ja keräämisestä aiheutuvat kustannukset kohdistuvat pääosin Helsingin yliopiston kirjastoon. Myös muille vapaakappalekirjastoille uudistuksesta aiheutuu lisäkustannuksia, jotka ovat vähäisiä. Lisäkustannuksia syntyy elektronisten aineistojen keräyksen ja luovutuksen organisoinnista, aineiston luetteloinnista ja tilastoinnista, asiakaskäytön toteuttamisesta sekä arkistoinnista, pitkäaikaissäilytyksestä ja autenttisuuden varmistamisesta. Muiden kuin Helsingin yliopiston kirjaston osalta kustannuksia aiheutuu lähinnä tutkijapalvelun järjestämisestä.

Lain voimaantulovaiheessa Helsingin yliopiston kirjastoon joudutaan luomaan niin käyttäjäpalvelua kuin aineistojen hallinnointia ja pitkäaikaissäilytystä varten tekninen toimintaympäristö, joka käsittää laitteet, ohjelmistot, kalusteet, tilat ja valvonnan. Merkittävimpiä kustannuseriä ovat ohjelmistokulut ja uuden henkilökunnan palkkaaminen. Uutta henkilöstöä arvioidaan tarvittavan kaikkiaan 12 työvuoden verran. Kaikkiaan perustamisvaiheen kustannusten arvioidaan olevan Helsingin yliopiston kirjaston osalta noin 900 000 euroa. Helsingin yliopiston kirjaston talousarvioon sisältyy tosin jo nykyisellään tähän uudistukseen budjetoitu runsaan 300 000 euron määräraha. Huomattava osa edellä mainituista kustannuksista on kertaluontoisia perustamiskustannuksia.

Aloitusvaiheen jälkeen vuotuisten pysyvien kustannusten arvioidaan olevan runsaan 600 000 euron tasolla. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole ollut mahdollista arvioida niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat pitkällä aikavälillä aineistojen pitkäaikaissäilytyksestä ja esimerkiksi sen edellyttämistä konvertoinneista. Elektronisista vapaakappaleista aiheutuvat lisäkustannukset on tarkoitus ottaa huomioon mitoitettaessa Helsingin yliopiston kirjaston valtakunnallisiin tehtäviin osoitettavia määrärahoja yliopistobudjetissa.

Muille vapaakappalekirjastoille uudistuksesta arvioidaan aiheutuvan yhteensä 150 000 euron lisäkustannukset perustamisvaiheessa ja jatkossa noin 100 000 euron vuosittaiset kustannukset. Kustannusten vähäisyydestä johtuen ne voitaneen hoitaa kyseisten yliopistojen talousarvioiden puitteissa ilman erityisiä lisämäärärahoja.

Radio- ja televisioaineistojen osalta esityksen taloudellisten vaikutusten arvioinnin perustana on, että arkistointi suoritetaan pääasiassa digitaalisesti ja vahvasti kompressoituna ja että samalla luodaan edellytykset kansallisen kulttuuriperinnön pitkäaikaissäilytykselle. Tämän takaamiseksi esitetään, että merkittävimmät televisiota varten tehdyt kotimaiset ohjelmat tulisi tallettaa alkuperäislaatuina.

Kaikkien Suomessa lähetettävien radio- ja televisio-ohjelmien tallentaminen lähetyksestä ei ole kustannussyistä mahdollista radio- ja televisiokanavien määrän eikä niillä lähetettävien ohjelmien määrän vuoksi.

Jos ohjelmien valikoiminen tallennusvaiheessa on teknisesti mahdollista ja valikoinnilla voidaan vähentää tallennuskustannuksia, taloudelliset resurssit on tarkoituksenmukaista kohdistaa ennen kaikkea kotimaisten ohjelmien ja erityisesti niiden ensilähetysten tallentamiseen. Tällöin tavoitteena olisi, että valtakunnallisten kanavien kaikki kotimaiset ohjelmat tulisivat kattavasti tallennetuiksi. Ulkomaisen aineiston tallentaminen olisi toissijaista ja riippuisi käytettävissä olevista resursseista ja esimerkiksi ulkomaisten aineistojen tekijänoikeuksista. Ulkomaisen aineiston ohjelmatiedot tallennettaisiin kuitenkin kokonaisuudessaan tutkimuksen tarpeita varten. Paikallisradioiden ohjelmistosta tallennettaisiin vuosittain muutama näytepäivä tai -viikko. Radiolähetysten musiikin osalta ei olisi myöskään välttämätöntä tallentaa äänitteiltä lähetettävää musiikkia, sikäli kuin tämä aineisto tulee arkistoitavaksi äänitteinä. Lähetetyn musiikin teos-, tekijä- ja esittäjä tiedot olisi kuitenkin tallennettava.

Koska suuressa osassa lähetettäviä ohjelmia ei ole mukana ohjelmatietoja sisältävää signaalia, vaikuttaa siltä, että tallentamisen teknistä toteutusta, ohjelmien luettelointia ja vaadittavia henkilöresursseja ajatellen ohjelmia ei olisi tarkoituksenmukaista eikä edullista valikoida tallennusvaiheessa. Näin ollen taloudelliset resurssit olisi tarkoituksenmukaista kohdistaa valtakunnallisilla kanavilla lähetettävien ohjelmien kattavaan tallentamiseen. Paikallisten ja alueellisten kanavien ohjelmistoista tallennettaisiin tässä tapauksessa vain näytepäiviä tai -viikkoja.

Tallentaminen voidaan suorittaa joko lähetyksistä vastaanottamalla tai ostopalveluna lähetettävästä signaalista tallentamalla. Myös paikallisten lähetysten näytepäivien tallentaminen on mahdollista toteuttaa ohjelmien jakelua hoitavalta yritykseltä hankittavana ostopalveluna. Siltä osin kuin kaapeliteleviio- ja paikallisteleviio-ohjelmien jakelu ei tapahdu ohjelmien valtakunnallista jakelua hoitavan yrityksen toimesta, tallentaminen vaatisi poikkeusjärjestelyjä.

Erityiskysymyksenä on selvitettävä digitaalitelevision lisäpalveluiden tallentamisen ja säilyttämisen tarpeellisuus sekä palveluihin liittyvät tekniset rajoitukset.

Radio- ja televisioaineistojen arkistoinnista aiheutuvat kustannukset kohdistuvat Suomen elokuva-arkistoon. Suomen elokuva-arkiston nykyisiä toimitiloja tai henkilöresursseja ei ole siirrettävissä uusiin toimintoihin, vaan uudistuksen yhteydessä on varauduttava uusiin kustannuskokonaisuuksiin. Lisäksi voidaan arvioida, että muuhun säilytystilaan kuin Suomen elokuva-arkistoon sijoitettavien ohjelma-aineistojen osalta aineiston saattamisesta tutkijakäyttöön tulee aiheutumaan kustannuksia.

Lain tullessa voimaan Suomen elokuva-arkistolla tulee olla luotuna uuden arkistoinnin edellyttämä infrastruktuuri sekä toiminnan edellyttämä asiantuntemus. Myös arkistoitavan aineiston tutkimuskäytön edellyttämä palvelutoiminta tulee olla järjestettynä.

Arvion mukaan vuodelle 2004 kohdistuisi 440 000 euron suuruinen määrärahan lisäys-tarve (henkilöstö- ja tilakulut) ja lain voimaantulovuonna tämän lisäksi 550 000 euron lisäys (pysyvä henkilöstölisäys yhteensä 14 henkilötyövuotta). Radio- ja televisio-ohjel-

mien arkistoinnista aiheutuva pysyvä vuosittainen lisämäärärahan tarve osana Suomen elokuva-arkiston määrärahaa olisi siten arviolta 990 000 euroa.

Tämän lisäksi ohjelmien teknisestä tallentamisesta, joka toteutettaisiin ostopalveluna, aiheutuva kustannus laite- ja ohjelmistoinvestointeineen kolmen vuoden kuoletusajalla olisi vuosittain arviolta 2 000 000 euroa. Tästä valtaosa olisi teknisten laitteiden hankintakustannuksia. Myös vaihtoehtojen ja kustannuksiltaan edullisempien tallennusjärjestelmien käyttömahdollisuuksia selvitetään.

Kustannusarvion lähtökohtana on, että Suomen elokuva-arkiston hallinnolliset ja logistiset resurssit pääosin riittävät radio- ja televisio-ohjelmien arkistoinnin aloittamiseen. Osaa henkilöstöstä saatetaan tarvita yhteisten toimintojen kuten kirjaston kehittämiseen kasvaneita tarpeita vastaavaksi. Erikseen on myös tarkasteltava laajentuneen Suomen elokuva-arkiston kokonaistilantarvetta.

4.1.2 Vaikutukset aineiston luovuttajille

Perinteisen painatetuotannon osalta esityksen aiheuttamat muutokset ovat luovutusvelvoitusten kannalta vähäisiä. Suurimmat muutokset aiheutuvat digitaalisten aineistojen ja verkkoaineistojen tulemisesta luovutusvelvollisuuden piiriin.

Luovutettavien painotuotteiden aineistomäärien väheneminen merkitsee jonkin verran alenevia kustannuksia luovutusvelvollisille. Kysymys on kuitenkin lähinnä laskennallisista säästöistä. Lähetettävien painatteiden määrä vähenisi n. 25 %, mutta koska vähennys koskee lähinnä pienimuotoisia painatteita, tuotanto- ja lähetyskustannusten vähennys lienee vain 10–15 %:n luokkaa.

Tallenteita ehdotetaan luovutettavaksi nykyisen kahden kappaleen sijasta vain yksi. Lain piiriin jo nykyään kuuluvia CD-levyjä julkaistaan vuosittain noin 2 000. Lakiin uutena ryhmänä sisältyviä tallenteita, kuten CD-ROM- ja DVD-levyjä, julkaistaan huomattavasti vähemmän; tosin DVD-levyjen julkaisumäärät ovat selvästi kasvussa. Luovutusvelvollisille koituu kuitenkin lisäkustannuksia arkistoinnin edellytyksenä olevasta kopiosuojauksen poistamisesta silloin, kun luovutusvelvollisella on käytettävissään tarvittavat välineet ja hänellä on oikeus poistaa suojaus.

Vapaasti yleisön käytettävissä olevan verkkoaineiston osalta luovutusvelvollisille ei synny kustannuksia, koska lakiesityksen mukaan aineiston kokoamisesta vastaa Helsingin yliopiston kirjasto. Sen sijaan kustannuksia koituu julkaisijoille niiden aineistojen arkistoinnista, joita ei voida tietoverkosta ohjelmallisesti kerätä ilman julkaisijan myötävaikutusta. Tällaisia aineistoja ovat muun muassa maksulliset tai rekisteröitymistä edellyttävät tai tietokantojen kautta käytettävät verkkokirjat ja -lehdet. Helsingin yliopiston kirjaston pyynnöstä julkaisijan tulee harkintansa mukaan joko antaa hakua ja tallentamista varten tarvittavat tiedot tai välineet tai lähettää aineisto kirjastoon. Vapaakappaleina luovutettavien verkkojulkaisujen määrä tulee tällöin olemaan verraten pieni, sillä julkaisut voidaan lähettää sähköisessä muodossa kirjastolle. Lähetysprosessi on mahdollista myös automatisoida, ja samalla kertaa voidaan lähettää suuri määrä dokumentteja.

Lakiesityksen mukaan luovutusvelvollisen tulee huolehtia aineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen ja kopioitavissa olevaan muotoon. Tämä koskee sekä tallenteita että verkkoaineistoja. Laki kuitenkin velvoittaisi muuntamiseen vain siinä tapauksessa, että julkaisijalla on entuudestaan käytettävissään tarvittavat ohjelmistot ja laitteet. Jos luovutusvelvollinen on tallenteen valmistaja, edellytyksenä on lisäksi, että hänellä on oikeus muuntaa aineisto. Mikäli julkaisijalla on tekniset valmiudet, muutosprosessi on useimmi-

ten automaattinen mutta voi edellyttää tarkistusta ja editointia. Arkistoinnin edellytyksenä on myös kopiosuojausten ja muiden mahdollisten teknisten suojausten poistaminen sekä verkkoaineistoista että tallenteiden vapaakappaleista. Tallenteiden osalta tämä merkinnee julkaisujen luovuttamista tiedostoina. Myös teknisten suojausten poistamiseen on velvollisuus vain siinä tapauksessa, että käytettävissä ovat tarvittavat välineet ja ohjelmat ja että luovutusvelvollisella on oikeus poistaa suojaukset.

Sekä luovutuksen että arkistoinnin ja pitkäaikaissäilytyksen kannalta ongelmallisimpia ovat erilaiset tietokantajulkaisut. Useissa tapauksissa niiden arkistointi on mahdollista vain osittain, ja joissain tapauksissa arkistointi on jopa mahdotonta. Tietokantojen tallennus tuleekin hoitaa julkaisijoiden ja Helsingin yliopiston kirjaston yhteistyönä. Julkaisijoiden kustannuksia vähentää kuitenkin merkittävästi se, että lakiesityksessä rajataan luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle verkkoaineistot, joiden luovuttaminen on teknisesti mahdotonta tai muuten kohtuutonta aineiston laajuuden vuoksi tai muusta vastaavasta syystä, sekä aineistot, joiden yleisön saataviin saattaminen saa alkunsa Suomen ulkopuolella. Tämä varmistaa sen, ettei luovutusvelvollisuudesta koidu julkaisijoille etukäteen vaikeasti arvioitavia kohtuuttomia kustannuksia.

Yhteenvedona voidaan todeta, että luovutusvelvollisuudesta aiheutuvat kustannukset ovat lähinnä henkilökustannuksia, jotka aiheutuvat verkkoaineiston haun mahdollistamisesta sekä verkkoaineiston ja tallenteiden lähettämisestä arkistokelpoisessa muodossa. Parhaiten ja taloudellisimmin verkkoaineiston siirto tapahtuisi automaattisesti. Aineiston muuntaminen arkistointikelpoiseen muotoon sekä kopiosuojausten poisto olisi taloudellisimmin toteutettavissa, jos arkistointiin liittyvät asiat voidaan ottaa huomioon jo julkaisujen ja julkaisujärjestelmien suunnitteluvaiheessa. Tarkkoja kustannusarvioita on mahdotonta tässä vaiheessa tehdä. Aloituvaiheessa kustannukset ovat luonnollisesti hieman suuremmat, mutta toiminnan vakiintuessa ja työtä säästävien rutiinien kehittyessä kustannuksetkin tasaantuvat.

Kotimaisen ohjelmavirran massatallentamisen lisäksi Suomen elokuva-arkiston tehtäviin nykyisin kuuluva kotimaisen elokuvatuotannon arkistointi laajennetaan koskemaan myös televisiota ja radiota varten tehtyjä ohjelmia, jotka ovat rinnastettavissa elokuvateoksiin. Tällaisten ohjelmien kulttuurihistoriallinen ja tuotannollinen arvo on korkeampi kuin muiden ohjelmien, mistä syystä niiden alkuperäisaineistot tai niitä teknisesti vastaavat aineistot on tarpeen tallettaa ohjelmien pysyväksi säilyttämiseksi. Esimerkiksi televisioelokuvat, televisiosarjat, dokumenttielokuvat ja muut vastaavat ovat talletuksen kohteeksi tulevia ohjelmia. Radio-ohjelmista elokuvateoksiin rinnastettavia ovat esimerkiksi radiokuunnelmat, Yleisradion kantanauhoitukset sekä kokeilustudiossa valmistetut radiofoniset teokset. Käytännössä edellä mainitut ohjelmat talletettaisiin Suomen elokuva-arkistoon digitaalisena nauhana. Erikseen voitaisiin sopia myös oheismateriaalien, kuten ohjelmien kehittelyyn, tuotantoon ja markkinointiin liittyvien asiakirjojen ja kuva-aineiston luovuttamisesta Suomen elokuva-arkistoon pysyvästi säilytettäväksi. Nykyään elokuvan mainos- ja muu tiedotusaineisto tulee elokuvien arkistoinnista annetun lain mukaan luovuttaa pysyvästi säilytettäväksi.

Koska edellä mainittujen ohjelmien määrä on verraten pieni osa kaikista lähetyksistä, ei alkuperäisaineistojen tai niitä teknisesti vastaavien aineistojen tallettamisesta aiheutune kohtuutonta kustannuslisäystä millekään taholle. Esimerkiksi Yleisradio lähetti vuonna 2002 kotimaisia elokuvateoksiin rinnastettavissa olevia television ensilähetyksiä 307 tuntia. Tämä muodostaa noin 1,6 % Yleisradion kokonaistarjonnasta ja 6 % kotimaisista ensilähetyksistä. Muiden lähettäjäyritysten vastaavat osuudet ovat huomattavasti pienempiä.

Ennen lain voimaantuloa tuotettujen ja lähetettyjen ohjelmien säilyttäminen turvataan säätämällä ohjelmien hävittämiskiello. Käytännössä Suomen elokuva-arkiston olisi varauduttava myös tämän aineiston tallettamiseen pitkällä aikavälillä.

4.2 Organisaatio ja henkilöstövaikutukset

Vapaakappalelain uudistuksesta ei Helsingin yliopiston kirjastolle aiheudu erityisiä organisatorisia muutoksia. Uusia tehtäviä varten kirjastoon tarvitaan arviolta 12 henkilötyövuoden lisäys.

Radio- ja televisioarkisto liitettäisiin organisatorisesti Suomen elokuva-arkiston yhteyteen. Sekä radioarkisto että televisioarkisto muodostaisivat omat tulosityksikkönsä elokuva-arkiston sisällä. Uudistus ei aiheuttaisi muutoksia elokuva-arkiston muuhun toimintaan.

Vuonna 2004 tarvittavan kolmen uuden työntekijän kustannukset muodostuisivat televisio- ja radio-ohjelmien tallentamisen ja arkistoinnin teknisen toteutuksen suunnittelijan, luetteloinnin suunnittelijan sekä arkistonhoitajan palkkauksesta. Tietoliikenneyhteyksien ja tietojärjestelmien suunnittelussa käytettäisiin lisäksi ostopalveluja.

Lain voimaantulovuonna radio- ja televisioarkiston henkilökunta muodostuisi 14 henkilöstä. Tarvittavia asiantuntijoita olisivat yksikön esimies, arkistoamanuenssi, teknisistä kysymyksistä vastaava suunnittelija, tekninen avustaja, luetteloinnin suunnittelija, ATK-suunnittelija, neljä arkistonhoitajaa ja kolme luettelointia hoitavaa arkistoavustajaa sekä yleisöpalvelusta vastaava henkilö.

Yksityiskohtaiset perustelut

1 Lakiehdotuksen perustelut

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus

Pykälässä määritellään lain tarkoitus. Pykälän 1 momentin mukaan lain tarkoituksena on ensinnäkin turvata yleisön saataviin saatettujen kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyminen tuleville sukupolville. Kansallisen kulttuurin tuotteiden säilymisen turvaaminen on tärkeää aineiston tieteellisen, dokumentaarisen tai kulttuurihistoriallisen arvon sekä muiden vastaavien merkitysten vuoksi.

Laki kattaa kansallisen kulttuurin ilmentymät siten, että lain piiriin kuuluvat toisaalta Suomessa tapahtuvat toimet, toisaalta suomalaiseen yleisöön kohdistetut toimet. Lain piiriin kuuluva aineisto koostuu pääosin kirjallisesta aineistosta sekä ääni- ja kuva-aineistosta. Myös liikkuvaa kuvaa sisältävä aineisto on lain piirissä.

Toiseksi, lain tarkoituksena on mahdollistaa tällaisen aineiston saattaminen tutkijoiden ja muiden tiedon tarvitsijoiden käyttöön. Lain kautta järjestetään keskeinen osa kansallista tutkimuksen infrastruktuuria. Laki tukee ja toteuttaa kulttuuriperinnön säilyttämisen ja tiedon saatavuuden politiikkoja.

Pykälän 2 momentti sisältää elokuvien arkistoinnin tarkoituksen määrittelevän yleisen säännöksen. Elokuvien osalta lain tarkoitus on kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyttämistä laajempi. Kotimaisten elokuvien lisäksi voidaan vapaaehtoisina talletuksina arkistoida myös ulkomaisia elokuvia. Lisäksi elokuvien osalta säännöksessä korostetaan elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistämistä. Ehdotettava säännös vastaa elokuvien arkistoinnista annetun lain 1 §:n 1 momentin säännöstä

Ehdotettavan 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua yleisön saataviin saatettua aineistoa ovat tyypillisimmillään painotuotteet sekä erilaisilla tallennusalustoilla yleisölle levitettävät aineistot. Aineistot voidaan levittää yleisölle myös televisiossa tai radiossa lähettämällä tai esimerkiksi avoimissa tietoverkoissa välittämällä.

Voimassa olevalla vapaakappalelailla (420/1980) vapaakappaleiden luovutusvelvollisuus laajennettiin 1980-luvun alussa kattamaan painotuotteiden lisäksi kuva- ja äänitallenteet. Sen jälkeen viestinnän tekninen kehitys on ollut hyvin nopeaa. Viime vuosina on erityisesti sähköinen julkaisutoiminta eri muodoissaan laajentunut voimakkaasti. Sen suhteellisen osuuden viestinnän koko kentässä voidaan arvioida edelleenkin kasvavan. Näin ollen yhä suurempi osa vapaakappalejärjestelmän tarkoittamasta kansallisesta kulttuuriperinnöstä julkaistaan tulevaisuudessa sellaisessa muodossa, jota nykyinen lainsäädäntö ei kata.

Yksi lakiehdotuksen tärkeimmistä tavoitteista onkin saattaa myös sähköinen julkaisutoiminta luovutusvelvollisuuden piiriin. Laki koskisi sekä erilaisina tallenteina julkaistavia tuotteita että tietoverkoissa yleisön saataviin saatettavia verkkojulkaisuja. Nykytekniikka mahdollistaa myös sen, että avoimissa tietoverkoissa olevat verkkoaineistot voidaan kerätä ohjelmallisesti ja arkistoida. Aineistojen turvallinen käyttö voidaan mahdollistaa kirjastojen sisäisissä suljetuissa tietoverkoissa.

Laki tulisi koskemaan myös televisiossa ja radiossa lähetettäviä ohjelmia, jotka tallennettaisiin ohjelmien lähetysvirrasta. Osaa ohjelmista ehdotetaan talletusvelvollisuuden piiriin.

Sekä haettavat ja tallennettavat verkkoaineistot että tallennettavat televisio- ja radio-ohjelmat valitaan lain soveltamisalan mukaisesti ottaen huomioon aineiston tieteellinen, dokumentaarinen tai kulttuurihistoriallinen arvo taikka muu vastaava merkitys.

Luovutettu aineisto säilytetään pysyvästi, luetteloidaan sekä saatetaan tutkijoiden ja muiden tiedon tarvitsijoiden käyttöön. Tekijänoikeudella suojatun aineiston käytöstä ehdotetaan otettavaksi säännökset tekijänoikeuslakiin.

Aineiston pysyvällä säilyttämisellä pyritään turvaamaan tieteellisen tutkimuksen tarpeet. Varsinaisen tutkimuskäytön lisäksi vapaakappalekokoelmat ovat Suomessa aina olleet yksittäisten henkilöiden käytettävissä muuhunkin perusteltuun tiedonhakuun. Kokoelmien käyttöä säätelevät toisaalta aineiston säilyvyys- ja turvallisuusnäkökohdat, toisaalta tekijänoikeuslaki ja muut käyttöä rajoittavat säädökset kuten julkisuuslaki.

Tällä hetkellä esimerkiksi Helsingin yliopiston kirjastossa kansalliskokoelma-aineisto on käytettävissä vain sitä varten varatussa lukusalissa, ja joitakin aineistoryhmiä, kuten viihdekirjallisuutta tai mikrokuvatun aineiston alkuperäiskappaleita, annetaan asiakaskäyttöön vain poikkeustapauksissa. Julkaisematonta aineistoa ei ole mahdollista saada edes lukusalikäyttöön ilman tekijänoikeuksien haltijan lupaa.

Elektronisten julkaisujen kohdalla tulisivat sovellettaviksi samat pääperiaatteet. Aineiston käyttäminen kirjaston sisäisten tietoverkkojen avulla tulisi olemaan tarkasti kontrolloitua. Tätä koskevia säännöksiä ehdotetaan otettavaksi uudistettavaan tekijänoikeuslakiin. Kirjaston asiakkailta olisi laissa määritellyissä kirjastoissa mahdollisuus kuunnella ja katsella arkistoitua aineistoa tähän tarkoitukseen varatuilla työasemilla siten, että aineiston kopiointi on estetty ja tulostusmahdollisuudet ovat tarkoin kontrolloidut.

Lain tarkoituksena ei ole asettaa elektronisia julkaisuja yleisön käyttöön siten, että se heikentäisi kustantajien ja julkaisijoiden markkinoita.

Pysyvä säilyttäminen merkitsee aktiivisia toimenpiteitä aineiston säilymisen turvaamiseksi. Käytettävissä on erilaisia teknisiä menetelmiä, joiden avulla varmistetaan säilyvyys tuleville sukupolville. Elektronisessa muodossa olevien aineistojen pitkäaikaissäilytys on painetun aineiston säilyttämiseen verrattuna kuitenkin vaikeaa ja edellyttää osin uusien menetelmien kehittämistä.

Helposti muunneltavien elektronisten julkaisujen osalta korostuu myös järjestelmän merkitys dokumenttien autenttisuuden takaajana. Esimerkiksi verkkojulkaisut tallennettaisiin siten, että aineiston alkuperäinen sijaintipaikka, tallentamisaika sekä aineiston muut-

tumattomuuden todistava tarkistussumma tallennetaan tietokantaan varsinaisen dokumentin lisäksi. Näitä tietoja voitaisiin jossain tilanteessa käyttää apuna myös mahdollisten teki-jänoikeuksia koskevien loukkausten selvittämisessä.

Luovutetun aineiston luettelointi merkitsee paitsi luettelointia kansallisbibliografia-tietokantaan tai vastaavaan musiikkietietokantaan myös verkkojulkaisujen hakujärjestelmi-en ja viitetietokantojen ylläpitämistä. Aineiston kattava luettelointi mahdollistaa myös kansallisten julkaisutilastojen tuottamisen.

2 §. Soveltamisala

Pykälän 1 momentissa määritellään lain soveltamisalan piiriin kuuluvat aineistot. Nykyiseen vapaakappalelakiin verrattuna lain soveltamisala ehdotetaan määriteltäväksi nimenomaisesti.

Soveltamisala ehdotetaan määriteltäväksi laajasti kattamaan kaikki keskeiset suomalaisen kulttuurin painotuotteina, tallenteina ja verkkoaineistoina ilmenevät muodot. Jäljempänä laissa määritellään kunkin aineistokategorian (painotuotteet ja tallenteet, verkkoaineisto, televisio- ja radio-ohjelmat, elokuvat) osalta sekä luovutus- tai talletusvelvollisuuden laajuus että ne erityiset tapaukset, joita mainittu velvollisuus ei koske.

Momentin 1 kohdan mukaan lakia sovelletaan Suomessa valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin. Painotuotteiden valmistamisella tarkoitetaan painokoneilla, valokopiokoneilla ja vastaavilla välineillä tapahtuvaa valmistamista. Tallenteiden valmistamisella tarkoitetaan ääni- ja kuvanauhoille tai digitaalisille tallennusalustoille tapahtuvaa valmistamista. Säännöksessä tarkoitetaan vain Suomessa sijaitsevassa laitoksessa tapahtuvaa valmistamista.

Painotuotteiden ja tallenteiden osalta säännöksen soveltamisala vastaa nykyisen vapaakappalelain soveltamisalaa.

Momentin 2 kohdan mukaan lain piiriin kuuluvat myös sellaiset ulkomailla valmistetut painotuotteet ja tallenteet, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle pääasiassa Suomessa tai jotka on Suomessa yleisölle levittämistä varten erikseen muunnettu.

Säännöksessä tarkoitettulla tavalla painotuotteet ja tallenteet on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle Suomessa silloin, kun niitä pidetään tarjolla myytäväksi, vuokrattavaksi tai muuten yleisölle levitettäväksi Suomessa. Painotuote ja tallenne on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle pääasiassa Suomessa lähinnä silloin, kun kyseessä on suomenkielinen tuote.

Suomessa yleisölle levittämistä varten tapahtuva muuntaminen tarkoittaa esimerkiksi suomenkielisen tekstityksen tai jälkiäänityksen lisäämistä elokuvan sisältävään tallenteeseen. Myös tietokonepeleistä ja multimediatuotteista voidaan valmistaa erilaisia kieliversioita eri markkina-alueille.

Tunnusomaista säännöksessä tarkoitettulle yleisölle levittämiselle on, että levitys tapahtuu maahantuonti- tai muun levitysorganisaation tai yksittäisen maahantuojan tai muun levittäjän kautta. Sen sijaan yksittäinen ulkomailta tilattu painotuote tai tallenne, joka kuljetetaan tilaajalle postin tai muun kuljetuksen kautta, ei ole tämän lain mukaisesti tarkoitettu yleisölle levitettäväksi Suomessa.

Momentin 3 kohdan mukaan lakia sovelletaan ensinnäkin avoimessa tietoverkossa yleisön saataviin saatettuun verkkoaineistoon, jonka yleisön saataviin saattaminen saa alkunsa Suomessa. Verkkoaineisto saatetaan laissa tarkoitettulla tavalla yleisön saataviin Suomessa silloin, kun aineisto on tallennettuna sellaiseen avoimeen tietoverkkoon kytkettyyn Suomen maaperällä sijaitsevaan palvelimeen, josta se on yleisöön kuuluvien henki-

löiden saatavissa nähtäväksi, kuultavaksi tai muuten käytettäväksi joko vapaasti tai ehdollisen saannin kautta. Ehdollinen aineiston saanti voi olla riippuvainen pääsykoodista, salasana tai muun vastaavan edellytyksen täyttymisestä. Aineiston saanti voi tapahtua joko maksua vastaan tai ilmaiseksi mutta rekisteröintiä edellyttäen.

Toiseksi, lakia sovelletaan myös sellaiseen avoimissa tietoverkoissa yleisön saataviin saatettuun verkkoaineistoon, joka on tarkoitettu yleisön saataviin pääasiassa Suomessa. Kyseessä on tyypillisesti tilanne, jossa verkkoaineisto on suomenkielistä mutta aineistopalvelin sijaitsee ulkomailla.

Nykyinen vapaakappalelaki ei kata verkkoaineistoja.

Momentin 4 kohdassa määritellään lain piiriin kuuluvat televisio- ja radio-ohjelmat. Säännöksen mukaan televisio- ja radio-ohjelmien tulee sisältyä televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) 7 §:n 1 momentin mukaisen ohjelmistoluvan saaneen tai 2 momentin mukaisen ilmoituksen tehneen televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan taikka Yleisradio Oy:n alkuperäisiin televisio- tai radiolähetyksiin.

Lain piiriin kuuluvat sekä johtimitta että johtimitse eli kaapeleitse lähetettävät televisio- ja radio-ohjelmat, jotka täyttävät edellä mainitut ehdot. Myös maksutelevisiotoiminnan harjoittajan televisio-ohjelmat kuuluvat lain soveltamisalaan.

Sen sijaan lain soveltamisalaan eivät kuulu televisio- ja radiotoiminnan harjoittajan edelleen lähettämät televisio- ja radio-ohjelmat.

Ahvenanmaan maakunnassa lähetettävät televisio- ja radio-ohjelmat eivät kuulu ehdotettavan lain piiriin.

Nykyinen vapaakappalelaki ei kata televisio- ja radio-ohjelmia.

Ehdotettavan lain 5 kohdan mukaan lakia sovelletaan kotimaisen tuottajan valmistamiin elokuviin ja niiden mainos- ja muuhun tiedotusaineistoon. Säännöksen mukaan lakia sovelletaan myös ulkomaisen tuottajan valmistamiin elokuviin, joita levitetään tallenteina yleisölle Suomessa. Säännökset elokuvien arkistoinnista sisältyvät nykyisin elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin (577/1984) ja asetukseen (662/1984).

Hallituksen esitykseen sisältyvän asetusluonnoksen 9 §:n mukaan kotimaisen tuottajan valmistamana elokuvana pidetään elokuvaa, jonka on valmistanut Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Suomessa. Kotimaisen tuottajan valmistamana elokuvana pidetään myös elokuvaa, joka on valmistettu yhteistyössä ulkomaisen tuottajan kanssa, jos elokuvan alkuperäisaineisto säilytetään Suomessa. Ehdotettu säännös vastaa voimassaolevaa elokuvien arkistoinnista annetun asetuksen 1 §:ää.

Pykälän 2 momentti sisältää elokuvien osalta lain soveltamisalan rajauksen, joka vastaa asiallisesti nykyisen elokuvien arkistoinnista annetun lain 1 §:n 2 momenttia. Ehdotettavan säännöksen mukaan laki ei koske sellaista elokuvaa, johon sovelletaan arkistolakia (831/1994).

Ehdotettavassa säännöksessä on poistettu nykyisessä säännöksessä oleva päällekkäisyys, joka aiheutuu siitä, että puolustusvoimia tai rajavartiolaitosta varten tehdyt elokuvat kuuluvat arkistolain soveltamisalaan ja tulevat arkistoiduksi sen nojalla.

Lakia ei sovelleta myöskään elokuvaan, jota ei ole tehty julkisesti esitettäväksi, lukuun ottamatta 4 §:n mukaisesti tallenteena luovutettavia elokuvia. Asetusluonnoksen 10 §:n mukaisesti julkisesti esitettävänä elokuvana pidetään tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla julkisesti esitettävää tai esitettäväksi tarkoitettua elokuvaa.

Ehdotettavan 4 §:n 4 momentin 1 kohdan mukaan luovutusvelvollisuus ei koske kuitenkaan tallenteita, joita ei ole tarkoitettu julkaistaviksi. Säännöksellä rajataan yksityiseen käyttöön tehdyt elokuvat lain soveltamisalan ulkopuolelle.

3 §. Määritelmät

Pykälän 1 kohdassa määritellään painotuote. Sillä tarkoitetaan aineistoa, jossa kirjoitukselta, merkeistä tai kuvallisesta esityksestä on jotakin teknistä menetelmää käyttämällä valmistettu useita kappaleita paperille tai vastaavalle alustalle. Säännös on kirjoitettu nykykielelle nykyisen vapaakappalelain 2 §:n 1 kohdan määritelmän pohjalta ja vastaa sisällöltään mainittua säännöstä. Määritelmää on täydennetty nykyistä kattavammaksi lisäämällä siihen merkit.

Pykälän 2 kohta sisältää pienpainatteeksi luokiteltavan painotuotteen määritelmän, joka rakentuu esimerkkien varaan. Esimerkkeinä pienpainatteista mainitaan määritelmässä mainokset, esitteet ja hinnastot. Pienpainatteen määritelmä on tarpeen 4 §:n rajattua luovutusvelvollisuutta koskevan säännöksen soveltamiseksi. Ehdotettavan 22 §:n 3 momentin mukaan Helsingin yliopiston kirjasto antaa tarkemmat määräykset siitä, mitä on pidettävä pienpainatteena.

Säännöksessä tarkoitettut pienpainatteet ovat enimmäkseen käytännön elämään liittyviä, yleensä lyhytaikaiseen käyttöön tarkoitettuja ja ajankohtaisuutensa verrattain nopeasti menettäviä painotuotteita, joita sisältönsä ja luonteensa vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista arkistoida yhtä suurina kappalemäärinä kuin varsinaisia kirjan ja lehden muodossa olevia painotuotteita. Usein pienpainatteita levitetään yleisölle maksutta.

Pienpainatteita ovat esimerkiksi mainokset, esitteet, hinnastot, erilaisten tilaisuuksien käsiohjelmat, näyttelyluettelot, päiväyrit, julisteet, postikortit, liikennevälineiden aikataulut, huolto-ohjeet ja puhelinluettelot. Tyypillisesti pienpainatteet liittyvät yritysten, laitosten tai muiden erilaisten organisaatioiden toimintaan. Suuri osa pienpainatteista on sivumäärältään vähäisiä, mutta niihin luetaan myös sivumäärältään ja kooltaan isoja painotuotteita kuten puhelinluettelot. Usein pienpainatteet ovat myös vailla tekijä- tai nimekemerkintöjä. Pienpainatteissa ei ole yleensä myöskään ISBN- ja ISSN-tunnuksia.

Pykälän 3 kohdassa määritellään laissa tarkoitettu sanomalehti. Sanomalehden määritelmä on tarpeen 4 §:n rajattua luovutusvelvollisuutta koskevan säännöksen soveltamiseksi.

Keskeistä sanomalahden määritelmässä on, että tällainen painotuote sisältää pääasiassa uutisia sekä selostavia ja kommentoivia kirjoituksia yhteiskuntaelämän eri aloilta. Sisältöä koskeva kriteeri erottaa sanomalehden esimerkiksi aikakauslehdistä, jotka lain määritelmän mukaisesti ja luovutettavan kappalemäärän osalta ovat 1 kohdassa tarkoitettuja painotuotteita. Sanomalehden käsite olisi tätä lakia sovellettaessa laajempi kuin esimerkiksi sanomalehdistön tuesta annetusta valtioneuvoston asetuksessa (1481/2001) määritelty sanomalehti. Mainitun lain pääsäännön mukaan sanomalehden tulee ilmestyä vähintään kolme kertaa viikossa ja olla saatavissa tilausmaksua vastaan. Kulttuuriperinnön tallentamisen näkökulmasta tätä määrittelyä on kuitenkin pidettävä liian kapeana. Näin ollen nyt ehdotettavaa lakia sovellettaessa sanomalehtiä olisivat myös ilmaisjakelulehdet.

Yleensä sanomalehti on tunnistettavissa sanomalehdeksi myös ulkoasunsa ja käytettävän paperilaadun ja -koon perusteella. Ehdotettavan määritelmän mukaisen sanomalehden ulkoasu voi olla kuitenkin myös perinteisestä sanomalehdestä poikkeava.

Pykälän 4 kohta sisältää yleiseen muotoon kirjoitetun tallenteen määritelmän. Nykyisessä vapaakappalelain 2 §:n 2 kohdassa määritellään sen sijaan vain ääni- ja kuvatallenne.

Ehdotettavan määritelmän mukaan tallenteella tarkoitetaan aineistoa, jossa ääni, kuva tai merkit on tallennettu alustalle jotakin teknistä menetelmää käyttäen. Olennainen osa määritelmää on, että tallenne on tarkoitettu käytettäväksi jonkin laitteen, kuten tietokoneen, avulla. Määritelmä kattaa kaikki ääntä, kuvaa, tekstiä tai niiden yhdistelmiä (multimedia) sisältävät tallenteet, joita käytetään tietokoneen tai muun teknisen apuvälineen avulla.

Esimerkiksi nykyisen vapaakappalelain äänitallenne ja kuvatallenne ovat ehdotetun lain määritelmän mukaisia tallenteita. Tallenteina pidetään myös julkaistuja mikrofilmejä ja diakuvasarjoja.

Pykälän 5 kohdassa määritellään verkkoaineistoksi avoimissa tietoverkoissa yleisön saataviin saatettu aineisto. Avoimella tietoverkolla tarkoitetaan toisiinsa kytkettyjen tietokoneiden muodostamaa verkkoa, johon kuka tahansa voi kytkeytyä Internet-palveluntarjoajien yhteyksien kautta. Salasanoin ja pääsykoodein suojatuissa tietoverkkojen osissa (esimerkiksi intranet, extranet, virtuaalinen yksityisverkko) oleva aineisto ei ole laissa tarkoitettua avoimissa tietoverkoissa olevaa verkkoaineistoa.

Pykälän 6 kohdassa määritellään laissa tarkoitettu televisio- ja radio-ohjelma. Määritelmän mukaan ohjelmista muodostuu televisio- ja radiotoiminnassa annetussa laissa tarkoitettu televisio- tai ääniradio-ohjelmisto. Mainitun lain mukaan ohjelmistolla tarkoitetaan televisio- ja radio-ohjelmien muodostamaa ennalta valikoitua kokonaisuutta.

Televisio- ja radio-ohjelmiin luetaan ehdotettua lakia sovellettaessa myös ohjelmiin mahdollisesti liittyviä vapaasti yleisön vastaanotettavaksi tarkoitettuja oheis- ja lisäpalveluja. Tällaisia oheis- ja lisäpalveluja ovat esimerkiksi tekstitelevisio, sähköiset ohjelmistoluettelot sekä muut vastaavat informaatiopalvelut. Yleisöllä tarkoitetaan ennalta rajaamatonta vastaanottajien joukkoa ja kyseessä on siten kohdeviestinnän vastakohta.

Digitaalisten ohjelmien tärkeimmät lisäpalvelut ovat supertekstitelevisio ja ohjelmapas. Lähetyksiin voi sisältyä myös ohjelma- ja mainoskohtaisia lisäpalveluita. Oheis- ja lisäpalvelut voivat liittyä joko lähetettävään ohjelmaan, koko ohjelmistoon tai olla täysin niihin liittymättömiä. Ohjelmaan liittyvä palvelu voi olla esimerkiksi taustatietoa esiintyjästä, ohjelman aiheesta tai vaikkapa kilpailevista joukkueista. Se voi sisältää tekstiä, kuvia, ääntä tai linkkejä toisille sivuille.

Pykälän 7 kohta sisältää elokuvan määritelmän, joka on kytketty elokuvan sisältöön eli teokseen. Elokvalla tarkoitetaan teosta, joka voidaan teknisin keinoin esittää liikkuvina kuvina. Voimassa olevassa elokuvien arkistoinnista annetun lain 2 §:n säännöksessä elokuva on puolestaan määritelty tallenteeksi, jonka sisältö voidaan teknisin keinoin esittää liikkuvina kuvina. Uuden määritelmän tavoitteena on lisätä lain selkeyttä.

Laissa tarkoitettuna elokuvana pidetään paitsi elokuvaa, jossa on selvästi havaittavissa liike, myös elokuvaa, jossa paikallaan pysyvää kohdetta kuvataan kameralla siten, että kamera tallentaa kuvaa paikallaan pysyvistä kohteista tietyn ajan. Elokvana ei sen sijaan pidetä tiettyinä hetkenä filminauhalla, valokuvafilmille tai digitaaliselle muistivälineelle tallennettua yksittäistä still-kuvaa.

Pykälän 8 kohdassa oleva julkaisemisen määritelmä perustuu tekijänoikeuslain 8 §:n 2 momentin säännökseen ja liittyy aina fyysisten kappaleiden levittämiseen. Aineisto julkaistaan, kun sen kappaleita saatetaan kauppaan tai niitä muuten levitetään yleisölle. Teoksen välittäminen yleisölle esimerkiksi tietoverkon välityksellä tai teoksen julkinen esittäminen ei johda teoksen julkaisemiseen.

Pykälän 9 kohdassa määritellään yleisön saataviin saattaminen. Kyseessä on tekijänoikeudellinen yläkäsite, jonka kattaa sekä aineiston julkaisemisen että sen välittämisen yleisölle johtimitse tai johtimitta.

Pykälän 10 kohdan mukaan valmistajalla tarkoitetaan sitä, joka valmistaa painotuotteiden, pienpainatteiden, sanomalehtien ja tallenteiden kappaleet. Tavallisesti kyseessä on kirjapaino tai muu painotuotteita valmistava yritys taikka CD-, CD-ROM- tai DVD-levytehdas. Valmistaja voi olla myös muu yritys, yhteisö, viranomainen tai oppilaitos.

Pykälän 11 kohdan mukaan julkaisijalla tarkoitetaan sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla aineiston kappaleita saatetaan kauppaan tai muuten levitetään yleisölle. Usein edellä mainitut toimet tehdään julkaisijan nimissä. Julkaisija voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Myös kustantaja voi olla laissa tarkoitettu julkaisija.

Pykälän 12 kohta sisältää verkkojulkaisijan määritelmän. Verkkojulkaisija on se luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, jonka aloitteesta ja vastuulla verkkoaineisto saatetaan yleisön saataviin. Usein yleisön saataviin saattaminen tapahtuu verkkojulkaisijan nimissä. Verkkojulkaisijaa vastaa kirjapainotekniikkaa käytettäessä kirjojen tai lehtien julkaisija.

2 luku. Painotuotteet ja tallenteet

Lain 2 lukuun sisältyvät säännökset painotuotteiden ja tallenteiden luovutusvelvollisuudesta ja siitä, kuka on luovutusvelvollinen.

4 §. Luovutusvelvollisuus

Pykälä sisältää säännökset siitä, mitä aineistoja luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluu, kuinka monta kappaletta aineistosta tulee luovuttaa ja milloin aineistot tulee luovuttaa. Luovutusvelvollisuudesta voidaan myöntää poikkeuksia 19 §:n mukaisesti.

Pykälän 1 momentissa määritellään Suomessa valmistettujen painotuotteiden ja tallenteiden luovutusvelvollisuus. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan painotuotteesta tulee luovuttaa kuusi kappaletta pienpainatetta ja sanomalehteä lukuun ottamatta. Pienpainatteesta tulee 2 kohdan mukaan luovuttaa kaksi kappaletta ja sanomalehdestä 3 kohdan mukaan yksi kappale. Nykyiseen vapaakappalelakiin verrattuna luovutusvelvollisuutta on kevennetty pienpainatteiden ja sanomalehtien osalta. Nykyisen lain mukaan myös pienpainatteen on luovutettava kuutena kappaleena ja sanomalehdet kahtena kappaleena.

Myös tallenteen luovutusvelvollisuutta on 1 momentin 4 kohdassa kevennetty kahdesta kappaleesta yhteen luovutettavaan kappaleeseen. Nykyisiin vapaakappalelain ja elokuvien arkistoinnista annetun lain säännöksiin verrattuna tosin ehdotetaan, että luovutusvelvollisuus koskisi myös muita tallenteita kuin ääni- ja kuvatallenteita. Lisäksi luovutusvelvollisuuden piiriin tulisivat myös sellaiset ääni- ja kuvatallenteet, joita valmistetaan vähemmän kuin 50 kappaletta.

Ehdotettavan 22 §:n 3 momentin mukaan Helsingin yliopiston kirjasto antaa tarkemmat määräykset siitä, mitä on pidettävä 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna pienpainatteena.

Pykälän 2 momentti sisältää säännöksen, jonka mukaan erikseen on luovutettava myös yhtenä kokonaisuutena julkaistavien painotuotteiden tai tallenteiden kokonaisuuksista yksi kappale. Säännös koskee esimerkiksi kirjan ja CD- tai CD-ROM-levyn tai videokasetin

muodostamia kokonaisuuksia kuten opetuspaketteja, joissa kokonaisuuden osat tukevat toisiaan (esimerkiksi teksti ja kuva / ääni) ja ovat tarkoitettut yhdessä käytettäväksi. Näin varmistetaan, että kokonaisuus arkistoidaan samassa muodossa kuin missä sitä levitetään yleisölle. Säännöksen piiriin ei sen sijaan kuulu ns. kelmuttaminen eli tapaus, jossa kustantaja, markkinoija tai jakelija pakkaa useamman erillisen painotuotteen tai tallenteen yhtenä kokonaisuutena yleisölle levitettäväksi.

Nykyisen vapaakappalelain 4 §:n mukaan yhtenä kokonaisuutena julkaistavia tuotteita tulee luovuttaa kaksi kappaletta. Luovutusvelvollisuus koskee kuitenkin vain tuotteita, joita on valmistettu vähemmän kuin 50 kappaletta.

Pykälän 3 momentissa määritellään, mihin 1 ja 2 momentissa tarkoitettut painotuotteet luovutetaan. Lukuun ottamatta elokuvia sisältäviä tallenteita, jotka luovutetaan Suomen elokuva-arkistolle, painotuotteet ja tallenteet luovutetaan Helsingin yliopiston kirjastolle. Useampana kappaleena luovutettavan aineiston sijoittamisesta säädetään 17 §:ssä. Elokuvia sisältävien tallenteiden osalta säännös selkiyttää nykyisin vapaakappalelaissa ja elokuvien arkistoinnista annetussa laissa säänneltyä Helsingin yliopiston kirjaston ja Suomen elokuva-arkiston välistä työnjakoa.

Pykälän 4 momentissa säädetään aineistoista, joita luovutusvelvollisuus ei koske. Momentin 1 kohdassa ehdotetaan, ettei luovutusvelvollisuus koskisi painotuotteita ja tallenteita, joita ei ole tarkoitettu julkaistaviksi eli yleisölle levitettäväksi. Tällaisia tuotteita ovat esimerkiksi yksityishenkilön omaan käyttöönsä teettämät painotuotteet tai tallenteet.

Vastaavasti myös yrityksen, yhteisön tai muun suljetun piirin puhtaasti sisäiseen käyttöön tarkoitettut painotuotteet ja tallenteet jäisivät luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle. Tällaisia olisivat esimerkiksi yrityksen tai järjestön sisäiseen päätöksentekoon liittyvät aineistot. Julkaistaviksi eli yleisölle levitettäväksi katsottaisiin kuitenkin esimerkiksi sellaiset painotuotteet ja tallenteet, joita levitetään esimerkiksi suurehkon yrityksen henkilökunnalle taikka yhdistyksen tai järjestön jäsenistölle. Yhdistysten ja järjestöjen jäsenlehdet, säännöt ja muut vastaavat julkaisut olisivat tyypillisesti tällaisia painotuotteita. Myös yritysten henkilökuntalehdet kuuluisivat luovutettaviin painotuotteisiin.

Silloin kun painotyö tai tallenteen valmistaminen tapahtuu yrityksen tai yhteisön ulkopuolella, tilaajan tulee informoida työn suorittajaa siitä, että kyseessä on aineisto, jota ei ole tarkoitettu julkaistavaksi. Vastaava informaatio tulee antaa myös painotuotteiden tai tallenteiden valmistusta yksityiseen käyttöön tilattaessa. Muussa tapauksessa valmistaja luovuttaa aineiston 4 §:n 1, 2 ja 3 momentin mukaisesti.

Ehdotettu säännös laajentaisi nykyisen vapaakappalelain vastaavaa poikkeusta myös sellaisiin painotuotteisiin ja tallenteisiin, joita valmistetaan yhteisön tai yrityksen ulkopuolella.

Momentin 2 kohdan mukaan luovutusvelvollisuus ei koskisi painotuotteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Tällaisia painotuotteita ovat esimerkiksi käyntikortit, nimilaput, lomakkeet, tavarantäilykset, ohjelmattomat pääsyliput, vähittäiskaupan tarjouslehtiset ja muut näihin verrattavat painotuotteet. Painotuotteiden osalta säännös vastaa nykyistä vapaakappalelain 6 §:n 1 momentin 1 kohdan poikkeusta.

Tallenteista luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle jäisivät esimerkiksi yleisölle tallenteilla myytävät tietokoneohjelmat kuten käyttöjärjestelmät ja tekstin- ja kuvankäsittelyyn tarkoitettut ohjelmat ja muut varusohjelmat. Sen sijaan esimerkiksi vuorovaikutteiset tietokonepelit kuuluisivat luovutettaviin aineistoihin. Multimediataallenteisiin aineiston käyttämiseksi sisällytetyt tietokoneohjelmat tulisivat luonnollisesti multimedian osana luovutettaviksi.

Ehdotettavan 22 §:n 3 momentin mukaisesti Helsingin yliopiston kirjasto antaa tarkemmat määräykset siitä, mitä on pidettävä 4 §:n 4 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna aineistona.

Momentin 3 kohdassa ehdotetaan luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle jätettäväksi painotuotteiden ja tallenteiden muuttamattomat lisäpainokset. Julkaisutuotannon kasvu ja uusien teknisten menetelmien suomat mahdollisuudet valmistaa tarvittaessa uusia eriä julkaisuista aiheuttaisivat luovutusvelvollisille kohtuuttomia lisäkustannuksia. Velvollisuus luovuttaa myös muuttamattomia lisäpainoksia kasvattaisi myös turhaan arkistoitavan ja säilytettävän aineiston määrää.

Momentin 4 kohdassa suljetaan luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle sellaiset painotuotteet ja tallenteet, jotka julkaistaan vain ulkomailla. Nykyisen vapaakappalelain mukaan luovutusvelvollisuuden ulkopuolella ovat ulkomailla julkaistavat painotuotteet, jotka on valmistettu muilla kuin kotimaisilla kielillä. Suomessa valmistettavien mutta vain ulkomailla julkaistavien tuotteiden säilyttäminen ei palvelisi lain tarkoitusta, kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyttämistä. Ulkomailla julkaistavien painotuotteiden ja tallenteiden joukossa on harvoin suomenkielisiä tuotteita, ja ruotsinkieliset tuotteet on yleensä tarkoitettu Ruotsissa levitettäväksi.

Momentin 5 ja 6 kohdan mukaan pistekirjoituksella valmistetut tuotteet ja taidegraafiset alkuperäisvedokset jäisivät edelleenkin luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle. Mainittujen tuotteiden ei voida katsoa kuuluvan lain tavoitteiden piiriin.

Pykälän 5 momentin mukaan 1, 2 ja 3 momentin säännöksiä sovelletaan myös ulkomailla valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle pääasiassa Suomessa. Tällaisten painotuotteiden ja tallenteiden voidaan ilmentävän kansallista kulttuuria, ja siten luovutusvelvollisuuden voidaan katsoa olevan lain tavoitteiden mukainen. Nykyisen vapaakappalelain mukaan vastaavan aineiston luovutusvelvollisuus koskee vain sellaisia painotuotteita ja tallenteita, joita on tuotu maahan yli 50 kappaletta.

Pykälän 6 momentiksi ehdotetaan säännöstä aineistojen luovutusaikataulusta. Nykyisen vapaakappalelain vuosineljänneksiin perustuva luovutusaikataulu ehdotetaan säilytettäväksi. Kunkin vuosineljänneksen aikana valmistetut painotuotteet ja tallenteet tulisi ehdotuksen mukaan luovuttaa 30 päivän kuluessa tämän ajanjakson päättymisestä.

Ulkomailla valmistetut painotuotteet ja tallenteet ehdotetaan luovutettavaksi 30 päivän kuluessa siitä kun ne on tuotu maahan.

Valtioneuvoston asetuksessa ehdotetaan säädettäväksi tarkemmat säännökset, jotka koskevat luovutusta.

5 §. Luovutusvelvolliset

Pykälässä säädetään siitä, kuka on vastuussa painotuotteiden ja tallenteiden luovuttamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan valmistaja luovuttaa kappaleet 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuista painotuotteista ja tallenteista. Valmistaja voi olla esimerkiksi kirjapaino tai muu painotuotteita valmistava yritys taikka levytehdas, joka valmistaa CD-, CD-ROM- ja DVD-levyt. Valmistaja voi jossain tapauksessa olla myös muu yritys, yhteisö, viranomainen tai oppilaitos.

Pykälän 2 momentin mukaan 4 §:n 2 momentissa tarkoitettut yhtenä kokonaisuutena julkaistavat painotuotteet tai tallenteet luovuttaa niiden julkaisija. Tässä tapauksessa jul-

kaisijana pidetään sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla tällainen aineisto saatetaan yleisön saataviin.

Pykälän 3 momentissa säädetään ulkomailla valmistettujen ja pääasiassa Suomessa levitettäväksi tarkoitettujen painotuotteiden ja tallenteiden luovutuksesta. Ensisijainen luovutusvelvollinen on julkaisija, jos tällä on toimipaikka Suomessa. Muussa tapauksessa luovutusvelvollinen on tuotteiden maahantuoja.

Pykälän 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa luovutusvelvollisuus kohdistuu valmistajaan. Luovutettavista kappaleista aiheutuvat kustannuksista vastaa viime kädessä painotuotteen julkaisija tai tallenteen tuottaja. Pykälän 2 ja 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa luovutusvelvollinen on julkaisija ja 3 momentissa tarkoitettussa tapauksessa toissijaisesti maahantuoja. Kustannukset kohdistuvat suoraan julkaisijaan.

Ehdotettavat säännökset vastaavat voimassa olevan vapaakappalelain säännöksiä.

3 luku. Verkkoaineisto

Lukuun sisältyvät säännökset verkkoaineiston hakemisesta ja aineiston luovutusvelvollisuudesta tietyissä tapauksissa. Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly ehdotettavan kaltaisia säännöksiä.

6 §. Verkkoaineiston haku ja tallentaminen

Pykälän 1 momentin pääsäännön mukaan Helsingin yliopiston kirjasto hakee ja tallentaa avoimissa tietoverkoissa vapaasti yleisön saatavilla olevaa verkkoaineistoa. Säännöksen mukaan haettavaan ja tallennettavaan verkkoaineistoon tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti avoimissa tietoverkoissa eri aikoina yleisön saatavilla olevaa aineistoa.

Ehdotuksen mukaan aineiston haku ja tallentaminen koskisi vain vapaasti yleisön saatavilla olevaa verkkoaineistoa. Siten se ulkopuolelle jäävät esimerkiksi yritysten ja yhteisöjen intranet- ja extranet-sivustot sekä muut vastaavat tietyille rajatulle ryhmälle tarkoitettut verkkoaineistot. Kyse on esimerkiksi työ- tai asiakassuhteeseen perustuvista verkkopalveluista.

Pykälässä tarkoitettun verkkoaineiston hakemisen ja tallentamisen voi Helsingin yliopiston kirjaston puolesta hoitaa käytännössä myös jokin muu yhteisö tai yritys kuten Tieteen tietotekniikan keskus CSC.

Nykyiset tietokoneohjelmat mahdollistavat sellaisen avoimeen tietoverkkoon linkitetyn ja vapaasti käytettävissä olevan verkkoaineiston ohjelmallisen keräämisen, jolla on staattinen aineiston sijainnin ilmaiseva URL-osoite. Haravaohjelmalla voidaan kerätä aineistoa sellaisilta palvelimilta, joiden maatunnus on .fi. Myös sellaisilla com-, net- ja org-tunnuksia käyttävillä palvelimilla olevat aineistot, jotka tiedetään suomalaisten yhteisöjen tai yritysten sivuiksi, on mahdollista kerätä. Näiden aineistojen kerääminen edellyttää domain-osoitteiden selvittämistä.

Se, missä laajuudessa verkkoaineistoa haetaan ja tallennetaan, riippuu suurelta osin käytettävissä olevista resursseista ja teknisistä menetelmistä. Sen vuoksi tarkkojen säännösten säätäminen tältä osin on mahdotonta. Yleisratkaisuna ehdotetaan, että Helsingin yliopiston kirjastolle delegoidaan valta käytännössä päättää siitä, mitä aineistoa haetaan ja tallennetaan ja kuinka usein.

Pykälän 2 momentin mukaan Helsingin yliopiston kirjaston tulee tehdä vuosittain suunnitelma siitä, missä laajuudessa 1 momentissa tarkoitettua verkkoaineistoa haetaan ja tallennetaan. Suunnitelmassa tulee ottaa huomioon käytössä olevat tekniset ja taloudelliset resurssit samoin kuin esimerkiksi tutkimuksen tarpeet.

Edellä mainitut automaattiset hakuohjelmat eivät mahdollista aineiston sisällöllistä valintaa. Ohjelmat voidaan kuitenkin ohjelmoida hakemaan keskeisinä pidetyillä palvelimilla olevia aineistoja muita useammin. Nyt tiedossa olevien aineistomäärien ja haku- ja tallennuskustannusten mukaisesti arvioiden kaikki Suomen maatunnuksella olevat aineistot sekä suomalaisten yhteisöjen ja yritysten ulkomaisilla palvelimilla olevat aineistot voitaisiin hakea ja tallentaa noin kaksi kertaa vuodessa. Muun aineiston haku ja tallentaminen tapahtuisi tätä useammin riippuen aineiston ja sen tietosisällön merkittävydestä ja muista Helsingin yliopiston kirjaston suunnitelmasta ilmenevistä kriteereistä. Aineistosta riippuen haku ja tallentaminen voisi tapahtua kerran kuukaudessa, kerran viikossa tai jopa päivittäin. Esimerkiksi julkishallinnon tuottama verkkoaineisto voitaisiin hakea ja tallentaa muuttaman kerran vuodessa, tutkimuslaitosten ja yliopistojen tuottama aineisto tätä useammin. Lisäksi merkittäviin kansallisiin tai valtiollisiin tapahtumiin liittyvät ajankohtaisaineistot kuuluisivat muita perusteellisemmin arkistoitaviin aineistoihin. Suunnitelmassa voidaan ottaa huomioon myös odottamattomat maailmanpoliittiset tilanteet ja niistä johtuvat erityistarpeet.

Automaattisen aineistohaun ja tallentamisen ulkopuolelle on tarkoitus jättää avoimissa tietoverkoissa oleviin uutis- ja keskusteluryhmiin tai muihin vastaaviin palveluihin sisältyvät aineistot, joihin sisältyy usein esimerkiksi henkilöiden yksityisyyden piiriin kuuluvaa aineistoa.

Elokuvaa sisältävät verkkoaineistot säilytetään Helsingin yliopiston kirjastossa mutta niiden käyttö Suomen elokuva-arkiston tiloissa esitetään mahdollistettavaksi tekijänoikeuslain säännöksellä.

Verkkoaineiston hakemisen ja tallentamisen käytännön järjestelyistä ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksessa. Aineiston haun ja tallentamisen käytännön toimenpiteet on suoritettava siten, ettei aineistojen haku liiallisesti kuormita kyseisiä aineistopalvelimia.

7 §. Haun mahdollistaminen ja verkkoaineiston luovuttaminen

Pykälässä säädetään tilanteesta, jossa verkkoaineisto ei ole haettavissa automaattisin ohjelmallisin hakumenetelmin. Kyseessä voi olla ehdollisen pääsyn takana oleva aineisto tai aineisto, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi ei voida ohjelmallisesti hakea ja tallentaa. Koska ehdotettava laki koskee vain avoimissa tietoverkoissa yleisön saataviin saatettua verkkoaineistoa, haun mahdollistaminen tai aineiston luovuttaminen voi koskea vain tällaista aineistoa.

Pykälän 1 momentin verkkojulkaisijan tulee mahdollistaa verkkoaineiston haku ja tallentaminen, jollei aineistoa voida 6 §:n mukaisesti ohjelmallisesti hakea ja tallentaa. Verkkojulkaisija voi myös halutessaan luovuttaa aineiston kirjastolle. Siinä tapauksessa, ettei aineiston hakua ja tallentamista voida mahdollistaa, aineisto on luovutettava. Siitä, mitä aineiston haun mahdollistamisen käytännössä merkitsee, säädetään 15 §:n 1 momentissa. Aineiston luovuttaminen voi tapahtua käyttäen sähköisiä tiedonsiirtoyhteyksiä tai toimittamalla aineisto tallenteella. Helsingin yliopiston kirjasto antaa 22 §:n 3 momentin mu-

kaan tarkemmat määräykset verkkoaineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen muotoon sekä aineistojen siirtomenetelmistä.

Tällä hetkellä käytössä olevalla tekniikalla verkkoaineiston ohjelmallinen kerääminen ei ole mahdollista, jos aineistolta puuttuu staattinen URL-osoite, toisin sanoen sivut ovat dynaamisia, aineistolla on käyttörajoituksia kuten rekisteröityminen tai maksun suorittaminen, aineisto on tietokanta tai löydettävissä ainoastaan jonkin tietokannan kautta tai aineistoa ei ole linkitetty muihin avoimen tietoverkon sivuihin.

Nykyisin tietoverkoissa julkaistavan aineiston osalta haun ja tallentamisen mahdollistamisen sekä luovutuksen piiriin tulisivat lähinnä kaupallisten kustantajien verkkokirjat ja -lehdet, sanomalehtien arkistotietokannat sekä suurten organisaatioiden kuten yliopistojen ja korkeakoulujen ja julkishallinnon verkkojulkaisut, joita ei voida ohjelmallisesti kerätä. Myöhemmin tavoitteena on laajentaa tällaisen aineiston keruu myös pienten yhteisöjen verkkojulkaisujen ja omakustannejulkaisujen tallentamiseen. Erityisen pyynnön kohteena olevat aineistot ovat esimerkiksi tekstijulkaisuja tai sisältävät musiikkia, liikkuvaa kuvaa, muita kuvia tai karttoja.

Aineiston luovutusvelvollisuuden tai sen haun mahdollistamisvelvollisuuden ulkopuolelle ehdotetaan 2 momentissa säädettäväksi verkkoaineistot, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Säännöksen piiriin kuuluu aineisto, joka vastaa 4 §:n 4 momentin 2 kohdan painotuotteita ja tallenteita. Siten esimerkiksi tietokoneen käyttöjärjestelmät tai muut hyötyohjelmat jäisivät luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle. Helsingin yliopiston kirjasto antaa 22 §:n 3 momentin mukaan tarkemmat määräykset siitä, mitä on pidettävä säännöksessä tarkoitettuna verkkoaineistona. Lisäksi luovutus- ja mahdollistamisvelvollisuuden ulkopuolelle ehdotetaan jätettäväksi uutis- ja keskusteluryhmiin sisältyvä aineisto. Mainittu aineisto ei kuulu myöskään ohjelmallisen haun ja tallentamisen piiriin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin aineiston luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle jätettävistä aineistoista. Luovutusvelvollisuus ei koskisi verkkoaineistoja, joiden luovuttaminen on teknisesti mahdotonta tai muuten kohtuutonta aineiston huomattavan laajuuden vuoksi. Luovutusvelvollisuus ei koskisi myöskään verkkoaineistoa, jonka yleisön saataviin saattaminen saa alkunsa Suomen ulkopuolella. Viimeksi mainitussa tapauksessa aineisto sijaitsee Suomen ulkopuolella olevalla palvelimella. Molemmissa tapauksissa aineiston haku ja tallentaminen voitaisiin kuitenkin velvoittaa mahdollistamaan.

Ehdotettavan 4 momentin mukaan velvollisuus mahdollistaa verkkoaineiston haku ja tallentaminen tai luovuttaa aineisto tulee kyseeseen silloin, kun Helsingin yliopiston kirjasto ilmoittaa julkaisijalle, ettei se voi hakea ja tallentaa aineistoa ja esittää aineiston toimitamista koskevan pyynnön. Haun ja tallentamisen mahdollistamisen tulee tapahtua 30 päivän kuluessa edellä mainitusta ilmoituksesta. Kirjaston tulee puolestaan hakea ja tallentaa aineisto 14 päivän kuluessa siitä, kun verkkojulkaisija on mahdollistanut aineiston hakemisen ja tallentamisen, ellei kirjaston ja verkkojulkaisijan kesken toisin sovita.

Pyyntö voi koskea joko tiettyä yksilöityä aineistoa, jota ei voida hakea ja tallentaa, tai esimerkiksi kaikkea saman verkkojulkaisijan samalla tekniikalla julkaisemaa aineistoa. Helsingin yliopiston kirjasto voi harkintansa mukaan pyytää luovuttamaan aineistoa noudattaen 6 §:n 2 momentin säännöksessä tarkoitettua suunnitelmaa. Luovutusvelvollisia on kohdeltava tasapuolisesti, ellei siitä poikkeamiseen ole perusteltua syytä. Esimerkiksi muita merkittävämmiksi arvioituja verkkoaineistoja voidaan pyytää luovuttamaan suhteellisesti enemmän kuin vähämerkityksellisempiä aineistoja. Myös verkkojulkaisijan luotettavuus ja merkittävyys voi olla perusteltu syy poiketa tasapuolisuuden vaatimuksesta lain tarkoi-

tuksen täyttämiseksi ja erityisesti 6 §:n 1 momentissa ilmaistun aineiston hakua koskevan periaatteen käytännön toteuttamiseksi.

Pykälän 4 momentin mukaan 3 momentissa tarkoitettu aineiston toimittamispyyntö voi koskea myös verkkoaineistoa, jota ei ole vielä saatettu yleisön saataviin. Tällöin aineiston haun ja tallentamisen mahdollistamista koskeva 30 päivän ajanjakso lasketaan aineiston saattamisesta yleisön saataviin.

Valtioneuvoston asetuksen 6 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin menettelystä, jolla ilmoitus on tehtävä.

Ehdotettavan lain 14 §:ssä säädetään luovutettavaa aineistoa koskevista teknisistä vaatimuksista ja 15 §:ssä teknisin suojakeinoin suojatun aineiston luovuttamisesta.

4 luku. Televisio- ja radio-ohjelmat

Lukuun sisältyvät säännökset televisio- ja radio-ohjelmien tallentamisesta sekä televisio- ja radio-ohjelman alkuperäisaineiston tallettamisesta. Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly ehdotettavan kaltaisia säännöksiä.

8 §. Televisio- ja radio-ohjelman tallentaminen

Pykälän 1 momentin mukaan Suomen elokuva-arkisto tallentaa lähetettäviä televisio- ja radio-ohjelmia. Lisäksi säädetään, että tallennettaviin ohjelmiin tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti eri aikoina yleisön saataviin saatettavia televisio- ja radio-ohjelmia.

Säännöksen mukaan ohjelmat tallennetaan johtimitse tai johtimitta tapahtuvasta lähe-tyksestä. Ohjelma voidaan tallentaa, kun se on saatettu katkeamattomaan välitysketjuun yleisön vastaanotettavaksi. Ohjelmien teknisen tallentamisen voi elokuva-arkiston sijasta hoitaa myös jokin muu yhteisö tai yritys, esimerkiksi ohjelmien jakelua hoitava Digita Oy. Tällöin lain mukainen tallentaminen tapahtuu elokuva-arkiston aloitteesta ja vastuulla.

Se, missä laajuudessa televisio- ja radio-ohjelmia voidaan tallentaa, riippuu suurelta osin käytettävissä olevista resursseista ja teknisistä menetelmistä. Sen vuoksi tarkkojen säännösten säätäminen tältä osin on hyvin vaikeaa. Yleisratkaisuna ehdotetaan, että Suomen elokuva-arkistolle delegoidaan valta käytännössä päättää siitä, mitä ohjelmia tallennetaan ja kuinka usein.

Pykälän 2 momentin mukaan Suomen elokuva-arkiston tulee tehdä vuosittain suunnitelma siitä, missä laajuudessa 1 momentissa tarkoitettut televisio- ja radio-ohjelmat tallennetaan. Suunnitelmassa tulee ottaa huomioon paitsi käytössä olevat tekniset ja taloudelliset resurssit myös esimerkiksi tutkimuksen tarpeet.

Nyt tiedossa olevien ohjelmien lähetysmäärien ja tallennuskustannusten mukaisesti arvioiden olisi tavoitteena tallentaa kaikki lain piiriin kuuluvat valtakunnallisilla televisio- ja radiokanavilla lähetettävät ohjelmat. Myös ulkomaista tuotantoa olevien ohjelmien tallentaminen on perusteltua niihin sisältyvän kotimaisilla kielillä olevan tekstityksen vuoksi.

Lisäksi merkittäviin kansallisiin tai valtiollisiin tapahtumiin liittyvät ajankohtaisohjelmat voisivat kuulua muita perusteellisemmin tallennettaviin ohjelma-aineistoihin. Suunnitelmassa voitaisiin ottaa huomioon myös odottamattomat maailmanpoliittiset tilanteet ja niistä johtuvat erityistarpeet ohjelmien tallentamisessa.

Paikallisesti lähetettäviä ohjelmia tallennettaisiin vain otantana. Tarkoituksenmukainen otantayksikkö olisi todennäköisesti viikko. Käytössä olevista taloudellisista resursseista ja tallennuksessa käytettävästä resoluutiosta riippuu tallennusviikkojen vuosittainen määrä.

Ohjelmien tallentamisen käytännön järjestelyistä ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksessa.

Ehdotus ei sisällä säännöksiä ohjelmien luovutusvelvollisuudesta. Mikäli sellaisten ohjelmien, joita ei voida tallentaa lähetysvirrasta, määrä tulevaisuudessa lisääntyy merkittävästi, on harkittava mahdollisuutta säätää myös velvollisuudesta luovuttaa ohjelma. Luovutusvelvollisuus voisi tulla mahdollisesti kyseeseen esimerkiksi salattujen maksutelevisiolähetysten osalta.

9 §. Televisio- ja radio-ohjelman tallettaminen

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi nykyistä elokuvien arkistoinnista annetussa laissa säädettyä elokuvien tallettamisvelvollisuutta vastaava velvollisuus tallettaa Suomen elokuvaarkistoon tietynlaisten televisio- ja radio-ohjelmien alkuperäisaineistot tai niitä teknisesti vastaavat aineistot. Talletusvelvollisuus koskisi vain kotimaisen tuottajan valmistamia ohjelmia. Kotimaisen tuottajan ohjelma määritellään asetusluonnoksen 7 §:ssä.

Pykälässä säädettävä talletusvelvollisuus koskisi sellaista televisiossa ja radiossa lähettämistä varten tehtyä ohjelmaa, joka on näytelmäteos tai dokumentaarinen teos tai joka perustuu kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään käsikirjoitukseen. Tällaiselle ohjelmalle on ominaista, että se on käsikirjoitettu tai muuten ennalta suunniteltu ja että se muodostaa esteettisen tai sisällöllisen, kulttuurihistoriallisesti tai dokumentaarisesti merkittävän kokonaisuuden.

Säännöksen soveltamisalan piiriin kuuluisivat esimerkiksi televisioelokuvat, televisio-teatteriohjelmat, draamaan perustuvat sarjaohjelmat, sketsiohjelmat, televisio- ja radiodokumentit, ajankohtaisohjelmien reportaasiosuudet, opetusohjelmat sekä kuunnelmat ja muut radiota varten tehdyt ääniteokset. Sävellysteoksiin perustuvista ohjelmista säännöksen piiriin kuuluisivat musiikkielokuvien ja vastaavien lisäksi televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehdyt konserttitallennukset ja muut sävelteosten esitysten tallennukset sekä muut erityistä taustatutkimusta edellyttävään käsikirjoitukseen perustuvat musiikiohjelmat.

Talletusvelvollisuuden ulkopuolelle jäisivät esimerkiksi uutislähetykset, urheilukilpailut ja ottelut, visailuohjelmat, kilpailut ja arvonnat, mainokset, juonnot, formaatiohjelmat, keskusteluohjelmat, hartausohjelmat ja jumalanpalvelukset, valtiolliset ja muut seremoniat sekä vapaamuotoiset musiikki-, tanssi- tai muihin esityksiin perustuvat ohjelmat. Myös kaikki suorat televisio- ja radiolähetykset jäisivät talletusvelvollisuuden ulkopuolelle. Ohjelmista, jotka eivät kuulu 9 §:n talletusvelvollisuuden piiriin, tallennetaan 8 §:n mukaisesti vähintäänkin edustava otos.

Elokuva-arkiston sijasta aineiston voisi tallettaa myös muuhun elokuva-arkiston hyväksymään säilytystilaan, joka täyttää aineiston säilymisen vaatimat tekniset edellytykset. Jos pykälässä tarkoitettu aineisto sijoitetaan muuhun tilaan, on huolehdittava siitä, että aineisto on tutkijoiden käytettävissä myös elokuva-arkiston tiloissa. Tämä ehdotetaan hoidettavaksi erillisin sopimuksin, jota koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi 4 momenttiin.

Pykälän 1 momentin mukaan talletus olisi tehtävä 90 päivän kuluessa ohjelman ensimmäisestä lähettämisestä. Talletusvelvollinen olisi ohjelman alkuperäisaineiston omistaja. Toissijainen talletusvelvollinen olisi se, jolla on muuten oikeus määrätä aineiston tallet-

tamisesta. Esimerkiksi talletusvelvollisen konkurssissa konkurssipesä olisi talletusvelvollinen.

Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa säädettyä velvollisuutta ei ole, jos elokuva-arkisto on kirjallisesti ilmoittanut, ettei aineistoa tarvitse tallettaa. Tällöin ohjelman tuottaja vapautuu myös velvollisuudesta säilyttää talletuksen kohteena oleva aineisto omissa tiloissaan. Ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta tehtävää päätöstä on elokuva-arkistolla oikeus saada ohjelma katsottavakseen tai kuultavakseen.

Pykälän 3 momentin mukaan elokuva-arkiston suostumuksella muuhun säilytystilaan sijoitettu aineisto katsotaan talletetuksi 1 momentin mukaisesti. Muuhun säilytystilaan sijoitetun aineiston saattamisesta tutkijoiden käyttöön sovitaan erikseen. Samassa yhteydessä voidaan sopia myös siitä aiheutuvien kustannusten jakamisesta. Aineiston saattaminen tutkijoiden käyttöön voi tapahtua esimerkiksi valmistamalla käyttökopio.

Pykälän 4 momentin mukaan elokuva-arkisto voi sopia tuottajan kanssa myös muun televisio- tai radio-ohjelmaan liittyvän aineiston luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi. Säännöksessä tarkoitettua aineistoa voivat olla esimerkiksi ohjelman käsikirjoitus, valokuvat tai muu kuva-aineisto.

Pykälän 5 momentin mukaan ohjelman oikeuksien haltijoilla säilyy käyttöoikeus 1 momentin mukaisesti talletettuun aineistoon. Säännös on luonteeltaan selventävä ja korostaa sitä, ettei aineiston omistusoikeus siirry Suomen elokuva-arkistolle.

Asetusluonnoksen 10 §:n mukaan aineiston tallettamisesta ja käytöstä tulee tehdä kirjallinen sopimus. Mainittuun pykäläluonnokseen sisältyy myös muita aineiston tallettamiseen liittyviä säännöksiä.

Ehdotettava uusi 9 § koskee erityisesti Yleisradiota ja sen tuottamia televisio- ja radio-ohjelmia, jotka yhtiö jo nykyäänkin arkistoi pitkäaikaissäilytystä varten. On oletettavaa, että Yleisradion ohjelmien osalta aineiston pitkäaikaissäilytyspaikkana tulee olemaan yhtiön oma arkisto. Televisio- tai radioryitysten ulkopuolisten tuottajien osalta tallettaminen Suomen elokuva-arkistoon tulee olemaan pääsääntö, joskin tällaisia tuotantoja voitaneen jossain tapauksessa tallettaa myös Yleisradion arkistoon.

5 luku. Elokuvat

Lukuun sisältyvät säännökset sellaisten elokuvien arkistoinnista, joita ei ole tehty yksinomaan televisiota varten. Säännökset kattavat toisin sanoen yksinomaan elokuvateatterilevitykseen tehdyt elokuvat ja sekä elokuvateatteri- että televisiolevitykseen tehdyt elokuvat. Yksinomaan televisiossa esitettävät elokuvat tulevat tallennettaviksi tai talletettaviksi 4 luvun säännösten mukaisesti.

Lain 5 lukuun ehdotettavat säännökset yhdessä muiden lakiin ehdotettavien säännösten ja asetuseronnoksen säännösten kanssa korvaavat voimassa olevan elokuvien arkistoinnista annetun lain (576/1984) ja asetuksen (662/1984) säännökset.

10 §. Elokuvan tallettaminen

Ehdotettava 10 § vastaa elokuvien arkistoinnista annetun lain 4 §:ää, johon on lisätty elokuvien arkistoinnista annetun asetuksen 3 §:n 2 momentin säännös elokuva-arkiston oikeudesta saada elokuva katsottavakseen ennen arkistointia ja 5 §:n 2 momentin ensimmäi-

sen virkkeen säännös, jonka mukaan elokuva-arkiston suostumuksella muuhun säilytystilaan sijoitettu elokuva katsotaan talletetuksi 1 momentin mukaisesti. Pykälän sanamuotoa on myös nykyaikaistettu jättämällä erikseen mainitsematta elokuvan ääniaineisto.

Pykälä koskee velvollisuutta tallettaa sellaisen elokuvan alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto, jota ei ole tehty yksinomaan televisiota varten. Talletusvelvollisuus koskee ainoastaan kotimaisen tuottajan valmistamaa elokuvaa. Kotimaisen tuottajan elokuva määritellään asetusluonnoksen 8 §:ssä. Määritelmä vastaa voimassa olevaa elokuvien arkistoinnista annetun asetuksen 1 §:ää ja hallituksen esityksen liitteenä olevan asetusluonnoksen 7 §:n säännöstä, jossa määritellään kotimaisen tuottajan valmistama ohjelma.

Ehdotettavan pykälän mukainen talletusvelvollisuus on elokuvan alkuperäisaineiston tai sitä teknisesti vastaavan aineiston omistajalla. Säännöksessä tarkoitettua elokuvan alkuperäisaineistoa on sellainen aineisto, josta valmistetaan elokuvan esitys- ja muita käyttökopioita. Alkuperäisaineistoa vastaava aineisto voi olla esimerkiksi digitaalivideokopio. Omistajalla tarkoitetaan sitä, jolla on edellä mainittuun alkuperäisaineistoon omistusoikeus. Omistaja ei ole välttämättä sama luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, jolla on hallussaan elokuvan tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet.

Pykälän 1 momentin toisen virkkeen mukaan talletusvelvollisuus koskee vastaavasti myös sitä, joka muuten on oikeutettu määräämään alkuperäisaineiston tallettamisesta. Kyse on tilanteesta, jossa valta määrätä omaisuudesta on siirtynyt esimerkiksi konkurssipesälle.

Pykälän 1 momentin mukaan elokuvan alkuperäisaineisto tai sitä vastaava aineisto on talletettava viiden vuoden kuluessa elokuvan valmistumisesta. Nykyiseen elokuvien arkistoinnista annetun lain 4 §:ään verrattuna tallettamisen ajankohdan laskemissäännöstä ehdotetaan muutettavaksi elokuvan tarkastamisesta elokuvan valmistamiseen, joka nykyisin on toissijainen tallettamisajan laskemisen alkukohta. Muutos on perusteltu, koska kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (775/2000) mukaan elokuvien tarkastaminen ei ole pakollista.

Talletuspaikaksi määritellään 1 momentissa Suomen elokuva-arkisto tai muu elokuva-arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymä, elokuvan säilymisen vaatimat tekniset edellytykset täyttävä säilytystila. Luonnokseen valtioneuvoston asetukseksi sisältyvät nykyisen elokuvien arkistoinnista annetun asetuksen 5 ja 6 §:n mukaiset säännösehdotukset muuhun säilytystilaan tallettamisesta.

Pykälän 2 momentin mukaan talletusvelvollisuutta ei ole, jos elokuva-arkisto kieltäytyy kirjallisesti vastaanottamasta aineistoa. Momentin toiseksi virkkeeksi ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan elokuva-arkistolla on oikeus saada elokuva katsottavakseen ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta tehtävää päätöstä. Säännös vastaisi nykyisen elokuvien arkistoinnista annetun asetuksen 3 §:n 2 momentin säännöstä.

Pykälän 3 momentin mukaan elokuva-arkiston suostumuksella muuhun säilytystilaan sijoitettu elokuva katsotaan talletetuksi 1 momentin mukaisesti. Muuhun säilytystilaan sijoitetun elokuvan saattamisesta tutkijoiden käyttöön sovitaan erikseen.

Nykyisen elokuvien arkistoinnista annetun lain 4 §:n mukaisesti elokuvia ei ole sijoitettu muuhun säilytystilaan.

Pykälän 4 momentin mukaan elokuvan oikeuksien haltijalla säilyy käyttöoikeus talletettuun aineistoon. Elokuvan oikeuksien haltijalla on aina oikeus saada talletettu elokuva ja muu aineisto haltuunsa ja käyttöönsä talletuksesta tekemänsä sopimuksen mukaisesti.

Asetusluonnoksen 10 §:n mukaan aineiston tallettamisesta ja käytöstä tulee tehdä kirjallinen sopimus. Mainittuun pykäläluonnokseen sisältyy myös muita aineiston tallettamiseen liittyviä säännöksiä.

11 §. Esityskopion ja tiedotusaineiston luovuttaminen

Pykälä koskee yksinomaan tai myös elokuvateatteri- tai tallennelevitykseen valmistetun kotimaisen elokuvan aineiston luovuttamista pysyvästi säilytettäväksi.

Pykälän 1 momentti sisältää säännökset velvollisuudesta luovuttaa esityskopio muusta kuin yksinomaan televisiota varten tehdystä kotimaisesta elokuvasta ja kappaleet elokuvan mainos- ja muusta tiedotusaineistosta. Luovutusvelvollisia ovat elokuvan tuottaja ja sellainen oikeuksien haltija, jolla on oikeus määrätä elokuvan esityskopioiden valmistamisesta. Aineisto on luovutettava kolmen vuoden kuluessa elokuvan valmistumisesta. Esityskopion luovutusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos elokuvasta on olemassa vain yksi esityskopio. Säännös vastaa elokuvien arkistoinnista annetun lain 5 §:ää.

Ehdotettava 1 momentti mahdollistaa myös yhtä useamman esityskopion luovuttamisen elokuva-arkistolle. Esimerkiksi laadultaan tai tallennusalustaltaan toisistaan poikkeavat esityskopiot, kuten perinteinen filmikopio ja digitaalinen kopio, voidaan luovuttaa elokuva-arkistolle.

Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan elokuva-arkisto voi sopia tuottajan kanssa myös muun elokuvaan liittyvän aineiston luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi. Sopimus voidaan tehdä esimerkiksi käsikirjoituksen tai tuotannon yhteydessä kertyneen valokuva- ja muun aineiston taikka erityisen ääniaineiston tai äänitteen luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi.

12 §. Sopimukseen perustuva tallettaminen

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi mahdollisuudesta sopia myös ulkomaisen elokuvan tallettamisesta ja elokuvaan liittyvän aineiston luovuttamisesta pysyvästi säilytettäväksi. Pykälässä tarkoitettu tallettaminen ylittää laissa säädetyt velvollisuudet ja perustuu vapaaehtoisuuteen.

Pykälä sisältää nykyistä elokuvien arkistoinnista annetun lain 9 §:ää vastaavan säännöksen, jonka mukaan erillinen sopimus voidaan tehdä ulkomaisen tuottajan valmistaman, Suomessa julkisesti esitetyn elokuvan tallettamisesta sekä elokuvan mainos- ja muun tiedotusaineiston luovuttamisesta pysyvästi säilytettäväksi. Sopimus tehdään Suomen elokuva-arkiston ja elokuvan oikeuksien haltijan välillä. Muut lain 5 lukuun ehdotettavat säännökset eivät koske ulkomaisen tuottajan valmistamaa elokuvaa.

Tallettamissopimuksessa voidaan sopia talletetun ja pysyvästi säilytettäväksi luovutetun aineiston käytöstä. Asetusluonnoksen 10 §:n mukaan aineiston tallettamisesta ja käytöstä tulee tehdä kirjallinen sopimus. Mainittuun pykäläluonnokseen sisältyy myös muita aineiston tallettamiseen liittyviä säännöksiä.

6 luku. Aineistoja koskevat yhteiset säännökset

13 §. Luovuttamisen ja tallettamisen korvauksettomuus

Pykälässä säädetään, että lain nojalla tapahtuva aineiston luovuttaminen ja tallettaminen tapahtuu korvauksetta. Korvauksettomuus koskee sekä luovuttajaa ja tallettajaa että luovutuksen ja talletuksen vastaanottajaa. Tämä vastaa nykyisen vapaakappalelain 1 §:ssä säädettyä maksuttomuutta. Elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin nimenomaista säännöstä tallettamisen maksuttomuudesta tai korvauksettomuudesta ei sisälly.

14 §. Luovutettavaa aineistoa koskevat tekniset vaatimukset

Pykälässä säädetään lain 2 ja 3 luvun nojalla luovutettavien aineistojen teknisistä vaatimuksista.

Pykälän 1 momentti sisältää aineistojen laatua koskevat vaatimukset. Säännöksen mukaan luovutettavien aineistojen on oltava täydellisiä ja teknisesti virheettömiä.

Täydellisyydellä tarkoitetaan sitä, että luovutettavan aineiston tulee sisältää kaikki se aineisto, joka kyseiseen painotuotteeseen tai tallenteeseen sisältyy. Virheettömyydellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, ettei elektronisessa julkaisussa tai verkkoaineistossa saa olla virusta tai muuta haitallista, alkuperäiseen julkaisuun kuulumatonta tietokoneohjelmaa. Jos aineisto sisältää viruksen tai muun haitallisen tietokoneohjelman, aineiston luovuttaja voidaan tuomita luovutusvelvollisuuden rikkomisesta 25 §:n 1 momentin nojalla sakkoon, jos teko on ollut tahallinen tai tapahtunut törkeästä huolimattomuudesta.

Säännöksen mukaan aineisto tulee myös luovuttaa siinä asussa, jossa se on julkaistu tai muutoin saatettu yleisön saataviin. Aineiston tulee olla myös kopioitavissa. Tarvittaessa aineistoihin tulee tehdä luovutuskelpoisuuden edellyttämät muutokset. Toisaalta, aineistoa saa muuttaa vain siinä tapauksessa, että sen saattaminen luovutuskelpoiseen muotoon edellyttää muuttamista. Säännös koskee ennen kaikkea lain 2 luvun mukaisesti luovutettavia painotuotteita ja tallenteita mutta myös 3 luvun mukaisesti luovutettavia verkkoaineistoja.

Asetusluonnoksen 2 §:n mukaan aineisto tulee luovuttaa erilaisissa julkaisumuodoissaan tai yleisön saataviin saattamismuodoissaan. Luovutusvelvollisuus koskisi esimerkiksi painotuotetta ja sen rinnakkaisia julkaisumuotoja CD-ROM-levyllä tai tietoverkossa. Luovutusvelvollisuuden ulottaminen näihin kaikkiin muotoihin on tarpeen, koska rinnakkaiset julkaisumuodot yleensä poikkeavat toisistaan sekä sisällöltään että käyttötavoiltaan. Sisällöltään ja käyttötavaltaan rinnakkaisista versioista, esimerkiksi verkkojulkaisusta HTML- ja PDF-muodossa, riittäisi tarvittaessa vain toisen luovuttaminen. Käyttöoikeuksiltaan erilaisista versioista tulee luovuttaa versio, jonka käyttöoikeudet ovat laajimmat. Esimerkiksi CD-ROM-levystä tulee luovuttaa verkkokäytön mahdollistava versio yhden käyttäjän version sijasta.

Ehdotettavan 14 §:n 2 momentissa säädetään luovutusvelvolliselle velvollisuus huolehtia tallenteen tai verkkoaineiston muuntamisesta luovutuskelpoiseen ja kopioitavissa olevaan muotoon. Kopioitavissa olevassa muodossa aineisto on yleensä silloin, kun siitä on poistettu mahdolliset kopioinninestot tai -rajoitukset.

Käytännössä osa aineiston sisältämästä informaatiosta katoaa aineistoa muunnettaessa. Pykälän 2 momentin mukaan muunnetun aineiston tiedollisen, kuvallisen tai äänellisen sisällön tulee vastata mahdollisimman tarkasti alkuperäisen aineiston sisältöä. Tämä vaatimus täyttyy, kun aineisto on muunnettu noudattaen huolellisesti edellä mainittuja Helsingin yliopiston kirjaston ohjeita. Ehdotettavaan 22 §:n 3 momenttiin sisältyy säännös, jonka mukaan Helsingin yliopiston kirjasto antaa tarkemmat määräykset aineiston luovutuskelpoisuuden teknisistä vaatimuksista ja tallenteiden ja verkkoaineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen muotoon sekä aineistojen siirtomenetelmistä.

Vaatimus aineiston muuntamisesta kopioitavissa olevaan muotoon on lain tarkoituksen kannalta ensisijainen vaatimus, joka luovutusvelvollisen tulisi täyttää. Velvollisuutta muuntaa aineisto luovutuskelpoiseen ja kopioitavissa olevaan muotoon ei 14 §:n 3 momentin mukaan kuitenkaan ole, jos luovutusvelvollisella ei ole käytettävissään muuntamiseen tarvittavaa tietokoneohjelmaa tai laitteistoa. Aineiston muuntamiseen tarvittavaa välineistöä ei luovutusvelvollisen tarvitse siten erikseen hankkia. Myöskään erityisen ulkopuolisen palvelun käyttämiseen säännös ei luovutusvelvollista velvoita.

Muuntamisvelvollisuutta ei olisi myöskään silloin, jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta muuntaa aineistoa. Esimerkiksi julkaisijasta tai tuottajasta riippumattomat tallenteen valmistajat tai ulkomailla valmistettujen tallenteiden maahantuoja eivät yleensä ole sellaisessa oikeudellisessa asemassa, että he saisivat muuntaa tai muuttaa tallennetta tai muuta aineistoa ilman julkaisijan tai tuottajan lupaa.

15 §. Teknisin suojakeinoin suojattu aineisto

Pykälä sisältää säännökset teknisin suojakeinoin verkkoaineiston hakemisen ja tallentamisen mahdollistamisesta, suojatun aineiston luovuttamisesta sekä suojauksen kiertämisestä tietyssä tilanteessa.

Pykälän 1 momentin mukaan verkkoaineiston haun ja tallentamisen mahdollistaminen tapahtuu luovuttamalla Helsingin yliopiston kirjastolle käyttäjätunnus, salasana, tietokoneohjelma tai muu vastaava väline, jonka avulla aineisto on käytettävissä ja kopioitavissa, tai muuten mahdollistamalla aineiston käyttö ja kopiointi.

Pykälän 2 momentin säännöksen mukaan aineisto on luovutettava siten, että sen käytön estävä tekninen suojakeino on poistettu tai että luovutuksen yhteydessä luovutetaan käyttäjätunnus, salasana, tietokoneohjelma tai muu vastaava väline, jonka avulla aineisto on käytettävissä. Säännös koskee sekä tallenteita että verkkoaineistoa. Lain tarkoituksen (säilyttäminen ja saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön) toteuttamisen kannalta olisi tärkeää, että aineisto luovutettaisiin ensisijaisesti siten, että tekniset suojakeinot on jo valmiiksi poistettu luovutettavasta aineistosta. Ehdotettavaan 22 §:n 3 momenttiin sisältyy säännös, jonka mukaan Helsingin yliopiston kirjasto antaa tarkemmat määräykset aineiston luovutuskelpoisuuden teknisistä vaatimuksista ja tallenteiden ja verkkoaineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen muotoon sekä aineistojen siirtomenetelmistä.

Velvollisuutta luovuttaa aineisto siten, että sen käytön estävä tekninen suojakeino on poistettu tai että suojatun aineiston käytön mahdollistava väline luovutetaan samalla, ei kuitenkaan ole, jos luovutusvelvollisella ei ole käytettävissään teknisen suojakeinon poistamiseen tarvittavaa välinettä tai jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta poistaa teknistä suojakeinoa tai luovuttaa sen poistamiseen tarvittavaa välinettä.

Ehdotettavan 14 §:n 4 momentin tavoin luovutusvelvollisen ei tarvitsisi hankkia erikseen teknisen suojakeinon poistamiseen tarvittavaa välineistöä eikä turvautua myöskään

erityisen ulkopuolisen palvelun käyttämiseen. Vastaavasti myös suojausten poistamisen tai sen poistamisen mahdollistavan välineen luovutuksen edellyttämän oikeuden puuttumisen vapauttaa luovutusvelvollisen 15 §:n 2 momentin velvollisuudesta.

Pykälän 3 momentiksi ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan Helsingin yliopiston kirjasto saisi kiertää aineiston käytön estävän teknisen suojakeinon, jollei aineisto ole käytettävissä pykälän 1 ja 2 momentin mukaisilla toimenpiteillä. Teknisen suojausten kiertäminen on äärimmäinen toimenpide, johon tulee turvautua vasta silloin, kun aineiston käyttö ei ole muuten mahdollista. Tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksia koskevan direktiivin 9 artiklan mukaan direktiivin säännökset mukaan lukien direktiivin 6 artiklan säännökset teknisten suojakeinojen oikeudellisesta suojasta eivät vaikuta säännöksiin, jotka koskevat erityisesti "aineistojen tallentamis- ja luovuttamisvaatimuksia" (legal deposit requirements).

Pykälän 4 momentin mukaan Suomen elokuva-arkisto saisi 3 momenttia vastaavalla tavalla kiertää elokuvan tallennetta suojaavan teknisen suojakeinon.

16 §. Aineistoa koskevien tietojen, ohjeiden ja välineiden luovuttaminen

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi luovutusvelvolliselle velvollisuus luovuttaa myös keinot tallenteen tai verkkoaineiston kopioimiseksi säilyttämistä varten. Luovutusvelvollisuus koskisi tietoja ja ohjeita sekä koodeja, tietokoneohjelmia ja vastaavia välineitä, joiden avulla tallenne tai verkkoaineisto on kopioitavissa tallennusvälineeltä toiselle tai muunnettavissa pitkäaikaissäilytykseen sopivaan muotoon. Sen sijaan kaupallisilla markkinoilla yleisölle tarjottavia tietokoneohjelmia, joiden avulla tallenne tai verkkoaineisto olisi kopioitavissa tai muunnettavissa, luovutusvelvollisuus ei koskisi. Momentissa säädettävä luovutusvelvollisuus täydentää 14 §:n säännöksiä velvollisuudesta muuntaa aineisto luovutuskelpoiseen ja kopioitavissa olevaan muotoon sekä 15 §:n säännöksiä velvollisuudesta mahdollistaa teknisin suojakeinoin suojatun aineiston käyttö.

Pykälän 2 momentin mukaan luovutettavan aineiston yhteydessä tulisi luovuttaa myös aineistoon sisältyvät tai erillisenä asiakirjana tai tiedostona olemassa olevat sellaiset aineiston kuvailutiedot, jotka on tarkoitettu yleisön saataviin. Aineistoon sisältyvillä kuvailutiedoilla tarkoitetaan kuvailutietoja, jotka sisältyvät aineistoon siinä muodossa kuin se on julkaistu tai muutoin saatettu yleisön saataviin. Kuvailutiedot voivat olla paitsi erillisenä asiakirjana myös sähköisenä tiedostona. Säännös ei velvoita lisäämään aineistoon tai tuotamaan sen yhteyteen uusia ja ylimääräisiä kuvailutietoja.

Kuvailutiedoilla tarkoitetaan aineistoon sisältyvää sisällönkuvailua, bibliografista tietoa, tuotetietoa tai teknistä tietoa taikka muuta vastaavaa tietoa (metatieto, metadata). Sisällönkuvailuun sisältyvät esimerkiksi asiasanat ja aiheen kuvailu. Bibliografinen tieto voi olla esimerkiksi tietoa nimekkeestä, tekijästä ja julkaisijasta. Tekninen tieto voi sisältää tiedon esimerkiksi aineiston tiedostoformaattista. Kuvailutiedot voivat tietyissä tapauksissa sisältyä varsinaiseen digitaaliseen julkaisuun. Esimerkiksi digitaalisen ohjelma-aineiston lähetydata voi sisältää metadataa, joka koostuu esimerkiksi ohjelman nimestä, lähetyksajasta ja genrestä.

Helsingin yliopiston kirjasto voi antaa 22 §:n 3 momentin nojalla tarkempia määräyksiä myös luovutuskelpoisista kuvailutiedoista ja siten pyrkiä ohjaamaan luovutusvelvollisia käyttämään standardoituja kuvailu- ja muita vastaavia tietoja.

Pykälän 3 momentti sisältää säännöksen salassa pidettävästä aineistosta. Luovutusvelvollisen on ilmoitettava luovutuksen yhteydessä, että tietojen antamista luovutetusta ai-

neistosta on lain säännöksellä tai muuten rajoitettu, jos luovutusvelvollinen tietää tästä seikasta. Säännös vastaa nykyistä vapaakappalelain 10 §:n 3 momentin säännöstä.

Asetusluonnoksen 3 §:n mukaan salassa pidettäviä tietoja sisältäviä vapaakappaleita olisi säilytettävä Helsingin yliopiston kirjastossa, kunnes salassapitoaika on lakannut. Säännös vastaa vapaakappaleasetuksen 3 §:n säännöstä.

Pykälän 4 momentiksi ehdotettavan säännöksen mukaan 1 ja 2 momentin mukaista luovutusvelvollisuutta ei ole, jos luovuttaminen olisi ilmeisen kohtuutonta. Säännöksessä tarkoitettu tilanne on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun kopioiminen ja muuntaminen edellyttäisi sellaisia tietoja, ohjeita, koodeja taikka välineitä, joita tallenteen tai verkkoaineiston julkaisijalla ei itsellään ole. Vastaavasti kohtuutonta olisi esimerkiksi sellaisten aineiston kuvailutietojen tai tekijänoikeuden hallinnointitietojen luovuttaminen, jotka sisältäisivät myös liikesalaisuuksina pidettäviä tietoja tai muita yritystietoja.

Luovutusvelvollisuutta ei olisi myöskään silloin, jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta luovuttaa välineitä ja tietoja. Säännös vastaa 14 §:n 4 momentissa ja 15 §:n 2 momentissa olevia säännöksiä.

17 §. Aineiston sijoittaminen

Pykälän 1 momentin mukaan 4 §:n 1 momentin mukaisesti Helsingin yliopiston kirjastolle kuutena kappaleena luovutetut painotuotteet ehdotetaan sijoitettavaksi siten, että Helsingin, Joensuun, Jyväskylän, Oulun ja Turun yliopiston kirjasto sekä Åbo Akademin kirjasto saavat kukin yhden kappaleen. Ehdotuksen mukaan Eduskunnan kirjaston sijasta vapaakappaleet saisi Joensuun yliopiston kirjasto. Muilta osin aineiston sijoittelu vastaa nykyisen vapaakappalelain 9 §:n 1 momentin säännöstä.

Pykälän 2 momentin mukaan pienpainatteet sijoitettaisiin Helsingin yliopiston kirjastoon ja Turun yliopiston kirjastoon.

Pykälän 3 momentin mukaan sanomalehdet, tallenteet lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita, 4 §:n 2 momentissa tarkoitettut yhtenä kokonaisuutena julkaistavat aineistot ja verkkoaineistot säilytettäisiin Helsingin yliopiston kirjastossa. Nykyisen vapaakappalelain mukaan sanomalehdistä luovutetaan lisäksi toinen kappale Turun yliopiston tai Åbo Akademin kirjastolle ja tallenteista toinen kappale Jyväskylän yliopiston kirjastolle.

Pykälän 4 momentiksi ehdotettavat säännökset ovat luonteeltaan selventäviä. Momentin mukaan muut lain mukaan luovutettavat tai talletettavat aineistot sijoitetaan Suomen elokuva-arkistoon. Tällaisia aineistoja ovat 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettut elokuvan sisältävät tallenteet, 8 §:ssä tarkoitettut lähetyksestä tallennetut televisio- ja radio-ohjelmat sekä 9, 10 ja 11 §:n mukaisesti talletettava tai luovutettava aineisto. Lain 9 ja 10 §:ssä tarkoitettu aineisto voidaan säilyttää myös muussa säilytystilassa mainittujen pykälien mukaisesti. Tarkemmat säännökset aineiston säilyttämisestä muussa säilytystilassa ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksessa.

18 §. Aineiston käyttö

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi lain mukaisesti luovutettavan, talletettavan ja kerättävän aineiston käyttämisestä.

Pykälän 1 momentti koskee tekijänoikeuslain mukaan suojattua aineistoa. Tällaisen aineiston kappaleiden valmistamisesta ja aineiston saattamisesta yleisön saataviin on voi-

massa, mitä tekijänoikeuslaissa säädetään. Tekijänoikeuslain uudistamista koskevaan hallituksen esitykseen (HE /2003 vp) on sisällytetty ehdotukset säännöksiksi tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttämisestä vapaakappalekirjastoissa ja Suomen elokuva-arkistossa. Ehdotettu 1 momentin säännös vastaa asiallisesti nykyisen vapaakappalelain 10 §:n 1 momentin säännöstä.

Pykälän 2 momentissa asetetaan ehdotetussa laissa tarkoitetuille laitoksille velvollisuus huolehtia siitä, ettei tämän lain nojalla luovutettua, talletettua, kerättyä ja tallennettua aineistoa käytetä lain vastaisesti. Vastuu tämän säännöksen noudattamisesta samoin kuin muiden vapaakappalelain säännösten noudattamisesta pohjautuu julkishallinnon toimien lainmukaisuutta koskevaan perustuslain 2 §:n 3 momentin yleiseen hallinnon lainmukaisuutta koskevaan säännökseen, jonka mukaan kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Pykälän 3 momentti sisältää viittaussäännöksen, jossa viitataan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain eli julkisuuslain 5 §:ssä tarkoitettuun viranomaisen asiakirjaan. Siltä osin kuin tämän lain 4 §:n mukaisesti luovutettava aineisto on julkisuuslain 5 §:ssä tarkoitettu viranomaisen asiakirja, sovelletaan mitä mainitun lain 1, 2, 6 ja 7 luvussa säädetään. Julkisuuslain 1 lukuun sisältyvät yleiset säännökset muun muassa viranomaisista ja viranomaisten asiakirjoista. Lain 2 lukuun sisältyvät säännökset asiakirjan julkiseksi tulemisesta, 6 lukuun säännökset salassapitovelvoitteista sekä 7 lukuun säännökset asiakirjojen salassapidosta poikkeamisesta ja salassapidon lakkaamisesta. Ehdotettua 3 momentin säännöstä vastaava säännös sisältyy nykyisen vapaakappalelain 10 §:n 2 momenttiin.

19 §. Aineiston säilyttäminen ja poistaminen kokoelmista

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi laissa tarkoitettun aineiston informaation säilyttämisen ja säilyttämisen kannalta keskeiset säännökset.

Pykälän 1 momentissa asetetaan kirjastoille ja muille laissa tarkoitetuille laitoksille velvollisuus säilyttää lain säännösten mukaisesti luovutettava, talletettava, kerättävä ja tallennettava aineisto tiedolliselta, kuvalliselta tai äänelliseltä sisällöltään alkuperäistä vastaavassa muodossa. Velvollisuus koskee ennen kaikkea tilanteita, joissa aineiston säilyttäminen edellyttää kopiointia ja muuntamista toiseen muotoon.

Pykälän 2 momentin mukaan kokoelmista voitaisiin poistaa huonokuntoinen tai vanhentunut aineisto, josta on valmistettu uusi kappale säilytystä ja käyttöä varten. Myös muutoin käyttökelvoton tai tiedollisen, kuvallisen tai äänellisen sisältönsä menettänyt aineisto voitaisiin poistaa kokoelmista. Säännös on tarpeellinen, jotta kirjasto tai muu laitos voisi asianmukaisesti huolehtia kokoelman säilyttämis- ja arkistimisvelvollisuudestaan.

20 §. Laissa säädettyjen velvollisuuksien vähentäminen

Pykälä sisältää valtuutuksen yleisten poikkeusten säätämiseen ja valtuutukset myöntää vapautuksia tai poikkeuksia tietyissä yksittäistapauksissa.

Pykälän 1 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää lain mukaisen velvollisuuksien rajoittamisesta ja tarkemmin niistä periaatteista, joita noudatetaan

arkistoitavan aineiston valinnassa. Asetusluonnokseen ei ole otettu tällaisia säännösehdoituksia.

Pykälän 2 momentin mukaan Helsingin yliopiston kirjasto voi lisäksi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää luovutettavien vapaakappaleiden lukumäärän osalta helpotuksia, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana. Helpotuksen myöntämismahdollisuus koskee painotuotteiden ja tallenteiden luovuttamista 4 §:n 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, jotka koskevat aineiston normaalia luovutusta, yhtenä kokonaisuutena julkaistavia aineistoja sekä ulkomailla valmistettuja painotuotteita ja tallenteita. Helpotuksen myöntämismahdollisuus ei koske kuitenkaan elokuvan sisältäviä tallenteita.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan elokuvien ja elokuvan sisältävien tallenteiden osalta säännöstä, jonka mukaan Suomen elokuva-arkisto voisi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää vapautuksen elokuvan sisältävän tallenteen luovutuksesta 4 §:n 1 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana.

Pykälän 2 ja 3 momentissa tarkoitettu ilmeinen kohtuuttomuus voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun painotuotteita tai tallenteita on valmistettu vain erittäin pieni määrä. Myös painotuotteen tai tallenteen suuret valmistuskustannukset voisivat johtaa tilanteeseen, jossa luovuttaminen olisi kohtuutonta. Jos esimerkiksi vapaakappaleina luovutettavien kappaleiden valmistaminen lisäisi painotyön tai tallenteen valmistamisen kokonaiskustannuksia merkittävästi, luovuttaminen olisi kohtuutonta. Edellä mainitun lisäksi ulkomailla valmistettujen painotuotteiden ja tallenteiden osalta luovuttaminen voisi olla kohtuutonta esimerkiksi tilanteessa, jossa jo Suomeen yleisölle levitettäväksi tuotu painotuote- tai tallenne-erä tuhoutuu eikä tuotetta sen vuoksi myöhemminkään tuoda Suomeen yleisölle levitettäväksi.

Helpotus tai vapautus voidaan myöntää vain painotuote- tai tallennekohtaisesti, kuitenkin siten, että samalla hakemuksella voidaan hakea luovutusvelvollisuuden helpotusta tai vapautusta useamman painotuotteen tai tallenteen osalta.

Sekä 2 että 3 momentissa tarkoitettu helpotus painotuotteiden ja vapautus tallenteiden luovutusvelvollisuudesta voidaan myöntää vain luovutusvelvollisen hakemuksesta. Luovutusvelvollisen tulisi yhteistyössä painotuotteen julkaisijan tai tallenteella olevan aineiston tuottajan tai muun oikeudenhaltijan kanssa arvioida, olisiko luovutusvelvollisuuden helpotuksen tai vapautuksen hakeminen aiheellista.

Pykälän 4 momentin mukaan Suomen elokuva-arkisto voi luovutusvelvollisen hakemuksesta erityisestä syystä myöntää poikkeuksia 11 §:ssä tarkoitettusta elokuvan esityskopion ja tiedotusaineiston luovutusvelvollisuudesta. Ehdotettavan 11 §:n mukaan esityskopion luovutusvelvollisuutta ei olisi lainkaan, jos elokuvasta on olemassa vain yksi esityskelpoinen kopio. Myös puheena olevassa 20 §:n 4 momentin säännöksessä tarkoitettu erityinen syy voi olla esimerkiksi esityskopioiden tai tiedotusaineiston vähäinen määrä.

Nykyisen vapaakappaleasetuksen 4 §:n säännökset vastaavat osin 20 §:ään ehdotettavia säännöksiä.

7 luku. Erinäiset säännökset

21 §. Konkurssipesän luovutus- ja talletusvelvollisuus

Pykälään ehdotettavan säännöksen mukaan konkurssiin asetetun luovutus- tai talletusvelvollisen sijasta konkurssipesä olisi velvollinen täyttämään konkurssivelalliselle kuuluvan velvollisuuden. Konkurssipesän luovutus- tai talletusvelvollisuus koskisi ennen konkurssia valmistettuja aineistoja. Aineisto olisi luovutettava tai talletettava viimeistään 30 päivän kuluessa konkurssiin asettamisesta.

Säännös vastaa vapaakappaleiden luovutuksen osalta vapaakappalelain 8 §:n säännöstä. Elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin vastaavaa säännöstä ei nykyään sisälly. Tosin viimeksi mainitun lain 4 §:n 1 momentin säännöksen sanamuodon, jonka mukaan 4 §:n tallettamisvelvollisuus koskee myös sitä, joka muuten on oikeutettu määräämään alkupe- räisaineiston ja siihen liittyvän ääniaineiston tallettamisesta, voitaisiin tulkita kattavan myös konkurssitilanteen.

22 §. Valvonta ja määräysten antaminen

Pykälän 1–3 momentissa säädetään luovutus- ja talletusvelvollisuuden valvonnasta. Luovutus- ja talletusvelvollisuuden valvonta kuuluu sille laitokselle, johon aineisto lain säännösten mukaan luovutetaan tai talletetaan.

Pykälän 1 momentin mukaan Helsingin yliopiston kirjasto valvoo painotuotteiden ja tallenteiden sekä verkkojulkaisujen luovuttamista 4 ja 7 §:n mukaisesti elokuvan sisältämiä tallenteita lukuun ottamatta. Säännös vastaa painotuotteiden ja tallenteiden osalta nykyisen vapaakappalelain 12 §:n säännöstä.

Vapaakappalelähetyksen valvonta tapahtuu käytännössä kirjapainorekisterin avulla. Vastaanotetut lähetykset kirjataan luovutusvelvollisten perustiedot sisältävään rekisteriin, jonka perusteella neljännesvuosittain karhutaan puuttuvia luovutuksia. Myös yksittäisiä julkaisuja ja puuttuvia lehtien kappaleita pyydetään erikseen. Tiedot puuttuvista kappaleista saadaan Fennica-tietokantaan kirjattujen ennakkotietojen ja lehtien saapumisvalvontatietojen avulla.

Musiikkiäänitteitä koskevat tiedot sisältyvät Viola-tietokantaan ja puheäänitteitä koskevat tiedot Fennica-tietokantaan.

Valvonnan apuna käytetään lisäksi Virallista lehteä, josta saadaan tiedot konkursseista. Kaupparekisteritietojen perusteella uusille graafisen alan yrityksille lähetetään tiedote vapaakappalelaista.

Pykälän 2 momentin mukaan Suomen elokuva-arkisto valvoo elokuvan sisältämien tallenteiden osalta 4 §:ssä tarkoitettua luovutusta sekä 9, 10 ja 11 §:ssä tarkoitettua tallettamista tai luovuttamista. Luovutettavien tallennekappaleiden osalta tieto saadaan nykyään Valtion elokuvatarkastamosta. Lain mukaisesti tallettavista elokuvista tieto saadaan suu- relta osin Suomen elokuvasäätiöstä. Elokuvia koskeva tieto tallennetaan elokuva-arkiston Tenho-tietokantaan.

Televisio- ja radio-ohjelmien osalta valvonta tulisi perustumaan lähetystietoihin. Lisäksi Suomen elokuva-arkisto pitäisi yhteyttä televisio- ja radio-ohjelmien talletusvelvollisiin ja tarvittaessa antaisi tietoja siitä, mitkä televisiossa tai radiossa lähetetyt ohjelmat tulee lain mukaisesti tallettaa elokuva-arkistoon.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan annettavaksi Helsingin yliopiston kirjastolle määräyksenantovaltaa tietyissä asioissa. Ehdotettavan säännöksen mukaan Helsingin yliopiston kirjasto antaisi tarkemmat määräykset siitä, mitä on pidettävä 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna pienpainatteena sekä 4 §:n 4 momentin 2 kohdassa ja 7 §:n 2 momentissa tarkoitettuna aineistona, jonka tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Käytännössä kirjaston julkaisisi pienpainatteista ja muusta edellä mainitusta aineistosta luettelon, joka julkaistaisiin kirjaston Internet-kotisivuilla ja luovutusvelvollisille jaettavissa painetuissa esitteissä.

Kirjasto antaisi lisäksi tarkemmat määräykset aineiston luovutuskelpoisuuden teknisistä vaatimuksista sekä tallenteiden ja verkkoaineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen muotoon sekä luovutettavien aineistojen siirtomenetelmistä. Nykyisen vapaakappalelain mukaan luovutettavaan aineistoon ei sisälly sellaista aineistoa, jonka luovutuksen osalta tällaisia määräyksiä olisi tarvittu.

23 §. Velvollisuuden laiminlyöminen

Pykälässä säädetään lain mukaisen luovutusvelvollisuuden toteuttamisesta luovutusvelvollisuutta valvovan laitoksen esittämän vaatimuksen perusteella sekä mahdollisuudesta käyttää uhkasakkoa luovutus- tai talletusvelvollisuuden tehostamiseksi.

Pykälän 1 momentissa säädetään painotuotteiden ja tallenteiden luovuttamisesta elokuvan sisältäviä tallenteita lukuun ottamatta. Lisäksi momentti koskee verkkoaineiston haun ja tallentamisen mahdollistamista sekä verkkoaineiston luovuttamista. Jollei aineistoa ole lain säännösten mukaisesti luovutettu tai sen hakua ja tallennusta mahdollistettu, luovutusvelvollisen on täytettävä velvollisuutensa Helsingin yliopiston kirjaston niin vaatiessa. Luovutusvelvollisuus koskee paitsi aineiston luovuttamista ylipäätään myös aineiston luovuttamista sillä tavalla ja sellaisessa muodossa kuin 14, 15 ja 16 §:ssä säädetään.

Pykälän 2 momentti koskee elokuvan, elokuvan sisältävän tallenteen tai muun elokuvaan liittyvän aineiston sekä televisio- ja radio-ohjelmien luovuttamista tai tallettamista. Lain mukainen talletus- tai luovutusvelvollisuus on täytettävä Suomen elokuva-arkiston vaatimuksesta. Kuten pykälän 1 momentin tapauksessa, luovutusvelvollisuus koskee paitsi elokuvan ja televisio- ja radio-ohjelman tallettamista tai elokuvan sisältävän tallenteen luovuttamista ylipäätään myös elokuvan sisältävän tallenteen luovuttamista sillä tavalla ja sellaisessa muodossa kuin 14, 15 ja 16 §:ssä säädetään.

Pykälän 3 momentin mukaan lääninhallitus voi valvontavelvollisen organisaation hakemuksesta velvoittaa täyttämään velvollisuuden sakon uhalla.

Pykälän 4 momentin mukaan uhkasakon asettamisessa ja maksettavaksi määräämisessä noudatetaan uhkasakkolakia (113/1990). Uhkasakon asettamista koskevaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.

Uhkasakkoa koskevalta osalta pykälään ehdotettavat säännökset vastaavat vapaakappalelain 11 §:n 2 momentin ja elokuvien arkistoinnista annetun lain 11 §:n 2 momentin säännöstä.

24 §. Muutoksenhaku

Pykälässä säädetään mahdollisuudesta hakea muutosta 23 §:n mukaiseen luovutusvelvollisuuden noudattamista koskevaan vaatimukseen. Lisäksi muutosta voidaan hakea Helsingin

yliopiston kirjaston 20 §:n 2 momentin nojalla tekemään päätökseen, joka koskee helpon myöntämistä luovutusvelvollisuuteen, sekä Suomen elokuva-arkiston 20 §:n 3 ja 4 momentin nojalla tekemään päätökseen, joka koskee vapauttamista elokuvan sisältävän tallenteen luovutusvelvollisuudesta tai poikkeusta esityskopion ja tiedotusaineiston luovutusvelvollisuudesta. Päätökseen tyytymätön luovutusvelvollinen voi hakea muutosta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

25 §. Rangaistussäännökset

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi nykyisessä vapaakappalelaissa ja elokuvien arkistoinnista annetussa laissa olevia rangaistussäännöksiä vastaavat säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan luovutusvelvollisuuden rikkomisesta on tuomittava sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo 4 tai 7 §:n mukaista luovutusvelvollisuutta. Vastaavasti voidaan tuomita sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta luovuttaa mainitun aineiston vastoin 14, 15 tai 16 §:n säännöksiä. Painotuotteiden ja ääni- ja kuvatallenteiden osalta säännös vastaa nykyisen vapaakappalelain 11 §:n vapaakappalerikkomusta koskevaa säännöstä.

Pykälän 2 momentin mukaan televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan talletusvelvollisuuden rikkomisesta on puolestaan tuomittava sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo 9, 10 tai 11 §:n mukaista televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan talletus- tai luovutusvelvollisuutta. Televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan talletus- tai luovutusvelvollisuuden rikkomista sanktioivaa säännöstä ei sisälly nykyiseen lakiin elokuvien arkistoinnista.

Lisäksi pykälän 3 momentin mukaan televisio- tai radio-ohjelman tuhoamiskiellon rikkomisesta on tuomittava sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta tuhoaa ohjelman vastoin 28 §:n 3 momentin säännöksiä.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tilanteesta, jossa 1–3 momentissa tarkoitettua rikkomusta olisi pidettävä ilmeisen vähäisenä. Aineiston luovuttamista tai tallettamista valvova laitos voisi jättää tekemättä viralliselle syyttäjälle ilmoituksen 1–3 momentissa tarkoitettua rikkomuksesta, jos rikkomusta kokonaisuutena olisi pidettävä ilmeisen vähäisenä eikä yleisen edun olisi katsottava vaativan syytteen nostamista. Säännös mahdollistaisi esimerkiksi sen, ettei yksittäisistä vähäisistä rikkomuksista tarvitsisi tehdä tutkintapyyntöä, jos velvollisuuden laiminlyönti on korjattu kehotuksesta.

Pykälän 5 momentin mukaan uhkasakolla tehostetun kiellon rikkomisesta voidaan jättää tuomitsematta rangaistukseen 25 §:n mukaisesti. Siten uhkasakon tuomitsemisen maksettavaksi voidaan katsoa olevan riittävä rangaistus lain säännösten noudattamatta jättämisestä.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Lain 26 §:n 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi lain täytäntöönpanoa koskeva yleinen asetuksenantovaltuus. Tarkempia säännöksiä lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momentin mukaan opetusministeriö antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä luovutettujen, tallennettujen ja talletettujen aineistojen käyttämisestä laissa tarkoitetuissa laitoksissa. Määräykset voivat koskea esimerkiksi aineiston antamista tutkijoiden käytettäväksi tai nähtäväksi.

3 Voimaantulo

Lain 8 luvun 27 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi lain voimaantulosta.

Pykälän 1 momentin mukaisesti ehdotetaan, että laki tulisi voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2005.

Pykälän 2 momentin mukaan lailla kumottaisiin 12 päivänä kesäkuuta 1980 annettu vapaakappalelaki (420/1980) ja 27 päivänä heinäkuuta 1984 annettu laki elokuvien arkistoinnista (576/1984) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Pykälän 3 momentin mukaan lakia sovellettaisiin lain voimaantulon jälkeen valmistettuihin painotuotteisiin, tallenteisiin, elokuvaan, yleisön saataviin saatettuihin verkkoaineistoihin sekä lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin.

Pykälän 4 momentin mukaan aineiston säilyttämistä koskevia säännöksiä sovelletaan lisäksi ennen lain voimaantuloa luovutettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, haettuihin ja tallennettuihin verkkoaineistoihin sekä 28 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin. Tällä säännöksellä Helsingin yliopiston kirjaston toimesta jo haetut ja tallennetut verkkoaineistot sekä luovutetut painotuotteet ja tallenteet tulisivat lain soveltamisalaan.

Lakia ehdotetaan sovellettavaksi myös ennen lain voimaantuloa lähetettyihin ja tallenteella oleviin televisio-ohjelmiin. Näitä ohjelmia olisi lain 28 §:n 3 momentin mukaan tarjottava elokuva-arkistolle säilytettäväksi, jos ne muuten aiottaisiin tuhota.

Pykälän 5 momenttiin ehdotetaan valtuussäännöstä, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Varsinaiset lain siirtymäsäännökset ehdotetaan säädettäväksi lain 28 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan sellainen kirjasto, johon 17 §:n 2 momentin mukaisesti ei sijoiteta 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja pienpainatteita, voisi hävittää sellaisia vapaakappalekokoelmissaan olevia painotuotteita, jotka uuden lain mukaan olisivat pienpainatteita.

Pykälän 2 momentin mukaan kirjasto voisi lisäksi hävittää nykyisen vapaakappalelain nojalla saamiaan 4 §:n 4 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja painotuotteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi televisio- ja radiotoiminnan harjoittajan sekä muiden ohjelmien tuottajien velvollisuudesta tarjota ennen lain voimaantuloa lähetettyjen televisio- tai radio-ohjelmien alkuperäisaineistoja tai niitä teknisesti vastaavia

aineistoja Suomen elokuva-arkistolle säilytettäväksi. Aineistot voidaan säännöksen mukaan tuhota vain siinä tapauksessa, että elokuva-arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt ottamasta niitä vastaan.

4 Säättämisyjärjestys

Perusoikeudet. Vapaakappalejärjestelmän ja ehdotettavan lain peruslähtökohta on, että lain soveltamisalaan kuuluva aineisto tulee luovuttaa korvauksetta valtiolle. Eräiden aineistolajien kohdalla vaihtoehtoina ovat joko aineiston luovutus tai se, että tekijänoikeuslain mukaista yksinoikeutta rajoitetaan mahdollistamalla aineiston tallentaminen tai muu kappaleen valmistaminen aineistosta ilman oikeudenhaltijan lupaa.

Molemmilla edellä mainituissa tapauksissa rajoitetaan omistusoikeutta. Vaikka aineiston luovutusvelvollisuutta koskevan pääsäännön mukaan painotuotteen tai tallenteen valmistajan on luovutettava aineisto, velvollisuuden taloudellinen vaikutus kohdistuu viime kädessä siihen, jonka toimeksiannosta ja lukuun valmistaminen tapahtuu. Aineistoa tallennettaessa tai aineistosta kappaletta valmistettaessa oikeudenhaltijalle aiheutuva taloudellinen rasite ilmenee saamatta jäävissä tekijänoikeuskorvauksissa. Vastaavasti kustantajalta, julkaisijalta tai tuottajalta jää saamatta tuotteen myyntihinta.

Ehdotettavan lain mukaan luovutettavan aineiston käyttö rajoittuu vain ehdotetussa laissa ja tekijänoikeuslaissa määriteltyihin kirjastoihin ja muihin laitoksiin. Luovutettava aineistoa ei käytetä esimerkiksi korvaamaan yleisölle lainattavaksi hankittavaa aineistoa eikä aineistosta sallita digitaalisten kopioiden tekemistä asiakkaan käyttöön.

Tekijänoikeuslain mukaan suojatun aineiston käyttämisestä ehdotetaan säädettäväksi tekijänoikeuslaissa. Vapaakappalelaissa tarkoitetuille laitoksille ehdotetaan lisäksi säädettäväksi velvollisuus huolehtia siitä, ettei vapaakappalelain nojalla luovutettua, talletettua, kerättyä ja tallennettua aineistoa käytetä lain vastaisesti. Lakiehdotus ei siten ole ongelmallinen tekijänoikeuksien suojan kannalta.

Ehdotettava vapaakappalelaki kattaa hyvinkin erilaisia aineistoja. Niiden luovuttamisesta aiheutuva taloudellinen rasite on erilainen eri tapauksissa. Esimerkiksi kohtuullisen suurien painoksien kustantavien ammattimaisten kustantajien kohdalla luovutusvelvollisuudesta syntyvien kustannusten voidaan arvioida jäävän kokonaisuutena tarkastellen melko merkityksettömiksi. Sen sijaan niin sanotut omakustanteet ja muut pieninä painoksina julkaistavat painotuotteet ja tallenteet voivat aiheuttaa luovutusvelvolliselle tuntuvampia rasitteita.

Kun aineistoja tallennetaan tai niistä muuten valmistetaan kappaleita arkistoitavaksi, tekijänoikeuksien haltijoilta jää saamatta tekijänoikeuskorvauksia. Saamatta jäävien teki-

jänoikeuskorvausten määrä riippuu lähinnä siitä, millä hinnalla aineisto normaalisti voitaisiin hankkia kirjastokäytön edellyttämin oikeuksin. Sama koskee myös tallenteilla levitettäviä elokuvia, joiden kirjastolainaus edellyttää oikeudenhaltijoiden lupaa. Korvausten suuruudessa eri aineistojen välillä voi olla suuria eroja.

Laissa ehdotetun luovutusvelvollisuuden täyttämistä aiheutuu myös välillistä hyötyä, jolla voi olla myös taloudellista merkitystä. Lain 4 §:n mukaisesti luovutettava kirjallinen aineisto luetteloidaan kansallisbibliografiatietokanta Fennicaan. Äänitteitä koskevat tiedot luetteloidaan Viola-tietokantaan. Tietokantoihin tallennettu tieto on hyvinkin nopeasti sekä kirjastojen että kirjakauppojen ja tallenteita myyvien liikkeiden käytettävissä. Tällä tavoin painotuotteiden ja tallenteiden luovuttaminen palvelee myös tuotteiden markkinointia.

Kaiken kaikkiaan painotuotteiden ja tallenteiden luovutusvelvollisuuden taloudellisen merkityksen voidaan arvioida enimmilläänkin jäävän yksittäistapauksessa vähäiseksi.

Verkkoaineistojen luovutusvelvollisuus tulee lain mukaan kyseeseen vain silloin, jos verkkojulkaisija ei voi tai halua mahdollistaa aineiston hakua ja tallentamista. Luovutusvelvollisuus voi tulla kyseeseen tosin vain poikkeustapauksessa tai koskea vain tietynlaista aineistoa. Luovutettava samoin kuin haun ja tallentamisen mahdollistamista edellyttävä verkkoaineisto on sellaista, jonka hakemiseen, tallentamiseen ja käyttämiseen tarvitaan avain, pääsykoodi tai muu aineiston saannin mahdollistava menetelmä. Lähes poikkeuksetta tällainen teknisesti suojattu aineisto on myös taloudellisesti arvokasta.

Verkkoaineiston luovutuksesta aiheutuvat kustannukset tulevat suoraan verkkojulkaisijan kannettaviksi. Luovutusvelvollisten taloudellinen rasitus on pyritty pitämään mahdollisimman vähäisinä siten, että luovutusvelvollisuus koskee vain aineiston luovuttamista sellaisessa muodossa, että aineisto on käytettävissä ja kopioitavissa edelleen. Aineiston muuntamisvelvollisuutta käytettävissä tai kopioitavissa olevaan muotoon ei ole, jos luovutusvelvollisella ei ole käytettävissään muuntamiseen tarvittavaa tietokoneohjelmaa tai laitteistoa. Luovutusvelvollisen ei tarvitse myöskään hankkia muuntamispalvelua ulkopuoliselta. Muuntamisvelvollisuutta ei ole myöskään tallenteen valmistajalla tai ulkomailla valmistetun tallenteen maahantuojalla.

Luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluvat myös tiedot ja ohjeet sekä koodit, tietokoneohjelmat ja vastaavat välineet, joiden avulla tallenne tai verkkoaineisto on kopioitavissa tallennusvälineeltä toiselle tai muunnettavissa pitkäaikaissäilytykseen sopivaan muotoon. Luovutuksen piiriin eivät kuitenkaan kuuluisi kaupallisilla markkinoilla yleisölle tarjottavat tietokoneohjelmat. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi, ettei luovutusvelvollisuutta olisi, jos luovuttaminen olisi ilmeisen kohtuutonta. Luovutusvelvollisen ei esimerkiksi tarvitse hankkia edellä mainittuja ohjelmia ja välineitä erikseen, jollei hänellä ole niitä hallussaan. Muuntamisvelvollisuutta ei ole myöskään tallenteen valmistajalla tai ulkomailla valmistetun tallenteen maahantuojalla.

Luovutettavaan aineistoon rinnastetaan myös aineistoon sisältyvät tai erillisenä asiakirjana tai tiedostona olemassa olevat aineiston kuvailutiedot. Mainittujen kuvailutietojen luovutuksen voidaan arvioida olevan vain vähäinen taloudellinen rasite.

Laissa ehdotetaan säädettäväksi myös velvollisuus luovuttaa Suomen elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi esityskelpoinen kopio ja kopio elokuvan mainos- ja muusta tiedotusaineistosta, kun kyse on muusta kuin televisiota varten tehdystä kotimaisesta elokuvasta. Mainos- ja tiedotusaineiston luovuttamisen voidaan arvioida olevan hyvin vähäinen taloudellinen rasite. Sen sijaan elokuvan esityskelpoisen kopion luovutus voi jossain tilanteessa olla hyvinkin suuri kustannuserä elokuvan tuottajalle. Taloudellista rasitusta on pyritty ehdotuksessa vähentämään ehdottamalla säädettäväksi, ettei luovutusvelvollisuutta olisi, jos elokuvasta on vain yksi esityskelpoinen kopio.

Laissa ehdotetaan säädettäväksi velvollisuudesta tallettaa kotimaisten tuottajien valmistamien muiden kuin yksinomaan televisiota varten tehtyjen elokuvien alkuperäis- ja ääniaineisto Suomen elokuva-arkistoon. Säännökset vastaavat nykyisin voimassa olevan elokuvien arkistoinnista annetun lain säännöksiä. Tallettaminen tapahtuu korvauksetta siten, ettei aineiston tallettamisesta eikä säilyttämisestä makseta korvausta.

Uusina säännöksinä lakiin ehdotetaan säännöksiä tietynlaisten televisio- ja radio-ohjelmien alkuperäisaineistojen tallettamisvelvollisuudesta. Tallettaminen voi tapahtua joko Suomen elokuva-arkistoon tai muuhun säilytystilaan.

Sekä elokuva-aineiston että televisio- ja radio-ohjelmien talletusvelvollisuudella pyritään varmistamaan kotimaisten elokuvien sekä televisio- ja radio-ohjelmien alkuperäisaineiston säilyminen turvallisessa säilytyspaikassa. Elokuva-aineiston tallettaminen on tehtävä viiden vuoden kuluessa elokuvan valmistumisesta, televisio- ja radioaineistojen tallettaminen 90 päivän kuluessa ohjelman ensimmäisestä lähettämisestä. Tallettaminen ei millään tavalla estä tuottajaa hyödyntämistä ohjelmaa kaupallisesti.

Tallettamisesta elokuvan tai ohjelman tuottajalle aiheutuvan taloudellisen rasitteen voidaan katsoa jäävän vähäiseksi. Tallettaminen pysyvästi säilytettäväksi merkitsee tuottajan kannalta myös selvää taloudellista hyötyä, koska näin varmistetaan elokuvan ja televisio- ja radio-ohjelman alkuperäisaineiston säilyminen turvallisessa säilytyspaikassa.

Omaisuuksien suojan kannalta vapaakappalelain voidaan katsoa merkitsevän lähinnä omaisuuden vähäiseen käyttörajoitukseen rinnastuvaa luovutusvelvollisuutta. Luovutusvelvollisuuden säätämällä pyritään saavuttamaan tärkeitä yhteiskunnallisia päämääriä, joista yhtenä tärkeimmistä on kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyttäminen. Vapaakappaleina luovutettava, kerättävä ja tallennettava aineisto palvelee sekä tutkimusta että yksittäisen ihmisen tiedonhakua ja muodostaa merkittävän lähdeaineiston. Siten laissa säädettävä aineistojen luovutusvelvollisuus mukaan lukien laitosten tallentamis- ja arkistointivelvollisuus edesauttaa myös perustuslain 16 §:n 2 momentissa taattujen sivistyksellisten oikeuksien toteutumista, joiden mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Helsingin yliopiston kirjaston ja Suomen elokuva-arkiston toimivalta. Laissa säädettävän luovutus- ja talletusvelvollisuuden sekä aineistojen haku- ja tallentamisvelvollisuuden tarkka määrittely lain tasolla on eräiltä osin erittäin vaikeaa. Erityisesti aineiston haku ja tallentaminen riippuu suuresti käytössä olevista taloudellisista ja teknisistä resursseista. Sen vuoksi laissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että aineiston säilyttävä laitos määrittelee haettavan ja tallennettavan verkkoaineiston ja tallennettavat televisio- ja radio-ohjelmat.

Verkkoaineiston haun ja tallentamisen osalta Helsingin yliopiston kirjasto tekee vuosittain suunnitelman siitä, missä laajuudessa verkkoaineistoja haetaan ja tallennetaan. Nämä suunnitelmat vaikuttavat myös siihen aineistoon, jonka haku voidaan pyytää mahdollistamaan tai joka voidaan pyytää luovuttamaan. Helsingin yliopiston kirjasto tekee käytännön ratkaisunsa aineiston keräämisen suhteen lain soveltamisalan ja käytössä olevien resurssien puitteissa. Koska julkisia hallintotehtäviä hoitavan yliopiston kirjaston on hallinnon yleisten periaatteiden mukaisesti noudatettava tasapuolisuutta päätöksissään, kirjastolla olevan harkintavallan voidaan katsoa olevan senlaatuista, etteivät verkkojulkaisijat joudu perusteettomasti eri asemaan toisiinsa nähden.

Vastaavanlainen arvio voidaan esittää Suomen elokuva-arkiston osalta sen tallentaessa televisio- ja radio-ohjelmia. Näiden ohjelmien luovutusvelvollisuudesta ei lakiin ole otettu säännöstä.

Lain 20 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että vapaakappaleina luovutettavien aineistojen määrästä voidaan hakemuksesta myöntää helpotuksia, jos luovutusvelvollisuutta on pidet-

tävä ilmeisen kohtuuttomana. Lisäksi Suomen elokuva-arkisto voi erityisestä syystä myöntää poikkeuksia elokuvan esityskopioiden luovutusvelvollisuudesta. Päätöksiin voidaan hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Muutoksenhakumahdollisuuden voidaan katsoa takaavan luovutus- ja talletusvelvollisten tasapuolisen kohtelun.

Lain mukaan luovutettavaan aineistoon sisältyy kaksi aineistolajia, joiden määrittely laissa tai asetuksessa ei ole tarkoituksenmukaista. Molemmissa tapauksissa määrittelyjen mukaisten aineistojen luovutusvelvollisuus vähenee tai poistuu kokonaan. Pienpainatteena pidettävästä painotuotteesta tulee luovuttaa kaksi kappaletta. Painotuotteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen, luovutusvelvollisuus ei koske lainkaan.

Helsingin yliopiston kirjasto antaa lain mukaan tarkemmat määräykset siitä, mitä on pidettävä pienpainatteena ja mitä sellaisena aineistona, jonka informaatioisisältö on erityisen vähäinen. Kirjaston intressissä on, että luovutettavan aineiston määrä vähenee tällaisten aineistojen osalta. Toisaalta määräykset takaavat sen, että vapaakappaleina luovutetaan lain tarkoituksen toteuttamisen kannalta keskeisimmät ja tärkeimmät aineistot. Kirjaston tekemät ratkaisut koskevat kaikkia luovutusvelvollisia tasapuolisesti.

Kirjasto antaa lisäksi tarkemmat määräykset aineiston luovutuskelpoisuuden teknisistä vaatimuksista, tallenteiden ja verkkoaineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen muotoon sekä aineistojen siirtomenetelmistä. Koska aineiston tallentamisessa käytettävät tekniset menetelmät kehittyvät jatkuvasti, on tarkoituksenmukaista, ettei niitä koskevia tarkempia säännöksiä säädetä laissa vaan että aineiston arkistoinnista vastaava laitos antaa kyseiset luovutusta koskevat tekniset määräykset.

Luovutus- ja talletusvelvollisuutta valvovat laitokset voivat velvoittaa täyttämään lain mukaisen luovutus- tai talletusvelvollisuuden. Valvontavelvollisen organisaation hakemuksesta lääninhallitus voi lisäksi asettaa uhkasakon. Valvontavelvollisen organisaation päätöksestä on laissa säädetty valitusmahdollisuus. Tämän voidaan katsoa takaavan luovutus- ja talletusvelvollisten tasapuolisen kohtelun.

Esitykseen ei sisälly säännöksiä, jotka vaatisivat Suomen perustuslain 73 §:n mukaista säätämisyjärjestystä.

Edellä olevan perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Vapaakappalelaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on Suomessa yleisön saataviin saatettujen kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyttäminen tuleville sukupolville ja niiden saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.

Laissa säädetään myös elokuvien ja niihin liittyvän aineiston arkistoisesta elokuvan muodossa tallennetun kulttuuriomaisuuden säilyttämiseksi sekä elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistämiseksi.

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan siten kuin jäljempänä tarkemmin säädetään:

- 1) Suomessa valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin;
- 2) ulkomailla valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle pääasiassa Suomessa tai jotka on Suomessa yleisölle levittämistä varten erikseen muunnettu;
- 3) avoimissa tietoverkoissa yleisön saataviin saatettuun verkkoaineistoon, jonka yleisön saataviin saattaminen saa alkunsa Suomessa tai joka on tarkoitettu yleisön saataviin pääasiassa Suomessa;
- 4) televisio- ja radio-ohjelmiin, jotka sisältyvät televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) 7 §:n 1 momentin mukaisen ohjelmistoluvan saaneen tai 2 momentin mukaisen ilmoituksen tehneen televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan taikka Yleisradio Oy:n alkuperäisiin televisio- tai radiolähetyksiin; sekä
- 5) kotimaisen tuottajan valmistamiin elokuviin ja niiden mainos- ja muuhun tiedotusaineistoon sekä ulkomaisen tuottajan valmistamiin elokuviin, joita levitetään tallenteina yleisölle Suomessa.

Tämä laki ei koske sellaista elokuvaa, johon sovelletaan arkistolakia (831/1994). Tätä lakia ei sovelleta myöskään elokuvaan, jota ei ole tehty julkisesti esitettäväksi, lukuun ottamatta 4 §:n mukaisesti tallenteena luovutettavia elokuvia.

3 § Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *painotuotteella* aineistoa, jossa kirjoituksesta, merkeistä tai kuvallisesta esityksestä on jotakin teknistä menetelmää käyttämällä valmistettu useita kappaleita paperille tai vastaavalle alustalle;
- 2) *pienpainatteella* mainoksia, esitteitä, hinnastoja sekä muita niihin verrattavia painotuotteita;
- 3) *sanomalehdellä* vähintään kerran viikossa ilmestyvää painotuetta, joka sisältää pääasiassa uutisia sekä selostavia ja kommentoivia kirjoituksia ajankohtaisista asioista yhteiskuntaelämän eri aloilta;
- 4) *tallenteella* aineistoa, jossa ääni, kuva tai merkit on jotakin teknistä menetelmää käyttämällä tallennettu alustalle, joka on tarkoitettu käytettäväksi teknisen laitteen avulla;
- 5) *verkkoaineistolla* avoimissa tietoverkoissa yleisön saataviin saatettua aineistoa;
- 6) *televisio- ja radio-ohjelmilla* ohjelmia, joista muodostuu televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa (744/1998) tarkoitettu televisio- tai ääniradio-ohjelmisto, ja tällaisiin ohjelmiin mahdollisesti liittyviä vapaasti yleisön vastaanotettavaksi tarkoitettuja oheis- ja lisäpalveluja;
- 7) *elokuvalla* teosta, joka voidaan teknisin keinoin esittää liikkuvina kuvina;
- 8) *julkaisemisella* aineiston kappaleiden saattamista kauppaan tai niiden levittämistä muutoin yleisölle;
- 9) *yleisön saataviin saattamisella* aineiston julkaisemista tai yleisölle välittämistä johtimitse tai johtimitta;
- 10) *valmistajalla* sitä, joka valmistaa edellä 1–4 kohdissa tarkoitettut aineiston kappaleet;
- 11) *julkaisijalla* sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla aineiston kappaleita saatetaan kauppaan tai muuten levitetään yleisölle;
- 12) *verkkojulkaisijalla* sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla verkkoaineisto saatetaan yleisön saataviin.

2 luku

Painotuotteet ja tallenteet

4 § Luovutusvelvollisuus

Suomessa valmistetuista painotuotteista ja tallenteista on luovutettava kappaleet seuraavasti:

- 1) muusta painotuotteesta kuin pienpainatteesta ja sanomalehdestä kuusi kappaletta;
- 2) pienpainatteesta kaksi kappaletta;
- 3) sanomalehdestä yksi kappale; sekä
- 4) tallenteesta yksi kappale.

Jos 1 momentissa tarkoitettuja painotuotteita tai tallenteita julkaistaan yhtenä kokonaisuutena, luovutetaan tällaisesta kokonaisuudesta lisäksi yksi kappale.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettut painotuotteet ja tallenteet luovutetaan Helsingin yliopiston kirjastolle lukuun ottamatta 1 momentissa tarkoitettuja elokuvan sisältäviä tallenteita, jotka luovutetaan Suomen elokuva-arkistolle.

Luovutusvelvollisuus ei koske:

- 1) painotuotteita ja tallenteita, joita ei ole tarkoitettu julkaistaviksi;
- 2) painotuotteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen;
- 3) painotuotteiden ja tallenteiden muuttamattomia lisäpainoksia;
- 4) vain ulkomailla julkaistavia painotuotteita ja tallenteita;
- 5) pistekirjoituksella valmistettuja tuotteita; eikä
- 6) taidegraafisia alkuperäisvedoksia.

Mitä 1–4 momentissa säädetään, sovelletaan vastaavasti myös ulkomailla valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle pääasiassa Suomessa tai jotka on Suomessa levittämistä varten erikseen muunnettu.

Tässä pykälässä tarkoitettu luovutus tapahtuu siten, että kunkin vuosineljänneksen aikana valmistetut painotuotteet ja tallenteet luovutetaan 30 päivän kuluessa tämän ajanjakson päättymisestä. Ulkomailla valmistetut painotuotteet ja tallenteet luovutetaan 30 päivän kuluessa siitä kun ne on tuotu maahan.

5 §

Luovutusvelvolliset

Kappaleet 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden valmistaja.

Kappaleet 4 §:n 2 momentissa tarkoitetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden julkaisija.

Kappaleet 4 §:n 5 momentissa tarkoitetuista ulkomailla valmistetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden julkaisija tai, jos julkaisijalla ei ole toimipaikkaa Suomessa, niiden maahantuojaja.

3 luku

Verkkoaineisto

6 §

Verkkoaineiston haku ja tallentaminen

Helsingin yliopiston kirjaston tehtävänä on ohjelmallisesti hakea ja tallentaa avoimissa tietoverkoissa vapaasti yleisön saatavilla olevaa 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua verkkoaineistoa. Haettavaan ja tallennettavaan verkkoaineistoon tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti avoimissa tietoverkoissa eri aikoina yleisön saatavilla olevaa aineistoa.

Helsingin yliopiston kirjasto tekee vuosittain suunnitelman siitä, missä laajuudessa 1 momentissa tarkoitettut verkkoaineistot haetaan ja tallennetaan.

7 §

Haun mahdollistaminen ja verkkoaineiston luovuttaminen

Verkkojulkaisijan tulee mahdollistaa avoimissa tietoverkoissa vapaasti yleisön saatavilla olevan verkkoaineiston haku ja tallentaminen, jos aineistoa ei voida 6 §:n mukaisesti ohjelmallisesti hakea ja tallentaa. Verkkojulkaisija voi halutessaan myös luovuttaa aineiston kirjastolle. Jos aineiston hakua ja tallentamista ei voida mahdollistaa, aineisto on luovutettava.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu aineiston haun mahdollistaminen ja luovuttaminen ei koske verkkoaineistoja, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen, eikä avoimissa tietoverkoissa oleviin uutis- ja keskusteluryhmiin tai muihin vastaaviin palveluihin sisältyvää aineistoa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu aineiston luovuttaminen ei koske verkkoaineistoja, joiden luovuttaminen on teknisesti mahdotonta tai muuten kohtuutonta aineiston huomattavan laajuuden vuoksi tai joiden yleisön saataviin saattaminen saa alkunsa Suomen ulkopuolella.

Verkkojulkaisijan tulee mahdollistaa aineiston haku ja tallentaminen tai luovuttaa 1 momentissa tarkoitettu aineisto 30 päivän kuluessa siitä, kun Helsingin yliopiston kirjasto on ilmoittanut julkaisijalle, ettei se voi hakea ja tallentaa aineistoa, ja esittänyt pyynnön toimittaa aineisto. Kirjaston tulee hakea ja tallentaa aineisto 14 päivän kuluessa siitä, kun verkkojulkaisija on mahdollistanut aineiston hakemisen ja tallentamisen, ellei kirjaston ja verkkojulkaisijan kesken toisin sovita.

Edellä 3 momentissa tarkoitettu aineiston toimittamispyyntö voi koskea myös verkkoaineistoa, jota ei ole vielä saatettu yleisön saataviin. Tällöin aineiston haun ja tallentamisen mahdollistamista koskeva 30 päivän ajanjakso lasketaan aineiston saattamisesta yleisön saataviin.

4 luku

Televisio- ja radio-ohjelmat

8 §

Televisio- ja radio-ohjelmien tallentaminen

Suomen elokuva-arkiston tehtävänä on tallentaa 2 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuja televisio- ja radio-ohjelmia. Tallennettaviin televisio- ja radio-ohjelmiin tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti eri aikoina yleisön saataviin saatettavia televisio- ja radio-ohjelmia. Ohjelmat tallennetaan johtimitta tai johtimitse tapahtuvasta lähetyksestä.

Suomen elokuva-arkisto tekee vuosittain suunnitelman siitä, missä laajuudessa 1 momentissa tarkoitettut televisio- ja radio-ohjelmat tallennetaan.

9 §

Televisio- ja radio-ohjelman tallettaminen

Kotimaisen tuottajan valmistaman televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehdyn ohjelman, joka on näytelmäteos tai dokumentaarinen teos tai joka perustuu kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään käsikirjoitukseen, alkuperäisaineiston omistajan on 90 päivän kuluessa ohjelman ensimmäisestä lähettämisestä talletettava alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto Suomen elokuva-arkistoon tai muuhun elokuva-arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään säilytystilaan, joka täyttää aineiston säilymisen vaatimat tekniset edellytykset. Mitä tässä momentissa säädetään omistajasta, koskee vastaavasti sitä, jolla muuten on oikeus määrätä aineiston tallettamisesta.

Edellä 1 momentissa säädettyä velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos elokuva-arkisto on kirjallisesti ilmoittanut, ettei aineistoa tarvitse tallettaa. Elokuvarkistolla on oikeus saada ohjelma katsottavakseen tai kuultavakseen ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta tehtävää päätöstä.

Elokuvarkiston suostumuksella muuhun säilytystilaan sijoitettu aineisto katsotaan talletetuksi 1 momentin mukaisesti. Muuhun säilytystilaan sijoitetun aineiston saattamisesta tutkijoiden käyttöön sovitaan erikseen.

Elokuvarkisto voi sopia tuottajan kanssa myös muun ohjelmaan liittyvän aineiston luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi.

Ohjelman oikeuksien haltijoilla säilyy käyttöoikeus 1 momentin mukaisesti talletettuun aineistoon.

5 luku

Elokuvat

10 §

Elokuvan tallettaminen

Kotimaisen tuottajan valmistaman, muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn elokuvan alkuperäisaineiston omistajan on viiden vuoden kuluessa elokuvan valmistamisesta talletettava alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto Suomen elokuva-arkistoon tai muuhun elokuva-arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään, elokuvan säilymisen vaatimat tekniset edellytykset täyttävään säilytystilaan. Mitä tässä momentissa säädetään omistajasta, koskee vastaavasti sitä, jolla muuten on oikeus määrätä aineiston tallettamisesta.

Edellä 1 momentissa säädettyä velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos elokuva-arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt vastaanottamasta aineistoa. Elokuvarkistolla on oikeus saada elokuva katsottavakseen ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta tehtävää päätöstä.

Elokuvarkiston suostumuksella muuhun säilytystilaan sijoitettu elokuva katsotaan talletetuksi 1 momentin mukaisesti. Muuhun säilytystilaan sijoitetun elokuvan saattamisesta tutkijoiden käyttöön sovitaan erikseen.

Elokuvan oikeuksien haltijalla säilyy käyttöoikeus talletettuun aineistoon.

11 §

Esityskopion ja tiedotusaineiston luovuttaminen

Muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn kotimaisen elokuvan tuottajan on luovutettava Suomen elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi elokuvasta yksi esityskopio ja kappaleet elokuvan mainos- ja muusta tiedotusaineistosta kolmen vuoden kuluessa elokuvan valmistumisesta. Esityskopion luovutusvelvollisuutta ei ole, jos elokuvasta on olemassa vain yksi esityskopio. Mitä tässä momentissa säädetään tuottajasta, koskee vastaavasti muuta oikeuksien haltijaa, jolla on oikeus määrätä elokuvan esityskopioiden valmistamisesta.

Elokuva-arkisto voi sopia tuottajan kanssa myös muun elokuvaan liittyvän aineiston luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi.

12 §

Sopimukseen perustuva tallettaminen

Suomen elokuva-arkiston ja elokuvan oikeuksien haltijan välillä voidaan sopia ulkomaisen tuottajan valmistaman, Suomessa julkisesti esitetyn elokuvan tallettamisesta sekä elokuvan mainos- ja muun tiedotusaineiston luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi.

6 luku

Aineistoja koskevat yhteiset säännökset

13 §

Luovuttamisen ja tallettamisen korvauksettomuus

Aineiston luovuttaminen tai tallettaminen tämän lain mukaisesti tapahtuu korvauksetta.

14 §

Luovutettavaa aineistoa koskevat tekniset vaatimukset

Lain 2 ja 3 luvun mukaisesti luovutettavien aineistojen tulee olla täydellisiä, teknisesti virheettömiä ja siinä muodossa, missä ne on julkaistu tai muutoin saatettu yleisön saataviin. Aineistojen tulee olla myös kopioitavissa. Luovutettaviin aineistoihin tulee tarvittaessa tehdä luovutuskelpoisuuden edellyttämät muutokset.

Luovutusvelvollinen huolehtii tallenteen tai verkkoaineiston muuntamisesta luovutuskelpoiseen ja kopioitavissa olevaan muotoon. Muunnetun aineiston tiedollisen, kuvallisen tai äänellisen sisällön tulee vastata mahdollisimman tarkasti alkuperäisen aineiston sisältöä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua muuntamisvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos luovutusvelvollisella ei ole käytettävissään muuntamiseen tarvittavaa tietokoneohjelmaa tai laitteistoa tai jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta muuntaa aineistoa.

15 §

Teknisiin suojakeinoin suojattu aineisto

Lain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu verkkoaineiston haun ja tallentamisen mahdollistaminen tapahtuu luovuttamalla Helsingin yliopiston kirjastolle käyttäjätunnus, salasana, tietokoneohjelma tai muu vastaava väline, jonka avulla aineisto on käytettävissä ja kopioitavissa, tai muuten mahdollistamalla aineiston käyttö ja kopiointi.

Lain 4 §:ssä tarkoitettu tallenne ja 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu verkkoaineisto tulee luovuttaa siten, että aineiston käytön ja kopioinnin estävä tekninen suojakeino on poistettu tai että samalla luovutetaan käyttäjätunnus, salasana, tietokoneohjelma tai muu vastaava väline, jonka avulla aineisto on käytettävissä ja kopioitavissa. Tämän momentin mukaista velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos luovutusvelvollisella ei ole käytettävissään teknisen suojakeinon poistamiseen tarvittavaa välinettä tai jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta poistaa teknistä suojakeinoa tai luovuttaa sen poistamiseen tarvittavaa välinettä.

Jollei aineisto ole käytettävissä ja kopioitavissa 1 ja 2 momentin mukaisilla toimenpiteillä, Helsingin yliopiston kirjasto saa kiertää aineiston käytön ja kopioinnin estävän teknisen suojakeinon.

Jollei elokuvan sisältävä tallenne ole käytettävissä ja kopioitavissa 2 momentin mukaisilla toimenpiteillä, Suomen elokuva-arkisto saa kiertää tallenteen käytön ja kopioinnin estävän teknisen suojakeinon.

16 §

Aineistoa koskevien tietojen, ohjeiden ja välineiden luovuttaminen

Luovutusvelvollisen on, sen lisäksi mitä 14 ja 15 §:ssä säädetään, luovutettava tiedot ja ohjeet sekä koodit, tietokoneohjelmat ja vastaavat välineet, joiden avulla tallenne tai verkkoaineisto on kopioitavissa tallennusvälineeltä toiselle tai muunnettavissa pitkäaikaissäilytykseen sopivaan muotoon. Luovutusvelvollisuus ei koske kaupallisilla markkinoilla yleisölle tarjottavaa tietokoneohjelmaa, jonka avulla tallenne tai verkkoaineisto on kopioitavissa tai muunnettavissa.

Aineiston mukana tulee luovuttaa yleisön saataviin tarkoitetut aineiston kuvailutiedot, jotka sisältyvät aineistoon tai ovat olemassa erillisenä asiakirjana tai tiedostona, sekä aineiston tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien hallinnointitiedot.

Jos luovutusvelvollinen tietää, että tietojen antamista luovutetusta aineistosta on lain säännöksellä tai muuten rajoitettu, on siitä ilmoitettava luovutuksen yhteydessä.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua luovutusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos luovuttaminen olisi ilmeisen kohtuutonta tai jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta luovuttaa välineitä tai tietoja.

17 §

Aineiston sijoittaminen

Tämän lain 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuista painotuotteista sijoitetaan yksi kappale Helsingin yliopiston kirjastoon, Joensuun yliopiston kirjastoon, Jyväskylän yliopiston kirjastoon, Oulun yliopiston kirjastoon, Turun yliopiston kirjastoon ja Åbo Akademin kirjastoon.

Pienpainatteista yksi kappale sijoitetaan Helsingin yliopiston kirjastoon ja yksi kappale Turun yliopiston kirjastoon.

Sanomalehdet, tallenteet lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita, 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu aineisto ja verkkoaineistot säilytetään Helsingin yliopiston kirjastossa.

Lain 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu elokuvan sisältävä tallenne, 8 §:ssä tarkoitettu televisio- ja radio-ohjelma sekä 9, 10 ja 11 §:n mukaisesti talletettava tai luovutettava aineisto sijoitetaan Suomen elokuva-arkistoon. Lain 9 ja 10 §:ssä tarkoitettu aineisto voidaan säilyttää mainittujen pykälien mukaisesti myös muussa säilytystilassa.

18 §

Aineiston käyttö

Tekijänoikeuslain mukaan suojatun aineiston kappaleiden valmistamisesta ja aineiston saattamisesta yleisön saataviin on voimassa, mitä tekijänoikeuslaissa (404/1961) säädetään.

Tässä laissa tarkoitettun aineiston säilyttämisestä ja käytöstä vastaavien kirjastojen ja Suomen elokuva-arkiston tulee huolehtia siitä, että tämän lain nojalla luovutettua, talletettua, kerättyä tai tallennettua aineistoa ei käytetä lain vastaisesti.

Siltä osin kuin 4 §:n mukaan luovutettava aineisto on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 5 §:ssä tarkoitettu viranomaisen asiakirja, sovelletaan mitä mainitun lain 1, 2, 6 ja 7 luvussa säädetään.

19 §

Aineiston säilyttäminen ja poistaminen kokoelmista

Tässä laissa tarkoitettun aineiston säilyttämisen edellyttämän kopioimisen ja muuntamisen toiseen muotoon tulee tapahtua siten, että kopioidun ja muunnetun aineiston tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö vastaa alkuperäistä.

Aineiston säilyttämisestä vastaavalla laitoksella on oikeus poistaa kokoelmista huonokuntoinen tai vanhentunut aineisto, josta on valmistettu uusi kappale säilytystä ja käyttöä varten, sekä muutoin käyttökelvoton tai tiedollisen, kuvallisen tai äänellisen sisältönsä menettänyt aineisto.

20 §

Laissa säädettyjen velvollisuuksien vähentäminen

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tämän lain mukaisten velvollisuuksien rajoittamisesta ja tarkemmin niistä periaatteista, joita noudatetaan arkistoitavan aineiston valinnassa.

Helsingin yliopiston kirjasto voi lisäksi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää luovutettavien vapaakappaleiden lukumäärän osalta helpotuksia 4 §:n 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana.

Suomen elokuva-arkisto voi lisäksi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää vapautuksen elokuvan sisältävän tallenteen luovutuksesta 4 §:n 1 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana.

Suomen elokuva-arkisto voi luovutusvelvollisen hakemuksesta erityisestä syystä myöntää poikkeuksia 11 §:ssä tarkoitettusta luovutusvelvollisuudesta.

7 luku

Erinäiset säännökset

21 §

Konkurssipesän luovutus- ja talletusvelvollisuus

Jos luovutus- tai talletusvelvollinen asetetaan konkurssiin, konkurssipesä on velvollinen tämän lain säännösten mukaisesti tai viimeistään 30 päivän kuluessa konkurssiin asettamisesta täyttämään tämän lain mukaisen konkurssivelalliselle kuuluvan luovutus- tai talletusvelvollisuuden niiden aineistojen osalta, jotka on valmistettu ennen konkurssin alkua.

22 §

Valvonta ja määräysten antaminen

Helsingin yliopiston kirjasto valvoo tämän lain 4 ja 7 §:ssä tarkoitetun luovutusvelvollisuuden noudattamista lukuun ottamatta elokuvan sisältävien tallenteiden luovutusta.

Suomen elokuva-arkisto valvoo tämän lain 4 §:ssä tarkoitetun luovutusvelvollisuuden noudattamista elokuvan sisältävien tallenteiden osalta sekä 9, 10 ja 11 §:ssä tarkoitetun talletus- tai luovutusvelvollisuuden noudattamista.

Helsingin yliopiston kirjasto antaa tarkemmat määräykset siitä, mitä on pidettävä 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna pienpainatteena sekä 4 §:n 4 momentin 2 kohdassa ja 7 §:n 2 momentissa tarkoitettuna aineistona, jonka tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Kirjasto antaa lisäksi tarkemmat määräykset aineiston luovutuskelpoisuuden teknisistä vaatimuksista, tallenteiden ja verkkoaineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen muotoon sekä aineistojen siirtomenetelmistä.

23 §

Velvollisuuden laiminlyöminen

Sen, joka jättää täyttämättä 4 §:ssä tarkoitetun velvollisuutensa luovuttaa painotuote tai tallenne lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun velvollisuutensa mahdollistaa verkkoaineiston haku ja tallentaminen tai velvollisuutensa luovuttaa verkkoaineisto tai joka luovuttaa aineiston vastoin 14, 15 tai 16 §:n säännöksiä, on Helsingin yliopiston kirjaston vaatimuksesta täytettävä velvollisuutensa edellä mainittujen säännösten mukaisesti.

Sen, joka jättää täyttämättä 4 §:ssä tarkoitetun velvollisuutensa luovuttaa elokuvan sisältävä tallenne taikka 9, 10 tai 11 §:ssä tarkoitetun velvollisuutensa tallettaa tai luovuttaa televisio- tai radio-ohjelma tai elokuva ja niihin liittyvä aineisto tai joka luovuttaa eloku-

van sisältävän tallenteen vastoin 14, 15 tai 16 §:n säännöksiä, on Suomen elokuva-arkiston vaatimuksesta täytettävä velvollisuutensa edellä mainittujen säännösten mukaisesti.

Lääninhallitus voi edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa kyseisen valvontavelvollisen organisaation hakemuksesta velvoittaa luovutus- tai talletusvelvollisen täyttämään velvollisuutensa sakon uhalla.

Uhkasakon asettamisessa ja maksettavaksi määräämisessä noudatetaan muutoin, mitä uhkasakkolaissa (113/1990) säädetään. Päätökseen, jolla uhkasakko on asetettu, ei saa hakea muutosta valittamalla.

24 §

Muutoksenhaku

Luovutusvelvollinen, joka on tyytymätön Helsingin yliopiston kirjaston päätökseen 20 §:n 2 momentissa tai 23 §:n 1 momentissa tarkoitettussa asiassa tai Suomen elokuva-arkiston päätökseen 20 §:n 3 ja 4 momentissa tai 23 §:n 2 momentissa tarkoitettussa asiassa, voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

25 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

1) jättää luovuttamatta painotuotteen tai tallenteen 4 §:n mukaisesti tai verkkoaineiston 7 §:n mukaisesti eikä täytä velvollisuuttaan 23 §:n säännösten mukaisesti tai

2) luovuttaa edellä tarkoitettua aineiston vastoin 14, 15 tai 16 §:n säännöksiä eikä täytä velvollisuuttaan 23 §:n säännösten mukaisesti,

on tuomittava *luovutusvelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon.

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoor 9, 10 tai 11 §:n mukaista televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan talletus- tai luovutusvelvollisuutta, on tuomittava *televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan talletusvelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon.

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta tuhoaa televisio- tai radio-ohjelman alkuperäisaineiston tai sitä teknisesti vastaavan aineiston vastoin 28 §:n 3 momentin säännöksiä, on tuomittava *televisio- tai radio-ohjelman tuhoamiskiellon rikkomisesta* sakkoon.

Valvontavelvollinen, joka 1, 2 tai 3 momentissa tarkoitettussa tapauksessa valvoo aineiston luovuttamista tai tallettamista, voi jättää tekemättä viralliselle syyttäjälle ilmoituksen 1, 2 tai 3 momentissa tarkoitettua rikkomuksesta, jos rikkomusta kokonaisuutena on pidettävä ilmeisen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.

Se, joka jättää täyttämättä tämän lain mukaisen, uhkasakolla tehostetun velvollisuuden, voidaan jättää tuomitsematta rangaistukseen, jos uhkasakko tuomitaan maksettavaksi.

26 §

Valtuutus asetuksen ja määräysten antamiseen

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

Opetusministeriö antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä luovutettujen, tallennettujen tai talletettujen aineistojen käyttämisestä.

8 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

27 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2005.

Tällä lailla kumotaan 12 päivänä kesäkuuta 1980 annettu vapaakappalelaki (420/1980) ja 27 päivänä heinäkuuta 1984 annettu laki elokuvien arkistoinnista (576/1984) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen valmistettuihin painotuotteisiin, tallenteisiin, elokuvaan, yleisön saataviin saatettuihin verkkoaineistoihin sekä lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin.

Tämän lain aineiston säilyttämistä koskevia säännöksiä sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa luovutettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, haettuihin ja tallennettuihin verkkoaineistoihin sekä 28 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

28 §

Siirtymäsäännökset

Kirjasto, johon ei tämän lain nojalla sijoiteta 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja pienpainatteita, voi hävittää kumotun vapaakappalelain nojalla saamiaan painotuotteita, jotka mainitun kohdan ja 22 §:n 3 momentin nojalla annettujen määräysten mukaan ovat pienpainatteita.

Lain 17 §:n 1 momentissa tarkoitettu kirjasto voi hävittää kumotun vapaakappalelain nojalla saamiaan 4 §:n 4 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja painotuotteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen.

Ennen lain voimaantuloa lähetettyjen 8 ja 9 §:ssä tarkoitettujen televisio- tai radio-ohjelmien alkuperäisaineistoja tai niitä teknisesti vastaavia aineistoja ei saa tuhota ennen kuin niitä on tarjottu Suomen elokuva-arkistolle säilytettäväksi ja tämä on kirjallisesti kieltäytynyt ottamasta niitä vastaan.

Vapaakappaleasetus

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty opetusministeriön esittelystä, säädetään päivänä 200 annettun vapaakappalelain 19 ja 25 §:n nojalla:

Painotuotteet ja tallenteet

1 §

Kuhunkin vapaakappalelähetykseen on liitettävä kaksi lähetysluettelo, joista toinen jää Helsingin yliopiston kirjastoon ja toinen palautetaan luovuttajalle varustettuna merkinnällä, että lähetyks on vastaanotettu. Luettelosta tulee käydä ilmi lähetykseen sisältyvien painotuotteiden ja tallenteiden tunnistetiedot, lukumäärä sekä maininta siitä, mitä vuosineljännestä lähetyks koskee.

Jollei painotuotteeseen tai tallenteeseen ole merkitty valmistusvuotta, on luovutusvelvollisen se siihen lisättävä arkistointikelpoisella menetelmällä, joka ei vahingoita vapaakappaletta.

2 §

Aineisto, joka julkaistaan tai muutoin saatetaan yleisön saataviin useammassa eri muodossa painotuotteena, tallenteena tai verkkoaineistona, luovutetaan kaikissa näissä muodoissa.

Aineistosta, joka julkaistaan tai muutoin saatetaan yleisön saataviin käyttöoikeuksiltaan erilaisina versioina, luovutetaan käyttöoikeuksiltaan laajin versio.

3 §

Vapaakappaleet, jotka sisältävät lain, asetuksen tai erityisen määräyksen perusteella salassa pidettäviä tietoja, on säilytettävä Helsingin yliopiston kirjastossa, kunnes salassapitoaika on lakannut.

4 §

Vapaakappalelain 4, 17 ja 20 §:ää sovellettaessa elokuvan sisältävänä tallenteena pidetään tallennetta, jonka olennaisena sisältönä on elokuva.

Verkkoaineisto

5 §

Verkkoaineistoa haettaessa ja tallennettaessa tulee käyttää ensisijaisesti teknisesti kehittyneimpiä menetelmiä.

Verkkoaineistoa, johon ei ole tehty muutoksia, ei tallenneta uudelleen.

Verkkoaineisto, joka on saatavilla eri verkko-osoitteissa samassa muodossa, tallennetaan vain yhden kerran.

Verkkoaineiston käytön ja säilytyksen tueksi tallennetaan tieto aineiston alkuperäisestä sijaintipaikasta, tallennusajankohdasta sekä aineiston autenttisuuden varmistamiseksi tarvittavat tiedot.

Mitä tässä pykälässä säädetään, sovelletaan myös vapaakappalelain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun verkkoaineistoon, jonka haku voidaan pyytää mahdollistamaan tai joka voidaan pyytää luovuttamaan.

6 §

Helsingin yliopiston kirjaston tulee toimittaa verkkoaineiston luovuttamista tai haun mahdollistamista koskeva pyyntö ensisijaisesti verkkoaineiston julkaisijan tai muun ylläpitäjän sähköpostiosoitteeseen ja toissijaisesti postiosoitteeseen. Pyyntö voi koskea jotakin tiettyä aineistoa tai saman verkkojulkaisijan kaikkea tietyn tyyppistä aineistoa.

Sähköpostiosoitteeseen lähetetyn sähköisen viestin katsotaan saapuneen vastaanottajalle silloin, kun se on vastaanottajan käytävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä siten, että viestiä voidaan käsitellä. Jos edellä tässä momentissa tarkoitettua ajankohdasta ei ole selvitystä, sähköisen viestin katsotaan saapuneen vastaanottajalle sinä ajankohdana, jona sen on lähetetty, jos lähettämisaikajohdasta voidaan esittää luotettava selvitys.

Televisio- ja radio-ohjelmat, elokuvat

7 §

Vapaakappalelain 9 §:ssä tarkoitettuna kotimaisen tuottajan valmistamana ohjelmana pidetään ohjelmaa, jonka tuottaja on Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Suomessa. Kotimaisena pidetään myös ohjelmaa, joka on valmistettu yhteistyössä ulkomaisen tuottajan kanssa, jos yhteistuotannon kotimaisella osapuolella on oikeus määrätä ohjelman esittämisestä Suomessa.

8 §

Vapaakappalelain 5 luvussa tarkoitettuna kotimaisen tuottajan valmistamana elokuva pidetään elokuvaa, jonka on valmistanut Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sään-

tömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Suomessa. Kotimaisen tuottajan valmistamana elokuvana pidetään myös elokuvaa, joka on valmistettu yhteistyössä ulkomaisen tuottajan kanssa, jos elokuvan alkuperäisaineisto säilytetään Suomessa.

9 §

Julkisesti esitettävänä elokuvana pidetään elokuvaa, joka esitetään tai on tarkoitettu esitettäväksi julkisesti tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla.

10 §

Vapaakappalelain 9 §:ssä tarkoitetun televisio- ja radio-ohjelman alkuperäisaineiston tai sitä teknisesti vastaavan aineiston tallettamisesta ja käytöstä tulee tehdä kirjallinen sopimus.

Aineiston tallettajan tulee tallettamisen yhteydessä antaa elokuva-arkistolle luettelo tallettavasta aineistosta.

Elokuva-arkisto vastaa talletetun aineiston säilymisestä. Elokuva-arkiston on tarvittaessa ennen alkuperäisaineiston tai sen kopion luovuttamista tutkimus- tai muuhun käyttöön valmistettava aineistosta uusi kopio.

Mitä tässä pykälässä säädetään, sovelletaan myös ohjelmaan liittyvän muun aineiston luovuttamiseen ja käyttämiseen.

Mitä tässä pykälässä säädetään, sovelletaan vastaavasti myös vapaakappalelain 10 ja 12 §:ssä tarkoitettuun elokuvaan, sen esityskopioon ja muuhun elokuvaan liittyvään aineistoon.

Yhteisiä säännöksiä

11 §

Aineiston säilyttämisestä vastaava laitos hankkii tai kehittää tietokoneohjelmat ja muut menetelmät, joita tarvitaan verkkoaineiston sekä televisio- ja radio-ohjelmien kopioimiseen ja muuntamiseen pitkäaikaissäilytykseen sopivaan muotoon.

Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta

Teosten käyttäminen eräissä laitoksissa

16 b §

Kirjasto tai arkisto, jolle vapaakappalelain (/200) mukaan on luovutettava teoksen kappale tai joka lain mukaan kerää teoksia tietoverkosta, saa:

1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitetuilla tavoilla ja pykälissä mainituin edellytyksin;

2) välittää kokoelmissaan olevan julkistetun teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten tämän pykälän 2 momentissa ja 16 c §:ssä tarkoitetun laitoksen tiloissa tähän tarkoitukseen varatuilla laitteilla ja edellyttäen, että muu kuin tässä kohdassa tarkoitetun teoksen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti ja teoksen välittäminen laitoksen ulkopuolelle on estetty;

3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita avoimessa tietoverkossa yleisön saataville saatetuista teoksista; ja

4) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleen sellaisesta julkaistusta teoksesta, jonka hankkiminen osaksi laitoksen kokoelmaa on tarpeen mutta jota ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta.

Mitä 1 momentin 1 ja 4 kohdassa säädetään, sovelletaan myös niihin kirjastoihin tai laitoksiin, joihin 1 momentissa tarkoitettu kirjasto tai laitos lain mukaan sijoittaa aineiston laitoksen kokoelmiin liitettäväksi.

Teosten käyttäminen Suomen elokuva-arkistossa

16 c §

Suomen elokuva-arkisto saa:

1) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita televisiossa tai radiossa lähettämällä yleisön saataviin saatetuista teoksista;

2) käyttää vapaakappalelain 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuun tallenteeseen tai 8 §:ssä tarkoitettuun televisio- tai radio-ohjelmaan sisältyvää teosta tämän lain 16 ja 16 a §:ssä tarkoitetuilla tavoilla ja pykälissä mainituin edellytyksin;

3) välittää 2 kohdassa tarkoitettuun aineistoon sisältyvän teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten 16 b §:ssä tarkoitetun laitoksen tiloissa tähän tarkoitukseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin teoksen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti ja teoksen välittäminen edelleen on estetty;

4) valmistaa kappaleita vapaakappalelain 9, 10 tai 11 §:n nojalla talletettuun tai pysyvästi säilytettäväksi luovutettuun aineistoon sisältyvästä teoksesta tämän lain 16 §:n mukaisesti; ja

5) valmistaa kappaleita 2 ja 4 kohdassa tarkoitettuun aineistoon sisältyvästä teoksesta ja käyttää siten valmistettuja kappaleita tutkimukseen ja korkeakoulutasoiseen elokuvaopetukseen.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-442-198-4 (nid.)
ISBN 952-442-500-9 (pdf)
ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino
PL 4 (Vuorikatu 3)
00014 Helsingin Yliopisto
puhelin (09) 7010 2369
faksi (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

Helsinki 2003